

T.C.
KADIR HAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
FİNANS VE BANKACILIK BİLİM DALI

TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI
SERMAYE ANALİZİ VE AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ
KARŞILAŞTIRMASI

DOKTORA TEZİ

GÜLAY SELVİ

İSTANBUL-2010

T.C.
KADIR HAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
FİNANS VE BANKACILIK BİLİM DALI

TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI
SERMAYE ANALİZİ VE AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ
KARŞILAŞTIRMASI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN: PROF.DR.SUDİ APAK

GÜLAY SELVİ

İSTANBUL-2010

ÖZET

Ülkelerin ekonomi politikalarının hayata geçirilmesinde bankacılık sektörü kritik bir öneme sahiptir. Bankacılık sektöründe yabancı sermayenin payı gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemlerinde son yıllarda hızla artmıştır. Küreselleşme, finansal entegrasyon, ülkelerin yasal düzenlemelerinin serbestleşmesi, yabancı sermaye yatırımları ve yurt dışı borçlanmalar üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması yabancı bankacılığın gelişimini destekleyen genel çerçeve olarak tanımlanabilir.

Bu genel çerçeve içerisinde, Türkiye bankacılık sisteminde yabancı bankacılığın gelişimi ve son yıllarda ortaya çıkan artış eğilimi incelenecektir. Bankacılık sektöründe artan yabancı banka payını etkileyen nedenlerin Türkiye özelinde analizinin yapılması hedeflenen çalışmamızda, bankacılıkta yabancı banka payı ile bankacılık sektöründen seçilen değişkenler olan bankacılık sektörü karlılığı, risk, kredi piyasası büyüklüğü, karşılıksız kredilerin oranı vb. arasındaki ilişkinin yönü ve açıklayıcılığı analiz edilecektir.

Yabancı bankacılığın tarihçesi ve Türkiye'deki gelişiminden sonra, günümüzde Türkiye bankacılık sistemi analiz edilmiştir. Avrupa Birliği ülkeleri bankacılık sistemleri ile Türkiye Bankacılık sisteminin karşılaştırılması ve finansal krizin etkileri çalışmaya dahil edilmiştir.

Türkiye Bankacılık sistemine yabancı sermaye girişini etkilediği düşünülen değişkenlere ilişkin uygulamalı bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Türkiye bankacılık sistemindeki kar olanaklarının yabancı bankaların yatırım kararlarında ve yabancı bankacılığın payının artması üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Karlılıkla birlikte toplam kredi piyasası büyüklüğünün yabancı bankaların yatırım kararlarında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Yabancı Bankacılık, Türkiye Bankacılık Sistemi, Avrupa Birliği Bankacılık Sistemi.

ABSTRACT

Banking sector has a critical role for realizing economic policies of countries. In recent years, the share of foreign capital in banking system of developing countries has been rapidly increasing. The main frame supporting the development of the foreign banking could be defined as globalization, financial integration, liberalization and removal of the restrictions on foreign borrowing.

In this general framework, the main purpose of this study is to analyze the foreign banking presence and increasing share of foreign banking in Turkish banking system. In our study, we try to analyze the relation between banking sector variables such as profitability of banking sector, risk, volume of credit market, non-performing loan ratio and the share of foreign capital in Turkish banking sector.

Following the history of foreign banking, current situation of the Turkish banking sector has been analysed. The comparison of the banking system of European Union countries and Turkey, and effect of the financial turmoil on these countries is included in the analysis.

In our empirical analysis, we try to analyze the relationship between share of foreign capital and banking sector variables in Turkish banking sector. It is observed that profitability of banking sector and volume of credit market have been highly influential on the investment decisions of foreign banks.

Key Words: Foreign Banking, Banking System of the Turkey, Banking System of the European Union.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
KAPAK	i-ii
ÖZET VE ANAHTAR KELİMELER	iii
ABSTRACT AND KEY WORDS	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	ix
TABLO LİSTESİ	x
GRAFİK LİSTESİ	xiii
EKLER	xiv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
1.BANKACILIKTA YABANCI SERMAYENİN TARİHÇESİ VE TEORİK ÇERÇEVESİ	4
1.1.Dünya’da Bankacılık Sektörünün Tarihçesi	5
1.2.Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Tarihçesi	7
1.2.1.Cumhuriyet’ten Önce Bankacılık Sistemi (Osmanlı İmparatorluğu Dönemi)	7
1.2.2.Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Sistemi	22
1.2.2.1.Liberal Dönem (1923-1930)	23
1.2.2.2.Kamu Bankalarının Kuruluş Dönemi (1930-1944)	24
1.2.2.3.Özel Bankaların Gelişme Dönemi (1944-1960)	26
1.2.2.4.Planlı Dönem (1960-1980)	29
1.2.2.5.Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi(1980-2000)	31
1.2.2.6.Yabancılaşma Dönemi(2000 ve sonrası)	34
1.3.Bankacılıkta Yabancı Sermayenin Teorik Çerçevesi	
1.3.1.Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımların İlişkin Kavramsal Tanımlar	36
1.3.2.Çokuluslu Bankacılık Teorileri	37
1.3.2.1.Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisi	38
1.3.2.2.İçselleştirme Teorisi	39
1.3.2.3.Eklektik Teori	40
1.3.2.4.İçselleştirme Teorisi ve Eklektik Teori Konusunda Çalışma ve Görüşler	41
1.4.Bankacılıkta Yabancı Sermayenin Tarihçesi ve Yabancı Bankacılığın Örgütsel Formları	43
1.4.1. Bankacılıkta Yabancı Sermayenin Tarihsel Gelişimi	44
1.4.1.1.I.Dünya Savaşı Öncesi Dönem	44
1.4.1.2.I.Dünya Savaşı Sonrası-1960'lara Kadar Olan Dönem	45
1.4.1.3.1960-1980 Dönemi	46

1.4.1.4.1980-2008 Dönemi	47
1.4.1.5.2008 Sonrası	48
1.4.2.Yabancı Bankacılığın Örgütsel Formları	49
1.4.2.1.Muhabir Bankalar	49
1.4.2.2.Temsilcilikler	49
1.4.2.3.Şubeler	49
1.4.2.4.Bağlı Yan Kuruluşlar -Bağımlı Bankalar	50
1.4.2.5.Konsorsiyum Bankaları	50
1.4.2.6.Kıyı Bankacılığı	51

İKİNCİ BÖLÜM

2.TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN YAPISI 53

2.1.Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Genel Özellikleri 53

2.2.Bankacılık Sektörü Piyasa Payları 55

2.2.1.BDDK Sınıflamasına Göre Banka Gruplarının Piyasa Payları	55
2.2.1.1.Mevduat Bankaları	55
2.2.1.1.1.Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	56
2.2.1.1.2.Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	56
2.2.1.2.Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Denetimindeki Bankalar	58
2.2.1.3.Yabancı Sermayeli Bankalar	58
2.2.1.3.1.Türkiye’de Yerleşik Yabancı Bankalar	58
2.2.1.3.2.Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar	58
2.2.1.4. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	59
2.2.1.4.1.Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	59
2.2.1.4.2.Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	59
2.2.1.4.3.Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	59
2.2.1.5.Katılım Bankaları	60

2.2.2.Yabancı Ortağın Nitelikli Paya Sahip Olduğu Bankaların Yabancı Banka Olarak Sınıflandırılması Durumunda Banka Gruplarının Piyasa Payları	60
--	----

2.2.3. Yabancı Sermayeli Bankalarda Devlet Payının Analizi	66
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.TÜRKİYE-AB ÜLKELERİ KARŞILAŞTIRILMASI 70

3.1.Avrupa Birliği Bankacılık Sistemi Özellikleri 70

3.2. Bankacılık Sistemi Verileri Karşılaştırması 72

3.2.1.Aktif Büyüklüğü, Krediler Ve Mevduat	73
3.2.1.1.Aktif Büyüklüğüne Göre Karşılaştırma	73
3.2.1.2.Kredi Büyüklüğüne Göre Karşılaştırma	73
3.2.1.3.Mevduat Büyüklüğüne Göre Karşılaştırma	77

3.2.2.Yabancı Sermaye Oranları	82
3.2.2.1.AB'ye İlk 15 Üye Yabancı Sermaye Oranları	82
3.2.2.2.AB'ye 12 Yeni Üye Ülke Yabancı Sermaye Oranları	88
3.3.Türkiye-AB Ülkeleri Bankacılık Sistemleri Yapısal Değişkenler Açısından Karşılaştırması	96
3.3.1.Bankacılık Sistemi Aktif Büyüklüklerinin GSYİH'ya Oranı	96
3.3.1.1.AB'ye İlk 15 Üye Bankacılık Sistemi Aktif Büyüklüklerinin GSYİH'ya Oranı	96
3.3.1.2.AB'ye 12 Yeni Üye Ülke Bankacılık Sistemi Aktif Büyüklüklerinin GSYİH'ya Oranı	98
3.3.2. AB'ye 12 Yeni Üye Ülke Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Sayısı Ve Avrupa İmar Ve Kalkınma Bankası Bankacılık Sektörü Reform Endeksi	101
3.3.2.1.Yabancı Banka Sayısının Toplam Banka Sayısına Oranı	101
3.3.2.2.Devlet Bankalarının Payı	102
3.3.2.3.Bankacılık Sektörü Reform Endeksi	104
3.3.3.Kriz Sonrası Alınan Önlemler Ve Krizin Etkilediği Bazı Değişkenler	106
3.3.3.1.Kriz Sonrası Alınan Önlemler	106
3.3.3.2.Tahsili Gecikmiş Alacaklar (Sorunlu Krediler)	108
3.3.3.3. Bankacılık Sektörü Aktif Getirisi ve Özsermaye Karlılık Oranları (ROA,ROE)	110
3.3.3.4.Sermaye Yeterlilik Oranı,Borçluluk Oranı ve Kur Riski	113
3.4.Avrupa Birliği Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Kaynaklı Potansiyel Riskler	118
 DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
4.TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜNE YABANCI SERMAYE GİRİŞİNE İLİŞKİN UYGULAMA	127
4.1.Bankacılıkta Yabancı Sermaye Konusunda Literatürde Yapılmış Çalışmalar	130
4.1.1.Uluslararası Çalışmalar	130
4.1.2.Türkiye Bankacılık Sistemi Üzerine Yapılan Çalışmalar	143

4.2. Türkiye Bankacılık Sektörüne Yabancı Sermayenin Girişini Etkilediği Düşünülen Faktörlerin Analizi	145
4.2.1.Uygulamanın Amacı	145
4.2.2.Uygulamanın Metodu	146
4.2.2.1.Regresyon analizi	146
4.2.3.Uygulamada Kullanılan Değişkenler	147
4.2.3.1.Bağımlı Değişken	147
4.2.3.1.1.Bankacılık Sisteminde Yabancı Sermaye	147
4.2.3.2.Bağımsız Değişkenler	148
4.2.3.2.1.Bankacılık Sistemi Karlılığı	148
4.2.3.2.2.Risk	150
4.2.3.2.3.Kredi Riski	150
4.2.3.2.4.Kredi/Mevduat Oranı	151
4.2.3.2.5.Kredi Piyasasının Büyüklüğü	151
4.2.3.2.6.Bir Önceki Dönem Bankacılık Sisteminde Yabancı Sermaye	152
4.2.4.Ekonomik Modelin Değişkenlerinin Açıklaması	153
4.2.5.Uygulamanın Sonuçları ve Değerlendirilmesi	154
SONUÇ	162
EKLER	168
KAYNAKÇA	176

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	Adı Geçen Eser
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank For International Settlements)
EBRD	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (European Bank for Reconstruction and Development)
EUR	Avrupa Para Birimi
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TL	Türk Lirası
OCC	Amerikan Para Kurulu
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Topluluğu (Organization of Petroleum Exporting Countries)
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Organizasyonu (Organization for Economic Cooperation and Development)
ROA	Aktif Karlılığı
ROE	Özsermaye Karlılığı
v.y.	Veri yok
YP	Yabancı Para

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1: Osmanlı İmparatorluğu Döneminde 1856-1875 Yılları Arasında Kurulan Yabancı Bankalar	13
Tablo 2: Osmanlı İmparatorluğu Döneminde 1875-1922 Yılları Arasında Kurulan Veya Şube Açan Yabancı Bankalar.....	16
Tablo 3: Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kurulan Ulusal Bankalar	20
Tablo 4: 1949 Yıl Sonu İtibarıyla Faaliyetini Sürdüren Bankalar Listesi.....	27
Tablo 5: 1960-1980 Planlı Dönemde Kurulan Kalkınma ve Ticaret Bankaları.....	30
Tablo 6: 1980-2000 Döneminde Kurulan veya Şube Açan Yabancı Bankalar.....	33
Tablo 7: Banka Sayısındaki Gelişmeler 2002-2009.....	54
Tablo 8: Bankaların Toplam Bankacılık Sektörü içerisindeki Payları.....	57
Tablo 9: Yabancı Ortağın Sermaye İçinde Nitelikli Paya Sahip Olduğu Bankalarda Yabancı Payı.....	61
Tablo 10(A): Bankaların Toplam Bankacılık Sektörü İçerisindeki Payları (Yabancı ortağın banka sermayesinde nitelikli paya sahip oldukları bankalar yabancı banka olarak değerlendirilmiştir.).....	62
Tablo 10(B): Bankaların Toplam Bankacılık Sektörü içerisindeki Payları (Yabancı ortağın banka sermayesinde nitelikli paya sahip oldukları bankalar sermayelerindeki yabancı banka payı oranında yabancı banka hesaplamalarına dahil edilmiştir.).....	64
Tablo 11: Yabancı Sermayenin Nitelikli Paya Sahip Olduğu Bankaların Yabancı Sermayeli Bankalar Ve Mevduat Bankaları İçerisindeki Payları	65
Tablo 12(A): Yabancı Sermayeli Bankalardaki Devlet Payı.....	67

Tablo 12(B): Bankaların Toplam Bankacılık Sektörü İçerisindeki Payları (Yabancı Sermayeli Bankalardaki devlet payı oranına göre veriler ayrıştırılmıştır.).....	68
Tablo 13: Aktif Büyüklüğüne Göre AB Ülkeleri-Türkiye Karşılaştırması (2002-2007 Yılları).....	74
Tablo 14: Kredilerde AB Ülkeleri-Türkiye Karşılaştırması (2002-2007 Yılları).....	76
Tablo 15: Mevduatta AB Ülkeleri-Türkiye Karşılaştırması (2002-2007 Yılları).....	79
Tablo 16: Bankacılık Aktiflerine Göre Mevduatın Payı AB Ülkeleri- Türkiye Karşılaştırması(2002-2007 Yılları).....	80
Tablo 17: Avrupa Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Payı İlk 15 AB ülkesi (2007 Yılı İtibarıyla).....	83
Tablo 18: Avrupa Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Payı Bağımlı Banka (Subsidiary) ve Şube Bazında İlk 15 AB Ülkesi (2007 Yılı İtibarıyla).....	87
Tablo 19: Avrupa Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Payı Yeni Üye 12 AB Ülkesi (2007 Yılı İtibarıyla).....	89
Tablo 20: Avrupa Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Payı Gelişimi Yabancı Banka Aktiflerinin Toplam Bankacılık Aktiflerine Oranı Yeni Üye 10 AB Ülkesi 1993-2007 Yılları	93
Tablo 21: Avrupa Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Payı Bağımlı Banka(Subsidiary) ve Şube Bazında Yeni üye 12 AB Ülkesi (2007 Yılı İtibarıyla).....	95
Tablo 22: Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerde Yabancı Banka Payı ve Bankacılık Aktiflerinin GSYİH Oranı İlk 15 AB Üyesi Ülke (2007 Yılı İtibarıyla).....	97
Tablo 23: Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerde Yabancı Banka Payı ve Bankacılık Aktiflerinin GSYİH Oranı Yeni Üye 12 AB Ülkesi (2007 Yılı İtibarıyla).....	99
Tablo 24: Türkiye Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Payı ve Bankacılık Aktiflerinin GSYİH Oranı (2007 Yılı İtibarıyla).....	100
Tablo 25 : AB'ye Yeni Üye Ülkeler ve Türkiye Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Sayısının Toplam Banka Sayısına Oranı (2007 Yılı)..	101

Tablo 26 :	AB'ye Yeni Üye Ülkeler ve Türkiye Bankacılık Sisteminde Aktif Büyüklüğü İçerisinde Devlet Bankalarının Payı (2007 Yılı).....	103
Tablo 27:	EBRD Bankacılık Sektörü Reform Endeksi.....	104
Tablo 28:	Finansal Sektörde Krize Karşı Alınan Önlemler.....	108
Tablo 29:	Tahsili Gecikmiş Alacakların Toplam Kredilere Oranı.....	110
Tablo 30:	Aktif Karlılık ve Özsermaye Karlılık Oranları.....	112
Tablo 31:	Yasal Sermaye Yeterlilik Oranı ve Gerçekleşmeler.....	114
Tablo 32:	Kamu Borcunun Gayri Dafi Yurt İçi Hasılaya Oranı.....	115
Tablo 33:	Finansal Kesim Dışındaki Firmaların Döviz Varlık ve Yükümlülükleri.....	117
Tablo 34:	Yabancı Bankaların Yatırım Yapılan Orta, Doğu ve Güney Doğu Avrupa Ülkelerinde Riskleri (2007 yıl sonu itibarıyla).....	121
Tablo 35:	Orta, Doğu ve Güney Doğu Avrupa Ülkelerinde Yabancı Banka Risklerinin Borç Veren Ülke Bazında Dağılımı (2007 yıl sonu itibarıyla).....	122
Tablo 36:	Yabancı Banka Risklerinin Borç Alan Ülke Bazında Dağılımı (2007 yıl sonu itibarıyla).....	124
Tablo 37:	Ekonometrik Modellerin Değişkenleri, Kodları, Ölçüm Yöntemi ve Veri Kaynakları (Bankacılık Sistemi Değişkenleri).....	153
Tablo 38:	Regresyon Tahmin Sonuçları (Bankacılık Sistemi Değişkenleri).....	155

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1:	Avrupa Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Payı İlk 15 AB ülkesi (2007 Yılı İtibarıyla).....	84
Grafik 2:	Avrupa Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Payı Yeni üye 12 AB ülkesi (2007 Yılı İtibarıyla).....	90

EKLER

- Ek:1 Türkiye’de Yerleşik veya Şube Açan Yabancı Bankalarda Devlet Payı
- Ek:2 Avrupa Birliği’ne Üye Ülkeler Ve Birliğe Katılım Tarihleri
- Ek:3 Reel Kesime Verilen Kredilerin Toplam Kredilere Oranı
- Ek:4 Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankalar Listesi
- Ek:5 Yönetim ve Denetimi TMSF’ye Devredilen Bankalar Listesi

GİRİŞ

Bankacılık sektörünün; ülkelerin kaynaklarının değerlendirilmesinde, yatırımlara kanallene edilmesinde ve ülkenin makro ekonomik performansı üzerinde doğrudan etkileri bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde bankacılık sektörü finansal sistemin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Bankacılık sektöründe ulusal ve yabancı sermayeli bankalar bulunmaktadır. Sanayileşmiş ülkelerde faaliyette bulunan bankalar, dış kaynak ihtiyacı olan ve yeniden yapılandırma sürecini yaşayan gelişmekte olan ülke bankalarına yatırımlarını 90'lı yıllardan itibaren arttırmaya başlamışlardır. Yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelerdeki yatırımları, finans piyasalarında yaşanan serbestleşme eğilimiyle birlikte hızlanmıştır. Diğer yandan yaşanan ekonomik krizlerden sonra gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektöründe, yabancı banka payında önemli artışlar gündeme gelmiştir.

90'lı yılların ikinci yarısında Avrupa Birliği'ne sonradan üye olan ülkeler bankacılık sisteminde yabancı bankaların payındaki artış eğilimine benzer olarak, Türkiye bankacılık sisteminde 2001 yılında yaşanan kriz sonrasında yabancı bankacılık payında artışlar yaşanmıştır. Ancak Türkiye bankacılık sistemindeki yabancı banka payı hiç bir zaman Avrupa Birliği'ne sonradan üye ülkeler kadar yüksek olmamıştır.

Bankacılık sisteminde yaşanan yabancı payındaki artışı, genel ekonomik çerçeve içerisinde değerlendirdiğimizde yaşanan finansal serbestleşme ve küreselleşme olgusuyla doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. Ülkeler arasında doğrudan yabancı yatırımların artmasına paralel olarak, bankacılık sektöründe yabancı sermaye yatırımlarında artışlar gerçekleşmiştir.

Yabancı bankacılığın teorik çerçevesi geleneksel uluslararası ticaret teorilerine dayandırılmaktadır. Literatürde doğrudan yabancı yatırımların alt kümesi olarak bankacılık sektöründe yabancı yatırımlar incelenmiştir. Yabancı bankacılığın tümünü

kapsayan spesifik teoriler bulunmamaktadır. Konunun çok değişkenli olması nedeniyle farklı teoriler, konuyu farklı yönleriyle açıklamaya çalışmaktadır.

Yabancı bankaların diğer ülkelerdeki yatırımlarını açıklayan teori ve çalışmalar ağırlıklı olarak gelişmiş ülkeler için yapılmıştır. Son zamanlarda gelişmekte olan ülkeler bankacılık sistemlerinde yaşanan hızlı yabancı banka paylarının artışları sonrasında gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı bankacılığın analiz edildiği çalışmalarda artışlar olmuştur.

Yukarıda özetlenen gelişmeler doğrultusunda, Türkiye ve Avrupa Birliği bankacılık sistemlerindeki yabancı banka yatırımlarının detaylı olarak analiz edildiği çalışmamız dört ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde Dünya’da ve Türkiye’de bankacılığın tarihçesi özetlendikten sonra, yabancı bankacılığın teorik çerçevesi incelenmiştir. Aynı bölümde yabancı bankacılığın örgütsel formları ile bankacılıkta yabancı sermayenin tarihsel gelişimi incelenmiştir.

İkinci bölümde Türkiye’de bankacılık sektörünün genel özellikleri ve banka gruplarına göre piyasa payları analiz edilmiştir. Bu bölümde yabancı banka payları öncelikle BDDK sınıflamasına göre yapılmış, daha sonra yabancı ortağın payı oranında ayrıştırılarak yabancı banka payları tekrar değerlendirilmiştir. Ayrıca yaşanan kriz sonrasında ortaya çıkan, yabancı bankalardaki devlet payı artışına ilişkin analiz bu bölümde yer almaktadır.

Üçüncü bölümde Türkiye ve Avrupa Birliği ülkeleri aktifleri, kredileri, mevduatları, yabancı bankaların payı açısından karşılaştırılmıştır. Yabancı banka payındaki artış sürecinin değerlendirildiği bu bölümde, kriz sonrası ülkelerin ekonomik göstergelerinde meydana gelen değişmeler ve yabancı banka kaynaklı potansiyel riskler incelenmiştir.

Dördüncü bölümde bankacılıkta yabancı sermaye yatırımlarına ilişkin olarak yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir. Ayrıca Türkiye’de yabancı sermayenin girişini etkilediği düşünölen değişkenlerle uygulamalı bir çalışma bu bölümde yer almaktadır.

Uygulamalı çalışmamızda yabancı bankaların bir ülkeye yatırım yapmasında hangi değişkenlerin etkili olduğu, daha önce yapılan çalışmaların veri, yöntem ve sonuçları değerlendirilerek Türkiye özeline uyarlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.BANKACILIKTA YABANCI SERMAYENİN TARİHÇESİ VE TEORİK ÇERÇEVESİ

Bankacılığın tarihçesine göz atıldığında, tapınakların banka, rahiplerin bankacı işlevi gördükleri dikkati çekmektedir. Mal ve paralarını zorbalardan ve art niyetli kişilerden korumak isteyenler rahiplere başvurmuşlar, bu varlıklarını tapınaklara geçici olarak bırakmışlardır.¹

Pek çok kaynakta bankacılığın tarihçesi Sümer ve Babil uygarlıklarına dayandırılmaktadır. (M.Ö.3500) Bu uygarlıklara ait buluntular arasında tohum ve diğer girdilerin borç alınıp verildiğini gösteren, tuğlalar üzerine yazılmış tabletlere rastlanmaktadır.

Günümüzdeki Irak bölgesinde Eski Çağ Uruk yerleşim yerinde bulunan Eanna tapınak alanında yapılan kazılarda ele geçen tabletlerin %85'ini, ekonomik işlemlerle ilgili idari belgelerin oluşturduğu ve bu tabletlere göre tapınakların bir banka gibi faizli borç para verdiği, karşılığında teminat veya kefil aldığı, borcunu ödemeyenlere karşı haciz uyguladığı, hatta borcunu ödemeyen özgür vatandaşları köleleştirerek sattığı ve borcunu tahsil ettiği anlaşılmıştır.²

Ünlü Hammurabi kanunlarında ödünç işlemlerinin nasıl yönetileceği, borcun vadesinde nasıl tahsil olacağı, borçlunun hangi mallarının, ne yolla borcun tasfiyesinde kullanılacağı yazılmıştır. Ödünç işleri sırasında faiz tahsiline de izin verilmekteydi. Bu faizin oranı tahıl yada hurma ticaretinde ana sermayenin üçte biri, nakit para ticaretinde beşte biri olarak saptanmıştır. Öte yandan karşılaşılan doğal afetler sonucu ürün elde edilemeyen yıllarda faiz ve borcun tahsiline gidilemeyeceği belirtilmiştir. Yapılan

---

¹ Arslan Yüzgün, **Cumhuriyet Dönemi Türk Banka Sistemi (1923-1981)**, Birinci Basım, İstanbul: Der Yayınları, 1982, s.9

² Erkan Ildız, "Bankacılığın 5000 Yıllık Geçmişi Mezopotamya'ya Uzanır," **Cumhuriyet Bilim Teknoloji**, 23 Nisan 2010, s.8.

ödünç işlemine karşılık her türlü mal ve tarlanın karşılık gösterilmesi, hatta saygın kişilerin araya girmesine raslanmaktadır.³

Sümerlerin uzak ülkelerle olan mal değişimlerinde banknot, çek veya itibar mektuplarına benzeyen bazı belgeler kullandıkları bilinmektedir.

Eski Mısır, Eski Yunan ve Roma'da banka işlemleriyle uğraşan bazı kurumların var olduğu bilinmektedir. Eski Yunan'da faize bir sınırlama getirilmemişti. Faiz oranlarının yüksekliği karşısında bağımsız siteler ve devletler belli başlı kentlerde devlet bankaları kurmaya başlamışlardır.⁴

Tarihte yaşanan büyük değişim ve dönüşümler doğal olarak bankacılık tarihinde etkiler yapmıştır. Rönesans hareketi, yeni kıtaların keşfi, ticaretin okyanuslar aracılığıyla diğer kıtalara genişlemesi bankacılığın gelişiminde büyük rol oynamıştır.

1.1.Dünya'da Bankacılık Sektörünün Tarihçesi

Uluslararası bankacılık faaliyetlerinin Avrupa'da ortaçağda İtalyan bankalarınca başlatıldığı bilinmektedir. İtalyan Bankaları tüccar (merchant) bankacılık anlayışı içinde faaliyet gösterirlerken, büyük Avrupa şehirlerini de kapsayan geniş bir ticari ve finansal ağa sahip olmuşlardır.⁵

Onaltıncı yüzyılda Alman Bankaları uluslararası finansman alanında liderliği ele geçirmişlerdir. Hindistan ticaret yolunun keşfedilmesi ve Güney Asya piyasalarına açılmalarıyla Alman Bankaları uluslararası finansmanda önemli avantajlar sağlamışlardır. Bu yolların daha sonra Portekizliler tarafından keşfi ve kullanımı, ticari faaliyetleri Akdenizden Atlantik kıyılarına kaydirmiştir. Bu gelişmeler Avrupa'da karmaşık bir uluslararası para piyasasının doğuşuna neden olmuştur.⁶

1600'lerde ise Amsterdam'ın ekonomik alanda etkinliğini arttırmasıyla Hollanda Bankaları uluslararası finansman alanında aktif rol üstlenmeye başlamışlardır.

---

³ İlker Parasız, **Modern Bankacılık Teori ve Uygulama**, 2.Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 2007, s.17

⁴ a.g.e.,s.18

⁵ Sudi Apak, **Uluslararası Bankacılık-Finansal Sistemler**, İkinci Baskı, Eskişehir:Bilim Teknik Yayınevi, 1993, s.3

⁶ a.g.e.s.3

Daha sonra İngiltere'nin etkinliğini arttırmasıyla Hollanda'nın önemi göreceli olarak azalmıştır.

18. ve 19.yüzyılda İngiltere dünyanın ekonomik merkezi konumunda idi. Sanayi Devriminin İngiltere'de başlaması, en büyük sömürge imparatorluğu olması, hammadde ve üretilmiş mallar için çok geniş bir pazar imkanına sahip olması nedeniyle uluslararası bankacılık ve borsa alanında diğer ülkelerden çok daha ileri konumdaydı. 18. ve 19. yüzyıl boyunca sanayi ve bankacılık alanında gelişmelere İngiltere öncülük etmiştir.

A.B.D., Kanada ve Japonya gibi diğer ulusların bankacılık alanında faaliyetlerini geliştirmesi ve daha aktif rol almaya başlaması ancak II. Dünya savaşından sonra gerçekleşebilmiştir. Bankacılık faaliyetlerinin dönüşüm geçirmesinde II. Dünya savaşı sonrasındaki ekonomik koşulların önemli etkisi bulunmaktadır. Avrupa ülkeleri savaş sonrasında ekonomik yıkımla karşı karşıya kalmış, buna karşın ABD ekonomisi büyük bir sermaye birikimine sahip olmuştur. Savaş sonrasında Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi kurumlar oluşturulmuş, Avrupa ülkeleri yeniden inşa edilmiştir. Amerika'nın ekonomik birikiminin Avrupa'ya aktarılmasıyla başlayan Avrupa'nın yeniden inşa sürecinde Amerikan şirketleri ve Amerikan bankalarının dünya ölçeğinde önemi ve payı artmıştır.

1960'lı yıllara dek uluslararası bankacılık piyasasında hakim olan oligopolistik yapı (gelişmiş ülkelerin az sayıda bankasının piyasaya hakim olması), gelişmekte olan ülkelerin büyük ölçekli bankalarında piyasaya girmesiyle değişime uğramıştır.

1.2.Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Tarihçesi

Ülkemiz finansal sistemi göz önünde bulundurulduğunda geçmişte ve günümüzde en önemli paya bankaların sahip olduğu gözlenmektedir. Bir ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyi ile çok yakından ilişkili olan finans kurumlarının gelişmişlik düzeyi doğal olarak bankacılık alanında yaşanan gelişmeleri ve bankacılığın genel yapısını etkilemiştir.

Bu etkileşimi daha iyi analiz edebilmek açısından önce Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki ekonomik gelişmeler özet olarak irdelenecek, bu yapının üzerine kurulan finans ve bankacılık sistemi genel anlamda değerlendirilecektir.

Daha sonra Cumhuriyet dönemi bankacılık sistemi aynı şekilde ekonomik ve politik gelişmelerle etkileşimli olarak ve dönemlere ayrılarak incelenecektir.

1.2.1.Cumhuriyet’ten Önce Bankacılık Sistemi

(Osmanlı İmparatorluğu Dönemi)

Avrupa’da 17. yüzyılda yaşanan ticari kapitalizm alanındaki gelişmeler ve coğrafi keşifler sonrasında Avrupa Devletleri hızla zenginleşti. 18. ve 19. yüzyılda yaşanan sanayi kapitalizmindeki gelişmeler ise ülkelerin ticaret ve finans sistemlerinde büyük dönüşümler meydana getirdi. Ticaret ve sanayi kapitalizmi alanında gelişme gösteren Avrupa’nın güçlü devletleri karşısında bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu ekonomik veya sosyal herhangi bir gelişme gösteremedi. Kendisini İslam dünyasına ait bir imparatorluk olarak konumlandığından Avrupa’da yaşanan ekonomik gelişmelerden etkilenmemiş, onlara karşı duyarsız kalmıştır. Ekonomik yaşamını daha çok dini görüşlere, örf ve adetlere bağlı olarak sürdürmüştür. Bu nedenle ne bilimsel gelişmeleri üretim süreçlerine uygulayabilmiş, ne de toplumsal ve düşünsel alanda yaşanan gelişmeleri topluma uyarlayabilmiştir.

Avrupa Devletlerinde ticaretin ve sanayinin gelişmesini izleyen ve destekleyen bir süreç içerisinde oluşan, sanayi yatırımlarını ve ticareti finanse eden bankacılık sistemi hızlı bir gelişme göstermiştir. Ancak Osmanlı İmparatorluğu Avrupa’da yaşanan sanayileşme sürecini izlemediği için Avrupa’dakine benzer bir bankacılık sistemine ihtiyaç duyulmamış, devletin borçlanmasını kolaylaştırmak için yabancı bankaların

ağırlıklı olduğu borçlanma bankacılığının yapıldığı bir bankacılık sistemi etkin olmuştur.

Yaşanan ekonomik ve toplumsal gelişmelerden uzakta kalması, uyum sağlayamaması nedeniyle Osmanlı İmparatorluğu bir süre sonra ekonomik olarak hızlı bir çöküntü sürecine girmiştir.

Osmanlı döneminde bankacılık alanında gelişmeler üç aşamalı olarak özetlenebilir:

- (i) Borçlanma Bankacılığı
- (ii) Yabancı Sermayeyi Destekleyen Bankacılık
- (iii) Ulusal Bankacılık⁷

Osmanlı dönemindeki yapıyı genel olarak özetleyen yukarıdaki girişten sonra bu dönemdeki ekonomik yaşamdaki gelişmeleri ve bu gelişmelerin bankacılık sistemi üzerindeki etkilerini biraz daha ayrıntılı olarak incelemeye başlayabiliriz.

Osmanlı İmparatorluğunda oldukça gelişmiş bir küçük sanayi vardı. Kuruluşundan itibaren İtalyan şehirleri, Fransa ve diğer Avrupa ülkeleriyle ticari ilişkiler sürdürülmüştür. Bu ticari ilişkiler belli sayıda mal ticaretine dayanmaktaydı. Batılı tüccarlar ülkenin batı limanlarına bez, şeker, saat gibi malları getirip satarak, bu limanlardan hammadde, yiyecek maddesi ve dokuma satın alıyorlardı. Köylerde kapalı aile ekonomileri hakimdir. Kent ve kasabalarda küçük sanayi ve ticaret faaliyetleri sürdürülmektedir. Para ekonomisi gelişmemiştir. Osmanlı vergi sisteminin temeli aşar denilen ve mahsülün belli bir oranı olarak tahsil edilen aynı vergilere dayanmaktadır.⁸

Paraya dayalı bir ekonomik sistemin olmaması nedeniyle XIX. yüzyılın ortalarına dek Osmanlı İmparatorluğunda bankacılık faaliyetleri gelişmemiştir. Bu dönemde sarraf veya Galata Bankerleri olarak adlandırılan, bankacılık faaliyetlerine

---

⁷ Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**. Genişletilmiş 2.Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989, s.10

⁸ Avni Zarakolu, **Cumhuriyetin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık**. Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No.61,1973, s.1

benzer işler yapan kişiler var olmakla birlikte faaliyetleri gerçek anlamda bankacılık olarak tanımlanamaktadır. Sarraflık ve Bankerlik faaliyetleri daha çok Musevi, Ermeni, Rum ve Levantenler tarafından yapılıyordu.

Büyük bir coğrafi alana yayılmış bulunan Osmanlı İmparatorluğunda farklı bölgelerde ve eyaletlerde farklı paraların tedavülde olması veya aynı isim altında farklı kıymette paraların bulunması nedeniyle sarraflar bu paraların değişiminde aracılık yapıyor, bu paraları bozuyor ve bir tür kambiyo işlemi gerçekleştiriyorlardı.

Bankerler ticari senetlerin ve hükümete ait senetlerin iskonto işlemlerini gerçekleştiriyorlardı. Devletin vergi havalelerini iskonto ediyor, devlet tahvili satın alıyorlardı. Uzak eyaletlerin kiraya verilmesi nedeniyle devlete peşin ödenecek vergiler genellikle bankerlerden borç alınırdı. Devlete bono karşılığı mal satanlar, bonolarını sarraf veya Galata Bankerlerine iskonto ettirirlerdi. Düzenli olarak ödenemeyen memur maaşları sarraflara kırdırılırdı.

Ekonomik yaşamda böylesine hakim olan Galata Bankerleri Osmanlı devleti hazinesi içinde önemliydi. Para ve Maliye sorunlarını çözümleyememiş olan Osmanlı İmparatorluğu Hazinesi Galata Bankerlerinden borç alarak yaşamını sürdürüyordu.

1840 yılında para işlerindeki düzensizliği ortadan kaldırmak amacıyla çıkarılan Tahsisi Ayar Fermanı ile çift maden para sistemi kabul edilmiş, aynı zamanda devletin artan masraflarını karşılamak amacıyla Kaime adını taşıyan ilk kağıt para tedavüle çıkarılmıştır. Başlangıçta sınırlı miktarda çıkarılan ve faize tabi olan Kaimeler kıymetini korumuşsa da, sonraları faizsiz Kaime çıkarılması ve tedavüldeki Kaime miktarının arttırılması değerinin düşmesine neden olmuş, devlet Kaimeleri tedavülden çekmek için çare aramaya başlamıştır.⁹

Kaimelerin altına ve yabancı paralara göre değerinin düşmesi, Devleti, kambiyo kurlarının istikrarını sağlamak üzere önlem almaya zorlamış; 1845 yılında J.Alleon ve Th Baltazzi isimindeki iki Galata bankerleri ile anlaşma yapılarak, Hükümetin bu iki bankere her yıl 2 milyon kuruş ödemesine karşılık, bankerlerin Fransa ve

---

⁹ a.g.e. s.5

İngiltere üzerine bir İngiliz Lirası 110 kuruş esasından poliçe çekmeleri kabul edilmişti. Sözü edilen kişiler 2 sene sonra, yani 1847'de aralarındaki ortaklığa Banque de Constantinople (İstanbul Bankası) ismini vererek memleketimizde ilk bankayı kurdular.¹⁰

Bankanın, altınla Kaime arasındaki değer farkından yararlanarak spekülasyon işlemleri yapması ve 1848'de Fransa'daki devrim hareketinden sonra ticaret hacminin daralmasına bağlı olarak ekonomik olumsuzlukların artması, devletin bankaya olan borcunu vadesinde ödeyememesi sonucunda banka zor duruma düşmüştür. Bu gelişmeler sonucunda banka 1852 yılında faaliyetini durdurmuştur.

Bankanın 1852 yılında kapanması üzerine Kaime İngiliz lirasına göre % 36 değer kaybetti. Osmanlı hükümeti yeni bir banka kurmak üzere Galata ve Fransız bankerleri ile görüşmeler sürdürmüştü ancak Kırım savaşı nedeniyle yeni bir banka kurulması gerçekleştirilememiştir.

Kırım Savaşı (1853-1856) Rus Çarlığına karşı İngiltere ve Fransa'yla Osmanlı İmparatorluğunun ittifakını ve bununla birlikte savaşın arttırdığı askeri harcamaların karşılanması sorununu getirdi. Osmanlı İmparatorluğu Kırım savaşıyla birlikte 1854'te dış borca açıldı.¹¹

Kırım savaşından sonra bir banka kurulması için Fransız ve İngiliz sermayedarları ile müzakerelere girişildi. 1854-1855 yıllarında İngiltere'nin Osmanlı Hükümetine kredi vermesi tercih sebebi görülerek, bankanın İngiliz Sermayedarlarına kurdurulmasına karar verildi. İdare merkezi Londra'da, faaliyet merkezi İstanbul'da olmak üzere Ottoman Bank (Bank-ı Osman-i) 1856 yılında kuruldu.¹²

Ottoman Bank'ın (Bank-ı Osman-i) kuruluşundan beklenen yararları Osmanlı hükümeti yönünden en önemlisi, iltizam usulünün yol açtığı zararların kısmen olsun giderilmesiydi. Tarımdan alınan aşar, ağnam, gibi vergiler devlet gelirinin yüzde

---

¹⁰ a.g.e. s. 6

¹¹ Gülten Kazgan, **Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi**. 2. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 22, Ocak 2004, s.22

¹² Avni Zarakolu, **Cumhuriyetin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık**. Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No.61,1973, s.7

80'ini oluşturmaktaydı. Bunlar müzayede yöntemiyle iltizama veriliyordu. Genellikle Galata Bankerleri ilk mültezim olarak iş kapatıyor ve hükümete peşin olarak bir miktar para verip haklarını ikinci mültezimlere, yani vilayetlerdeki sarraflara devrediyorlardı. Onlar da köylü ile karşı karşıya gelmemek için haklarını muteber kişilere, genellikle ağalara devrediyorlardı. Böylece köylünün , yani asıl üreticinin ödediği verginin ancak yarısı, hatta bazen dördte biri hükümetin kasasına giriyordu. Osmanlı Bankası'nın kurucularını en çok ilgilendiren husus buydu. Zira iltizam usulü Avrupa'da da uzun yıllar denenmiş, 17. yüzyıldan başlayarak da merkezi devletlerin maliye örgütlerinin kırsal kesimlere kadar uzanacak güce erişmeleriyle ortadan kaldırılmıştı. İşte şimdi Osmanlı Devleti'nde bu bankayla vergilerin toplanması da sağlanacaktı. Bu yolla Avrupa finans kapitali, yeni bir tür mültezim olarak Osmanlı İmparatorluğu'na girmiş oluyordu.¹³

Ottoman Bank (Bank-ı Osman-i), Avrupa piyasalarından yüzde 4 ile topladığı paraları Osmanlı Hükümetine ve Galata piyasasına en az yüzde 10'dan çeşitli adlarla plase etmede başarılı olunca içeriden ve dışarıdan yeni rakipler ortaya çıkarak yeni banka kurma konusunda talepler artmıştı. Galata'nın ünlü bankerleri Osmanlı hükümetine açılan kısa vadeli kredilerdeki aksamanın ve kaime spekülasyonunun bir devlet bankası kurulup da banknot basma yetkisini almasıyla ortadan kalkabileceğini düşünerek, piyasayı hiç olmazsa paylaşabilmek için bir araya gelmiş ve Union Financiere'yi kurmuşlardı.¹⁴ Union Financiere'nin kuruluş yılı 1860 dır . Aynı yılda Paris ve Londra'nın iyi tanınmış bankerleri tarafından bir devlet bankası olmak ve hatta banknot ihraç tekeline elde etmek amacıyla Türkiye Bankası kurulmuştur. Union Financiere ve Türkiye Bankası, eş zamanlı olarak kurulan iki finansal kuruluş çıkardığı sorunlar nedeniyle Kaime'yi ortadan kaldırmak için kurulmuşlarsa da , Kaime'ler üzerinde spekülasyon yaparak para kazanmaya çalışmışlardır.

Türkiye Bankası, kuruluş amaçları içerisinde olan Paris ve Londra piyasalarından Osmanlı İmparatorluğu'nu finanse etmek için kredi bulma işini başaramadığından ve Union Financiere ile aralarındaki rekabet nedeniyle kısa süre

---

¹³ Haydar Kazgan, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Bankacılık Tarihi**, İstanbul: Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd Şti.,1997, s.81

¹⁴a.g.e, s.54

sonra 1861 yılında faaliyetine son vermiştir. Union Financiere’de aynı şekilde kısa sürede faaliyetlerine son vermiştir.

1863 yılında Ottoman Bank’ın (Bank-ı Osman-i) sermayesi, Fransız sermayedarların da katılımıyla artırılarak, banknot ihracı imtiyazına sahip Imperial Ottoman Bank (Bank-ı Osmanı-i Şahane) kuruldu.¹⁵ Bankanın sermayesinin artırılması ve stüsünde yapılan değişiklikler sonrasında Osmanlı Hükümeti, Imperial Ottoman Bank (Bank-ı Osmanı-i Şahane) yardımıyla Kaime’leri tedavülden çekmeyi başardı.

Kırım Savaşı’ndan sonra 1856-1875 yılları arasında, Osmanlı Devleti’ne borç vermek, faiz geliri elde etmek amacıyla yabancı sermayeli 11 banka kurulmuştur.¹⁶ 1875 yılında ayrıca Imperial Ottoman Bank’ın (Bank-ı Osmanı-i Şahane) sermayesi artırılarak imtiyaz sözleşmesi yenilenmiştir. Bu yıllar arasında kurulan Tablo:1 de kuruluş yılı ve adı yer alan bankalardan bir bölümü Imperial Ottoman Bank’a (Bank-ı Osmanı-i Şahane) katılmışlardır. Büyük bir bölümü ise 1876 Osmanlı-Rus savaşı’ndan sonra faaliyetlerine son vermişlerdir.

Bu döneme kadar olan bankacılık faaliyetlerini Borçlanma Bankacılığı olarak tanımlayabiliriz.

---

¹⁵Avni Zarakolu, **Cumhuriyetin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık**. Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No.61,1973, s.9

¹⁶ Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**. Genişletilmiş 2.Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989, s.10

Tablo 1: Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1856-1875 yılları arasında kurulan Yabancı Bankalar

Kuruluş Yılı Banka Adı

1856	Ottoman Bank (Bank-ı Osmani) (1863 yılında Imperial Ottoman Bank-Bank-ı Osman-ı Şahane'ye katılmıştır.)
1860	İttihadı Mali (Union Fianciere)
1860	Türkiye Bankası (Banque de Turquie) 1861 de kapanmıştır.
1863	Imperial Ottoman Bank (Bank-ı Osman-ı Şahane)/İstanbul
1864	Şirketi Umumiye-i Osmaniye Bankası (Societe Generale de l'Empire Ottoman) 1893 te kapanmıştır.
1866	Şirketi Maliye-i Osmaniye (The Ottoman Financial Association) Pamuk ziraatini ve buna bağlı ticareti finanse etmek için kurulmuş ve 1868 de kapanmıştır.
1869	İtibar-i Umumi Osmani Bankası (Credit General Ottoman) 1899 da kapanmıştır.
1871	Avusturya-Osmanlı Bankası 1874 yılında Imperial Ottoman Bank-Bankı Osmanı Şahane'ye katılmıştır.
1871	Avusturya-Türk Bankası Rumeli demiryolu inşası için Avrupa'dan sermaye bulmak ve tarımsal alandaki gelişmelere bağlı aracılık yapmak amacıyla kurulmuş 1873 yılında Viyana'da meydana gelen kriz nedeniyle kapanmıştır.
1872	İkinci İstanbul Bankası (Banque de Constantinople) 1894 te Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi(La Societe Ottoman de Change et de Valeurs) ne katılmıştır.
1872	Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi(La Societe Ottoman de Change et de Valeurs) 1899 da kapanmıştır.

Kaynak: Arslan Yüzgün, **Cumhuriyet Dönemi Türk Banka Sistemi (1923-1981)**, İstanbul: Der Yayınevi, 1982, s.12, s.17 ; Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye'de Bankacılık**. Genişletilmiş 2.Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989, s.105-106.

Bu bankaların dışında 1872-1873 yılları arasında demiryolu başta olmak üzere kamusal nitelikli işletmecilik yapmak, maden ve doğal kaynakları işletme amaçlı banka adı altında çeşitli işletmeler kurulmuştur. Ancak bunlar gerçek anlamda herhangi bir faaliyet göstermeden varlıkları sona ermiştir. Bu kuruluşlara örnek olarak Rusya Bankası, Ermeni Bankası, Finans ve Kamusal İşlemler Bankası, Şark Bankası, Osmanlı Ticaret Şirketi, Kredi ve Komisyon Bankası, Kamu İşleri Osmanlı Bankası, Avusturya Şark Bankası ve Türkiye Milli Bankası verilebilir.

1875 yılında Osmanlı Devleti dış borçlarını ödeyemez bir duruma düşmüştü. 1878 yılında dış borçlar 245 milyon sterline ulaşmıştı. 1881 yılında alacaklı devletlerin de baskısı ile Muharrem Kararnamesi çıkartılmış ve gelir kaynaklarının denetimi ile borç yönetimi, borcun bir kısmının indirilmesi karşılığında 1882 yılında Düyun-u Umumiye (Conseil d'Administration de la Dette Publique Ottomane) olarak adlandırılan uluslararası bir kuruluşa bırakılmıştır.

Osmanlı Devletine ait bazı vergilerin tahsilat hakkı ve elde edilen gelire borçların ödenmesi, yani ekonomi politikasının denetiminin uluslararası bir kuruluşa devredilmiş olması Avrupalı yatırımcılara güvence sağlamıştı. Bu güvence ile yabancı yatırımcılar demiryolu, liman, havagazı, elektrik, tramvay işletme ve yatırımlarına girişmişlerdir. Yabancı bankalar şube açmaya başlamışlar, yabancı sermayeli veya yabancı sermaye katılımı ile bankalar kurulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğunda bu değişimler yaşanırken aynı dönemde dış dünyada Almanya ekonomik olarak güçlenmeye başlamış, yeni pazarlar ve yatırım alanları ile etkinliğini arttırmaya çalışmaktadır. Bu gelişmeler sonucunda Almanya Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki etkinliğini de arttırmış ve bankacılık alanına gelen yabancı sermayede de Almanya'nın ağırlığı artmıştır.

Ülke içinde ve dışında yaşanan bu gelişmeler sonucunda bankacılık kesimindeki yabancı sermayenin niteliği değişmiş, Borçlanma Bankacılığı döneminden Yabancı Sermayeyi Destekleyen Bankacılık olarak tanımlanan döneme geçilmiştir.

Devlet hazinesine borç vermek, sermaye piyasalarından devlet adına borçlanmak ve spekülâtif hareketlerden para kazanmak amacıyla Galata Bankaerleri tarafından kurulan tek şubeli küçük bankaların yerini Avrupa'daki büyük bankaların iştirakiyle kurulan bankalar veya bu büyük bankaların ülkenin ticari merkezlerinde açtıkları şubeler almaya başlamıştır. Şubeleşme faaliyetleri devletlerin etki alanı olarak seçtikleri bölgelerde yoğunlaşmıştır. Açılan yeni banka sayısı şubeleşme faaliyetlerine göre daha azdır.

Bu dönemde yabancı sermayeli veya yabancı sermaye iştiraki ile kurulan bankaların veya şube açan büyük yabancı bankaların, Hazine'ye borç verme işlerini sürdürmekle beraber, kendi ülkelerinin çıkarlarına hizmet ettikleri, Osmanlı Devleti'nin kendi ülkeleri ile olan ticaretini geliştirmeye çaba gösterdikleri, ülkemizde faaliyette bulunan yabancı firmalarla, yabancı uyruklu iş adamlarını finanse ettikleri, kendi çıkarları doğrultusunda ulaşım ve madencilik sektörlerinde yatırımlara giriştikleri ve bu alanlarda yatırım yapacak yabancı sermayeye aracılık ettikleri söylenebilir.¹⁷

---

¹⁷ Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye'de Bankacılık**. Genişletilmiş 2.Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989, s.11

Tablo 2: Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1875-1922 yılları arasında kurulan veya Şube açan Yabancı Bankalar

Kuruluş Banka Adı

Yılı

- 1875 Credit Lyonnais/Lyon. İstanbul, İzmir, Yafa, Kudüs'te şube açmıştır.
- 1888 Selanik Bankası/İstanbul (İki musevi Banker ve iki yabancı bankanın katılımıyla kurulmuş ve faaliyetlerini Cumhuriyet döneminde Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası olarak sürdürmüştür.) Selanik, Manastır, Kavala, Üsküp ve Edirne'de şubeler açmıştır.(BANKA)
- 1891 Midilli Bankası/Midilli (Zonguldak'taki kömür ocakları ve gemi işletme işine girişmiş ancak 1909'da kapanmıştır.) .(BANKA)
- 1899 Deutsche Palestinien Bank/Berlin. (Alman Filistin Bankası) Şam, Beyrut, Trablus, Hayfa, Yafa, Kudüs'te şube açmıştır.
- 1900 British Oriental Bank/Londra (İngiliz Şark Bankası)
- 1902 Anglo-Palastin-Company/Londra (İngiliz Filistin Şirketi) Beyrut, Hayfa, Gazze Kudüs'te şube açmıştır.
- 1904 Atina Bankası/Yunanistan Önce İstanbul'da daha sonra Trabzon, Samsun, İzmir, Mersin'de şube açmıştır.
- 1904 Şark Bankası/Yunanistan
- 1905 Wiener Bankverein/Avusturya
- 1906 Deutsche Orient Bank/İstanbul (Drestener Bank tarafından National Bank ve Schafhausener Bank ile birlikte kurulmuştur.) Edirne , Bursa, Adana, Tarsus'ta şube açmıştır. Demiryolları finansmanı ve sağlanacak gelirlerden pay almak amacıyla şubeler açmışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'na silah ve askeri donanım satan tüccarları finanse ediyordu. 1945 yılında faaliyetine son vermiştir.
- 1907 Societa Commerciale d'Oriente/İtalya (Şark Ticaret Bankası)
- 1908 Anglo-Lavantin Banking Company (Anglo-Palastin-Company tarafından kurulmuştur.) İstanbul'da şube açmıştır.

Kuruluş Banka Adı
Yılı

- 1909 Deutsche Bank/Berlin. İstanbulda şube açmıştır.1913 te Bağdat'ta şube açmıştır. Demiryolları finansmanı ve sağlanacak gelirden pay almak amacıyla şubeler açmıştır. Ayrıca İngiliz ve Fransız kontrolünde bulunan Süveyş kanalı ve Bağdat ticaret merkezine, uzakdoğu pazarlarına ulaşmayı hedefliyordu.
- 1909 Rus Ticareti Hariciye Bankası İstanbul'da şube açmıştır.
- 1909 Türkiye Milli Bankası (İngiliz Bankeri ile bir Londra Bankasının katılımıyla kurulmuştur.) Taahhüt işlerine girişmek, devlete ve belediyelere borç vermek amacıyla kurulmuştur. Paşabahçe gaz depoları ve köprü gelirlerine karşılık belediyeye borç vermiş, İngiltere'ye yaptırılan savaş gemisinin bedelini ödemek üzere çıkarılan tahvilleri satın almıştır. 1913 yılında faaliyetine son vermiştir. (BANKA)
- 1910 Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası- Devlete kredi vermek, vergi toplama işine aracılık etmek amacıyla kurulmuş ve 1914 te kapanmıştır. (BANKA)
- 1910 Osmanlı Ticaret Bankası İstanbullu Ermeni Bankerler tarafından kurulmuştur. 1914 yılında kapanmıştır.(BANKA)
- 1911 Banco di Roma İstanbul'da şube açmıştır.
- 1919 Banca Commerciale Italiana/İtalya
- 1919 Banka Marmaroş Blank ve Şürekası/Romanya 1929 yılında faaliyetini durdurmuştur.
- 1921 Hollantse Bank Uni. N.V./Hollanda (Banque Hoolandaise Pour la Mediterranee)
- 1922 Banque Francaise Des Pays Orient/Fransa (Memaliki Şarkıye Fransız Bankası) 1933 yılında faaliyetine son vermiştir.
- 1922 Commercial Bank of Near East (Şark-i Karip Ticaret Bankası) İngiltere 1956 yılında faaliyetine son vermiştir.
- 1922 Ionian Bank Ltd.Londra 1929 yılında faaliyetini durdurmuştur.

Kaynak: Arslan Yüzgün, **Cumhuriyet Dönemi Türk Banka Sistemi (1923-1981)**, İstanbul: Der Yayınevi, 1982, s.12, s.17; Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye'de Bankacılık**. Genişletilmiş 2.Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989, s.105-106.

Osmanlı Bankası, ülkenin ekonomik kalkınmasından çok batılı ülkelerin pazarlarıyla bütünleşmesini sağlamıştır. Osmanlı hükümeti ve hükümete yakın çevrelerde yaygın olan tüketim için borçlanma ve borçla yaşama alışkanlığı halk arasında da yaygınlaşmıştı. Osmanlı İmparatorluğunda çalışan memur, subay, imam, polis ve bekçiler maaşlarını sarraflara kırdırarak artan ithalat sonucu Avrupa'dan giren ithal mallarını satın alıyorlardı.

Tarımsal üretimde farklı yapılar vardı. İmparatorluğun verimli topraklarını elinde bulunduran ve çağdaş teknikler kullanarak tarımsal üretim yapan azınlıklar, tarımsal üretimin yanısıra ticaret ve sanayi alanında da büyük gelişmeler sağlamışlardır.

Diğer yanda, uzun yıllar süren savaşlar sonucu, tarımsal üretimde gerekli olan insan gücü bile elinde bulunmayan İslam-Türk kökenli çiftçiler azınlıklara göre daha geri yöntemlerle tarımsal üretim gerçekleştiriyordu. Tarımın geliştirilmesi ve köylünün kalkındırılması amacıyla köylüye kredi sağlanması konusunda çalışmalar başlatılmıştır.

Tarım kredi ihtiyacının bir örgüt eliyle karşılanması konusunda ilk adım, Mithat Paşa'nın Niş Valiliği sırasında Rusçuk-Pirot kasabasında kurduğu Memleket Sandığı ile atılmıştır. Mithat Paşa, tarımın o günkü durumunun iyileşmesinin, ancak çiftçilerin kendi aralarında oluşturacakları örgütlenme ile gerçekleştirilebileceği inancında idi. Mithat Paşa'nın bu girişimi, dünyadaki benzerlerinin en tanınmış olan Raiffeisen'nin Almanya'da kurduğu tasarruf ve kredi sandıkları ile aynı yıla rastlamaktadır.¹⁸ 1863 yılında Pirot (Şarköy) kasabasında kurulan ilk Memleket Sandığı gibi diğer sandıklarda köylerdeki kamusal arazinin imece usulü işlenmesi ve sağlanan kaynağın düşük faizle köylüye kredi olarak verilmesi prensibine dayanıyordu. 15- 20 yıl kadar kuruluş amaçlarına uygun olarak faaliyetlerine devam etmişlerdir. Daha sonra bu sandıklarda biriken paraların Hazine ihtiyacı için kullanılması ve iade edilememesi, açılan kredilerin vadesinde tahsil edilememesi, genel bir düzenlemeye tabi olmamaları nedeniyle farklı ve geleneksel yöntemlerle çalışmaları sonucunda önemini yitirmiş ve kendilerinden beklenen işlevleri yerine getiremez olmuşlardır. Memleket Sandıklarını yeniden organize etmek amacıyla 1883 yılında Aşar Vergisi 1/10 oranında arttırılarak,

---

¹⁸ Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye'de Bankacılık**. Genişletilmiş 2.Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989, s.12

sermaye oluşturulması hedeflenmiştir. Bu yapılan artışa menafi hissesi adı verildiğinden, bu tarihten sonra Memleket Sandıkları'na Menafi Sandıkları adı verilmiştir. Ancak bu düzenlemede beklenen sonuçları vermemiş, 1888 yılında yapılan bir düzenleme ile merkezi İstanbul'da bulunan Ziraat Bankası kurulmuştur. Menafi Sandıkları'nın hak ve görevlerini devralan Ziraat Bankası'nın sermaye kaynağı Menafi Sandıklarında olduğu gibi Menafi hisseleridir. Daha sonra bankaya mevduat toplama yetkisi verilmiştir. Ziraat Bankası ilk ulusal bankamız olarak tanımlanmaktadır.

Mithat Paşa tarafından kurulan bir başka ulusal finansman kurumu İstanbul Emniyet Sandığı'dır. Dar gelirli halkın elindeki küçük birikimleri devletin kefaleti altında bir araya getirerek ihtiyaç sahiplerine sunmak ve halka tasarruf alışkanlığı kazandırmak amacıyla 1868 yılında İstanbul Emniyet Sandığı faaliyete geçirilmiştir. Semayesiz olarak kurulan Emniyet Sandığı, batı ülkelerindeki tasarruf bankalarına (mutual saving bank) benzetilebilir. 1907'de Ziraat Bankası'na bağlanan sandık, 1984 yılında Ziraat Bankasına tümüyle katılmış ve tüzel kişiliğini yitirmiştir.¹⁹

Yeni milliyetçilik akımlarının Osmanlı İmparatorluğunda etkinliğini artırması ile ekonomik anlamda milli kurum ve işletmelere özellikle milli bankalara sahip olmanın önemi gündeme geldi. Başlayan bu milliyetçilik akımları ve Birinci Dünya savaşı sonrasında pek çok milli şirket ve banka kurulmuştur. Bu dönemdeki milli banka ve şirket deneyimleri Cumhuriyet dönemi bankacılık faaliyetleri için bilgi birikimi ve alt yapı hazırlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan ulusal bankaların büyük bir bölümü 1929-30 ekonomik bunalımı ve sonrasında faaliyetlerine son vermek zorunda kalmışlardır.

---

¹⁹ a.g.e, s.14

Tablo 3: Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan Ulusal Bankalar

**Kuruluş Banka Adı
Yılı**

- 1888 Ziraat Bankası
- 1911 İstanbul Bankası. 1930 yılında faaliyeti sona ermiştir.
- 1911 Konya İktisad-i Milli Bankası. 1959 yılında faaliyetini durdurmuştur.
- 1912 Konya İktisadi Milli Bankası. 1959 yılında faaliyeti sona ermiştir.
- 1913 Adapazarı İslam Ticaret Bankası- 1913 te kollektif şirket olarak kurulmuş, 1919 yılında Anonim şirkete dönüştürülmüş, 1937 de Türk Ticaret Bankası adını almıştır.
- 1913 Karaman Milli Bankası
- 1914 Emvali Gayrimenkule ve İkrizat Bankası. 1942 yılında faaliyeti sona ermiştir.
- 1914 Milli Aydın Bankası
- 1914 Emlak ve İkrizat Osmanlı Bankası. 1930 yılında faaliyetini durdurmuştur.
- 1914 Asya Bankası. 1928 yılında faaliyeti sona ermiştir.
- 1916 Akşehir Bankası (Akşehir İktisadi Osmani Şirketi). 1960 yılında faaliyeti sona ermiştir.
- 1916 Kayseri Milli İktisat Bankası.
- 1916 Köy İktisat Bankası
- 1917 Osmanlı İtibari Milli Bankası - İtibarlı kişiler tarafından kurulmuş, devlet tarafından himaye edilmiş, Ergani Bakır Madenleri işletme ve denize naklini sağlayacak demiryolu imtiyazını almış 1927 yılında İş Bankası ile birleşmiştir.
- 1917 İktisad-ı Milli Bankası-İstanbul
- 1917 Manisa Bağcılar Bankası
- 1917 Konya Ahali Bankası. 1945 yılında faaliyeti sona ermiştir.

Kuruluş Banka Adı
Yılı

1918 Ticaret ve İtibar-i Umumi Bankası

1918 Türkiye Umumi Bankası

1919 Eskişehir Çiftçiler Bankası. 1926 yılında faaliyeti sona ermiştir.

1919 Adapazarı Emniyet Bankası. 1971 yılında faaliyeti sona ermiştir.

1920 Konya Türk Ticaret Bankası. 1943 yılında faaliyeti sona ermiştir.

1920 İktisat Türk Bankası

1922 Bor Zürra ve Tüccar Bankası-Bor. 1961 yılında faaliyeti sona ermiştir.

1923 Dersaadet (İstanbul) Küçük İstikraz Sandığı

Kaynak: Arslan Yüzgün, **Cumhuriyet Dönemi Türk Banka Sistemi (1923-1981)**, İstanbul: Der Yayinevi, 1982, s.12, s.17.; Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**. Genişletilmiş 2.Baskı, İstanbul: Gerçek Yayinevi, 1989, s.106-107.

1.2.2.Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Sistemi

Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra uzunca bir süre Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı İmparatorluğundan devraldığı ekonomik kurum ve kuruluşlarla yoluna devam etmek durumunda kalmıştır. Bu dönemde kredi piyasasında genelde yabancı bankalar hakimdi.

Cumhuriyetin kuruluş aşamasında ekonomik kalkınma ve ekonomik bağımsızlığın gerçekleştirilebilmesi için kredi mekanizmasını çalıştıracak yerli bankaların önemi İzmir İktisat Kongresinde vurgulanmış ve bu konuda kararlar alınmıştır. Öte yandan İzmir İktisat Kongresi aynı zamanda özel girişimciliğe öncelik veren kalkınma modelinin benimseneceğini dünyaya ilan etmiştir. Osmanlı İmparatorluğunda ve Cumhuriyetin kuruluş yıllarında sayıları oldukça fazla olan ve kredi piyasasını elinde bulunduran yabancı bankalar daha sonraki dönemlerde ulusal bankaların artış göstermesi ve izlenen ekonomi politikaları nedeniyle hakim konumlarını yitirmişlerdir. Kredi ve mevduat içerisindeki payları oldukça düşmüştür.

Cumhuriyet döneminde özel sermayeli bankaların tümü ticaret ve mevduat bankacılığı yapmaktadır. Alt yapı ve üretim yatırımlarının finansmanına yönelik kredi veren kalkınma bankaları devlet tarafından kurulmuştur. Ziraat Bankası tarım kredileri dışında her türlü kredi ve ödeme işlemi gerçekleştiren bir kredi kurumu haline dönüştürülmeye çalışılmıştır.

Aynı dönemde batıda yatırım bankaları kurulmaktadır. Yatırım Bankaları sanayi ve ticari şirketler tarafından çıkarılan hisse senetleri ve tahvillerin satışına aracılık/ garantörlük hizmetleri vererek şirketlere uzun vadeli fon bulma işlemlerine aracılık etmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında halkın tasarruflarının orta ve uzun vadeli ticaret ve sanayi yatırımlarına aktarılmasını sağlayan yatırım bankacılığının gelişmemesi nedeniyle özel kanunlarla ve devlet müdahalesi ile kalkınma bankası türünde bankalar kurulmuştur. Yurt içi ve yurt dışından sağlanan özel fonlar Kalkınma Bankaları aracılığıyla ulaştırma, turizm, alt yapı yatırımları ve sanayinin finansmanı için yönlendirilmiştir.

1.2.2.1.Liberal Dönem (1923-1930)

Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin dışa açık bir pazar niteliğini büyük ölçüde sürdürmesi, ulusal gelir içinde dış ticaretin önemli pay taşıması, gümrük vergileriyle yurt içi sanayinin korunamaması, özel kesimin teşviki yolu ile ekonomik kalkınmanın hızlandırılması denemesi, kredi piyasasında yabancı bankaların ağırlıklarını korumalarına ve ülkede yabancı banka sayısında artışa yol açmıştır.²⁰

Yerel bankaların ve yabancı bankaların sayısı bu dönemde oldukça fazla olmakla birlikte Osmanlı Bankası ve Ziraat Bankası bankacılık faaliyetlerinde aktif ve etkilidir. Osmanlı Bankası, Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulmuş, imparatorluk içinde özel statüsü ve İmparatorluk ile ayrıcalıklı ilişkileri olmasına karşın Cumhuriyet hükümeti ile banka ilişkileri Cumhuriyet döneminde sürdürülmüş ve 1925 yılında Cumhuriyet hükümeti tarafından bankanın imtiyaz süresi uzatılmıştır. Ayrıca Osmanlı kağıt paralarını yeni Türkiye Cumhuriyeti kağıt paraları ile değiştirmek görevi Osmanlı Bankasına verilmişti. Osmanlı Bankasına Merkez Bankası işlevleri tanınmakla birlikte diğer taraftan yeni bir Merkez Bankası kurulması için çalışmalar yürütülüyordu.

1923 yılındaki mevcut verilere göre tasarruf mevduatının % 60'ı ulusal bankalarda, % 40'ı ise yabancı bankalarda toplanmıştı. Yabancı bankaların tüm mevduat içindeki paylarının da % 50 civarında olduğu hesaplanmaktadır.²¹

Cumhuriyetin kurulmasından itibaren ülkede bankacılığın gelişimine önem verilmiş, tarım, ticaret ve sanayinin gelişmesi için farklı yapıda bankalar oluşturulmuştur. Bu dönemi ekonomiyi yeniden organize etmeye, alt yapıyı onarmaya veya yeniden kurmaya yönelik bir çalışma dönemi olarak değerlendirmek mümkündür. Toplumun modern ekonomilere doğru gelişmesini sağlamak için yoğun bir çaba harcanmıştır.

---

²⁰ Öztin Akgüç, **Türkiye'de Yabancı Bankalar**. Muhasebe ve Finansman Dergisi. Sayı 36, Ekim 2007, s.11

²¹ Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye'de Bankacılık**. Genişletilmiş 2.Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989, s.16

1924 yılında kurulan İş Bankası, kuruluşundan itibaren ticari firmaları yüksek faizle borç veren tefecilerin elinden kurtarmaya, faiz ve ödünç para verme koşullarını iyileştirmeye ve aynı zamanda halkı tasarrufa yönlendirmeye çalışmıştır.²²

1925 yılında kurulan Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası özel girişimcilikle kalkınma modeline öncelik veren politikaların sonucuydu. Ancak sonraki dönemlerde banka faaliyetlerine Sümerbank adı altında devam etmiş ve devletçi ekonomi politikalarının uygulayıcısı durumuna gelmiştir.

1926 yılında ev ve işyeri kredisi vermek amacıyla Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur.

Ziraat Bankası bu dönemde tarıma aktarılacak yeterli kaynakların bulunmaması nedeniyle, tarımsal kredi kapasitesini ve dolaylı olarak tarımsal üretimi arttırmak için etkin olamıyordu. İpotek ve rehin karşılığı kullanılacak tarım kredilerinde prosedür ve uygulamalar oldukça karmaşıktı.

1.2.2.2.Kamu Bankalarının Kuruluş Dönemi (1930-1944)

1929 büyük bunalımın etkisiyle Avrupa'da başlayan devlet sermayesini kullanarak makro hedeflere ulaşılma politikasının etkisiyle özel kesimin özendirilmesi ve desteklenmesiyle gerçekleştirilmesi hedeflenen sanayileşme politikası yerine devlet iktisadi teşebbüsleri aracılığıyla sanayileşme politikasına ağırlık verilmiştir.

Ekonomik kalkınma yöntemindeki temel politika değişikliği bankacılık sistemini de etkilemiş ve bu yıllarda çok sayıda devlet bankası faaliyete geçmiştir.

1929 büyük bunalımı diğer dünya ülkelerini olduğu gibi Cumhuriyet hükümetini de derinden etkilemiştir. Özellikle bankacılık sisteminde yerel ve yabancı bankalara kaynak yaratabilecek, para arz ve talebini ayarlayacak, ihtiyaç duyulan diğer düzenlemeleri yapabilecek bir Merkez Bankasının bulunmaması bu dönemde ekonomik daralmanın daha ötesinde bir daralmanın bankacılık sisteminde görülmesine neden

---

²² Avni Zarakolu, **Cumhuriyetin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık**. Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No.61,1973, s.21

olmuştur. Uzun süren bir çalışma dönemi ve çeşitli ülkelerden alınan görüşler sonrasında 3 Ekim 1931 tarihinde Merkez Bankası resmen kurulmuştur.²³

Yabancı sermaye gruplarının denetiminde olan maden işletmelerini devletleştirmek amacıyla 1935 yılında Etibank kurulmuştur.

Bu dönemde elliye yakın mahalli banka ve ondan fazla yabancı banka faaliyetlerini sürdürmekteydi. Cumhuriyetin ilk döneminde sayıca hızlı bir gelişme gösteren tek şubeli yerel bankalardan bazıları 1930'lerden sonra faaliyetlerini durdurmuşlar, bazıları da büyüyerek çok şubeli bankalara dönüşmüşlerdir. Yerel bankaların bu dönemde faaliyetlerini durdurmasında Merkez Bankasının bu bankalara kaynak sağlamak konusunda yetersiz kalması ve isteksiz davranmasının yanısıra, bu bankaların dış finansman kaynaklarına ulaşımının olmaması da etkili olmuştur.

1933 yılında Sanayi ve Maadin Bankası yeniden organize edilmiş ve Sümerbank adıyla çeşitli sanayi işletmelerini çatısı altında toplayan İktisadi Devlet Kuruluşuna dönüştürülmüştür. Bu uygulama özel girişime öncelik tanıyan sanayileşme politikasından vazgeçilerek eldeki kaynakların devlet desteğindeki sanayi kuruluşlarına aktarılması amacıyla yapılmıştır.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı uygulanması kapsamında şehir ve kasabaların su, elektrik, havagazı, gibi alt yapı tesislerinin kurulmasını desteklemek amacıyla belediyelere kredi ve teknik destek verilmesi için 1933 yılında Belediyeler Bankası kurulmuş, 1945 yılında adı İller Bankası olarak değiştirilmiştir.²⁴

1933 yılında küçük esnaf ve sanatkarların kredi ihtiyacını karşılamak amacıyla Türkiye Halk Bankası kurulmuştur. Ancak banka 1938 yılında faaliyete geçebilmiştir.

1937 yılında denizyolları işletmelerini yönetmek, yenilerini kurmak ve finanse etmek amacıyla Denizbank kurulmuştur.²⁵

---

²³ Haydar Kazgan, **Cumhuriyet Bankacılığı**. Finans Dünyası, Mart 1998,s.110.

²⁴ Avni Zarakolu, **Cumhuriyetin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık**. Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No.61,1973, s.46

²⁵ a.g.e, s.45

İkinci dünya savaşının da etkisiyle dünya genelinde yavaşlama gösteren ekonomik faaliyetin sonucu olarak bankacılık alanında da daralma görülmüş ve Türkiye’de faaliyet gösteren toplam banka sayısı 1932 yılında 60 iken, 1945 yılında 40’a düşmüş, 1929-1936 yılları arasında ise 9 adet yabancı banka Türkiye’deki faaliyetlerine son vermiştir.²⁶

1.2.2.3.Özel Bankaların Gelişme Dönemi (1944-1960)

II. Dünya savaşı sonrasında Batı ile ekonomik ilişkilerin gelişmesi, uluslararası kuruluşlardan sağlanacak kredi olanaklarını arttırmıştır. Aynı dönemde ülkede izlenen liberal ve özel sektörü destekleyici politikalar nedeniyle tarımda daha modern yöntemler kullanılmaya başlanmış, yatırımlarda hızlı artış sonucunda ekonomik gelişme hızlanmıştır. Dünya’da ve Türkiye’de hızlanan ekonomik gelişme etkilerini bankacılık alanında da göstermiştir.

Bu dönemde üçü özel kanunlarla olmak üzere 30 adet yeni banka kurulmuştur.²⁷ Kurulan bankalar arasında halen faaliyetlerine devam eden bankacılık sektöründe etkin ve sisteme pek çok yenilikler getirmiş bankalar bulunmaktadır.(Yapı ve Kredi Bankası -1944, Türkiye Garanti Bankası-1946, Akbank-1948, Türkiye Vakıflar Bankası-1954 vb)

1949 yıl sonu itibarıyla faaliyetlerini sürdüren banka sayısı 33’tür.²⁸

---

²⁶ Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**. Genişletilmiş 2.Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989, s.38

²⁷ a.g.e, s.40

²⁸ Haydar Kazgan, **Cumhuriyet Bankacılığı**, Finans Dünyası, Temmuz 1998, sf.92

Tablo 4: 1949 Yıl Sonu İtibarıyla Faaliyetini Sürdüren Bankalar Listesi

Sıra no	Banka Adı
1	T.C.Ziraat Bankası
2	Türkiye İş Bankası
3	Yapı ve Kredi Bankası
4	Eti Bank
5	Türkiye Emlak Kredi Bankası
6	Türk Ticaret Bankası
7	Sümer Bank
8	Türkiye Garanti Bankası
9	İller Bankası
10	Tutum Bankası
11	Türkiye İmar Bankası
12	Türkiye Kredi Bankası
13	Ak Banka T.A.O.
14	İzmir Esnaf ve Ahali Bankası
15	Denizli İktisat Bankası
16	Adapazarı Emniyet Bankası
17	Milli Aydın Bankası
18	Akhisar Tütüncüler Bankası

- 19 Kocaeli Halk Bankası
- 20 Eskişehir Bankası
- 21 Elazığ İktisat Bankası
- 22 Manisa Bağcılar Bankası
- 23 Afyon Terakki Servet Bankası
- 24 Akşehir Bankası
- 25 Konya İktisadi Milli Bankası
- 26 Lüleburgaz Birlik Tic. Bankası
- 27 Efes Bank Limited
- 28 Bor Zürra ve Tüccar Bankası
- 29 Niğde Bankası
- 30 Bor Esnaf Bankası
- 31 Şarki Karaağaç Bankası
- 32 Akseki Ticaret Bankası
- 33 Aksaray H. İktisat Bankası

Kaynak:Haydar Kazgan, **Cumhuriyet Bankacılığı**, Finans Dünyası, Temmuz 1998, sf.92
*Sıralama bankaların aktif büyüklüğüne göre yapılmıştır.

1926 da kurulan Emlak ve Eytam Bankası, 1946 yılında yeniden yapılandırılarak Emlak ve Kredi Bankasına dönüştürülmüştür. Buradaki amaç kredi kaynaklarının ihtiyacı karşılar duruma getirilmesi, yani uzun vadeli finansman olanağı sağlanarak mesken ihtiyacına çözümler üretilmesi idi.

1937 yılında kurulan Denizcilik Bankası, 1951 yılında yeniden organize edilmiş devletin denizcilik alanındaki işletmelerinin kurulması, işletilmesi ve finanse edilmesi işi bu bankaya devredilmiştir.²⁹

1958 yılında bankacılık mesleğinin gelişmesi, bankalar arasında dayanışmanın sağlanması ve haksız rekabetin önlenmesi amacıyla Türkiye Bankalar Birliği kurulmuştur.³⁰

1.2.2.4.Planlı Dönem (1960-1980)

1950 li yılların sonuna doğru ekonomide yaşanan durgunluk ve 1958 istikrar programına rağmen ekonomide dengelerin kurulamaması uygulanmakta olan liberal ekonomik politikalara son verilmesine neden olmuştur. 1960-80 döneminde devletin ekonomik alana müdahalesinin arttığı, kalkınma planları aracılığıyla ithal edilen sanayi mallarının ülke içinde üretilmesi hedeflenen ithal ikameci sanayileşme politikası izlenmiştir.

Kalkınma planlarında öncelik verilen sanayi, bayındırlık, enerji, ulaştırma gibi sektörlerin finansmanının düşük maliyetle gerçekleştirilmesine yönelik faiz ve döviz kuru politikaları izlenmiştir.

İlki 1963 yılında uygulanmaya başlayan kalkınma planları ile bankacılık sektörü önemli ölçüde devlet kontrolü ve etkisi altında kalmıştır. Bankaların temel işlevi kalkınma planlarında yer alan yatırımların finansmanı olarak değerlendirilmiştir. Yeni ticaret bankaları kurulmasına sınırlamalar getirilerek, kalkınma ve yatırım bankacılığına önem verilmiştir.

---

²⁹ Avni Zarakolu, **Cumhuriyetin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık**. Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No.61,1973, s.46

³⁰ Sudi Apak ve Aykut Tavşancı, “Türkiye’de Yabancı Bankacılığın Gelişimi ve Ekonomi Politikaları ile Uyumunu”, **Maliye Finans Yazıları Dergisi**, Yıl 22, Sayı 80, (Temmuz 2008), s.41

1960'lı yılların başı çok sayıda bankanın faaliyetlerine son verdiği veya tasfiye olduğu, bankacılık sektöründen önemli ölçüde mevduatın çekildiği bir dönem olmuştur. 1960 yılında TCMB dahil 60 banka faaliyet gösterirken, 1980 yılı başında bu sayı 44'e inmiştir. Şube bankacılığı gelişmeye başlamış, özellikle ticari bankaların şube sayılarında artışlar olmuştur.³¹

1960-80 döneminde, yeni banka kuruluşlarının sınırlı olmasının ve banka sayısının azalmasının yanısıra, küçük ve çok sayıda banka yerine az sayıda büyük bankanın sisteme hakim olması ve holding bankacılığının gelişmesi eğilimi gözlenmiştir.³² Güçlü holdinglerin bankaların yönetim ve denetiminde etkili olması, ve az sayıda büyük bankanın sisteme hakim olması sonucu bankacılık piyasası oligopolistik bir piyasa yapısına dönüşmüştür.

Planlı dönemde 5'i kalkınma ve 2'si ticaret olmak üzere ekli tabloda listelenen toplam 7 yeni banka kurulmuştur.

Tablo 5: 1960-1980 Planlı Dönemde Kurulan Kalkınma ve Ticaret Bankaları

Kuruluş Yılı Banka Adı

1962	T.C. Turizm Bankası (Kalkınma Bankası)
1963	Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (Kalkınma Bankası)
1964	Devlet Yatırım Bankası (Kalkınma Bankası)
1964	Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası (Ticaret Bankası)
1968	Türkiye Maden Bankası (Kalkınma Bankası)
1976	Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (Kalkınma Bankası)
1977	Arap- Türk Bankası (Ticaret Bankası)

Kaynak: Nurhan Aydın, (Ed.), **Bankacılık Uygulamaları**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2006, s.32

³¹ Nurhan Aydın, (Ed.), **Bankacılık Uygulamaları**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2006, s.30

³² Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye'de Bankacılık**. Genişletilmiş 2.Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989, s.63

Uluslararası konjoktür ve Türkiye’de izlenen ekonomi politikaları nedeniyle 1929-1980 yılları arasında yabancı bankaların Türkiye Cumhuriyeti’nde etkin olmadıkları gözlemlenmektedir. 1929 yılından sonra 50 yıl süreyle Türkiye’de yeni yabancı banka kurulmamış veya şube açmak yoluyla yeni yabancı banka faaliyete geçmemiştir.³³

1980 yılına gelindiğinde Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı banka sayısı 4’e (Osmanlı Bankası, Arap-Türk Bankası, Banca Di Roma, Hollantse Bank Uni. N.V.) ve bu bankaların mevduat ve kredi piyasasındaki payı da %2- %3 aralığına gerilemiştir.³⁴

1.2.2.5.Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi(1980-2000)

1970’li yılların sonunda ödemeler dengesi problemleri nedeniyle yaşanmaya başlanan ekonomik durgunluk, sanayinin döviz gereksinimini de karşılayabilecek yeni bir sanayileşme stratejisinin benimsenmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. 1980 yılında, iç pazara yönelik üretimin yapıldığı ithal ikameci sanayileşme stratejisi terk edilerek, piyasa ekonomisine dayalı, dışa açılmayı ve dışsatıma yönelik üretimi esas alan bir kalkınma politikası benimsenmiştir.³⁵

1980 lerde uygulama konulan yapısal uyum programının en temel 2 özelliğinden birincisi faiz oranları üzerindeki kontrolün kaldırılmasıdır, diğeri ise bankacılık sistemine girişe ilişkin engellemelerin azaltılmasıdır.³⁶ 24 Ocak kararlarının yanı sıra, dünya finans pazarlarındaki liberal eğilimler, küreselleşme, kambiyo

---

³³ Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**. Genişletilmiş 2.Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989, s.102

³⁴ Öztin Akgüç, **Türkiye’de Yabancı Bankalar**. Muhasebe ve Finansman Dergisi. Sayı 36, Ekim 2007, s.11

³⁵ Nurhan Aydın, (Ed.), **Bankacılık Uygulamaları**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2006, s.32

³⁶ Cevdet Denizer, **Foreign Entry in Turkey’s Banking Sector, 1980-97**. World Bank Policy Research Working Paper No.2462. s.2.

kontrollerinin kaldırılması, iletişim teknolojisinde gelişmeler, yabancı bankaların kurulmasına ve/veya Türkiye’de şube açmalarına elverişli ortam yaratmıştır.³⁷ 1980 sonrasında banka sayısında ciddi artışlar yaşanmıştır. 1980 yılı başında ülkede faaliyette bulunan banka sayısı 44 iken, 1988 yılı sonunda bu sayı 61’e yükselmiştir.³⁸ 1980 sonrasında ülkemizde yabancı sermayeli bankaların sayısının hızlı artış göstermesine karşın, Osmanlı Bankası’nın ulusal banka statüsüne dönmesinin etkisiyle, yabancı bankaların kredi-mevduat pazarındaki payları belirgin bir artış göstermemiş, % 3 düzeylerinde kalmıştır.³⁹

1990-93 döneminde mali dengedeki bozulma, yüksek enflasyon ve dış borçlar, döviz ve faiz politikalarındaki hatalı uygulamalar sonucu ülke bir kriz ortamına girdi ve ülkenin para birimi yüzde 100’e yakın oranda devalüe oldu Yurt içi gayri safi milli hasıla % 6 oranında daraldı.⁴⁰

1994 yılında ekonomide yaşanan olumsuz gelişmelerden etkilenen bankacılık sektörü daralmış, Türkiye Turizm Yatırım ve Dış Tic. Bankası(TYT), Marmara Bankası ve Türkiye İthalat İhracat Bankası (İmpexbank)’na 3182 sayılı Bankalar Kanunu düzenlemeleri doğrultusunda el konularak tasfiye çalışmalarına başlanmıştır.

---

³⁷ Öztin Akgüç, **Türkiye’de Yabancı Bankalar**. Muhasebe ve Finansman Dergisi. Sayı 36, Ekim 2007, s.12

³⁸ Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**. Genişletilmiş 2.Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989, s.72

³⁹ Öztin Akgüç, **Türkiye’de Yabancı Bankalar**. Muhasebe ve Finansman Dergisi. Sayı 36, Ekim 2007, s.12

⁴⁰ Cevdet Denizer, **Foreign Entry in Turkey’s Banking Sector, 1980-97**. World Bank Policy Research Working Paper No.2462. s.5.

Tablo 6: 1980-2000 Döneminde Kurulan veya Şube Açan Yabancı Bankalar

Kuruluş Yılı Banka Adı

1985	Chemical-Mitsui Bank
1986	BNP-Ak-Dresdner Bank
1986	Koç-Amerikan Bankası(Önce American Express I.B.C şubesi olarak açılmış daha sonra banka kurularak, şubenin faaliyetine son verilmiştir.
1988	Türk Merchant Bank
1988	Yatırım Bank
1988	Birleşik Türk Körfez Bankası

Şube Açan Bankalar

1981	American Express I.B.C. (ABD)
1981	Citibank N.A.(ABD)
1982	Bank Mellat (İran)
1982	Bank of Credit and Commerce International(Lüksemburg)
1982	Türk Bankası Ltd.(Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)
1983	Habib Bank Ltd.(Pakistan)
1984	Manufacturers Hannover Trust Company(ABD)
1984	Chase Manhattan Bank N.A.(ABD)
1984	First National Bank of Boston (ABD)
1985	Saudi American Bank (Suudi Arabistan)
1986	Bank of Bahrain and Kuwait BSC (Kuveyt)
1986	Banque Indosuez (Fransız)
1986	Standart Chartered Bank (İngiliz)
1988	Credit Lyonnais (Fransa)

Kaynak:Öztin Akgüç, **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**. Genişletilmiş 2.Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989, s.72

1.2.2.6.Yabancılaşma Dönemi (2000 ve sonrası)

2000 yılında enflasyonu düşürmek ve ekonomide büyüme ortamını sağlamak amacıyla uygulamaya konulan ekonomik programın bekleneni vermemesi, hedeflerine ulaşamaması nedeniyle 2000 Kasım ve 2001 Şubat aylarında yaşanan ekonomik olumsuzlar finansal krize dönüşmüş ve bankacılık sektörü bu krizden etkilenmiştir. Krizler bankacılık sektörünü farklı kanallardan ve önemli ölçüde etkilemiştir. Yükselen faiz oranları ve vade uyumsuzluğu nedeniyle portföylerinde bulunan menkul kıymetler değer yitirmiştir. Fonlama maliyeti çok hızlı yükselmiştir. Yüksek getirileri nedeniyle açık pozisyon taşıyan bankalar, dalgalı kur sistemine geçilmesi ve TL'nin değer kaybetmesiyle büyük kambiyo zararları ile karşı karşıya kalmışlardır. Krizin etkisiyle daralan ekonomik yaşam, takipteki kredilerde artışlar getirmiştir.

Bankacılık sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesine yönelik parçalı yapının ortadan kaldırılması, karar alma ve denetim etkinliğinin sağlanması amacıyla 4389 sayılı Bankacılık Kanunu ile Haziran 1999'da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun (BDDK) kurulmasına karar verilmiş ve Kurum Ağustos 2000'de faaliyetlerine başlamıştır.⁴¹ Bankaların yapısal sorunlarına çözüm bulmak amacıyla hazırlanan "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" 15 Mayıs 2001 de kamuoyuna açıklanmış ve uygulamaya konulmuştur. Yapılandırma Programı kapsamında, kamu bankalarının kaynak ihtiyacı azaltılmış, özel bankaların sermaye yapıları güçlendirilmiş, gözetim ve denetimin arttırılmasına yönelik çalışmalar hızlandırılmıştır.

Yabancı sermaye, Osmanlı İmparatorluğu döneminde yeni banka kurarak veya şube açarak bankacılık sektörüne girerken, 2000 yılı sonrasında bu yapıda değişiklik olmuştur.

---

⁴¹ BDDK Tanıtım Kitapçığı, www.bddk.org.tr

2001 sonrasında yabancı sermayenin bankacılık sektörüne gelişi, banka satın alma, blok alım yoluyla nitelikli paya sahip olma ve İMKB’de banka pay senetleri satın alma yoluyla olmuştur.⁴²

1.3.Bankacılıkta Yabancı Sermayenin Teorik Çerçevesi

Bankacılık sektöründe yabancı sermaye yatırımlarını özel olarak açıklayan ve genel kabul görmüş teorik bir çerçeve bulunmamaktadır. Bankacılıkta yabancı sermaye ağırlıklı olarak geleneksel uluslararası ticaret teorileri içerisinde değerlendirilmektedir. Uluslararası ticaret teorilerinin, bankacılıkta yabancı sermayeyi yorumlamaya yönelik teorilerinde genel bir mutabakat bulunmamaktadır. Konunun çok yönlü olması nedeniyle bankacılıkta yabancı sermayeyi açıklamaya yönelik teoriler, konunun belli yönlerini kapsamaktadır.

Bankacılık sektöründe yabancı sermaye yatırımlarına ilişkin çalışmalar, doğrudan yabancı yatırımların bir alt kümesi olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle uluslararası doğrudan yatırım teorileri öncelikli olarak değerlendirilecektir. Sonrasında doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını analiz eden çalışmalar ve yabancı bankacılığa ilişkin teorik çerçeve incelenecektir. Böylece teorik çerçeve özetlenmeye çalışılacaktır.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına ilişkin teoriler,⁴³ 1968 yılında yapılan çalışmalarla başlamıştır.Yetmişli yılların ortalarında teoriye katkılar yapılmıştır. Stephen Hymer bu konuda çalışma yapan ilk grup araştırmacı içerisinde ve sınır ötesi yatırımlara endüstriyel organizasyon teorileri açısından yaklaşmıştır. Daha sonra doğrudan yabancı yatırım yapan firma davranışlarını, Coasian’ın firma teorisine dayandırmıştır. Hymer’in çalışmaları önceleri dikkate alınmamış ancak sonrasında Charles Kindleberger tarafından geliştirilmiştir. Hymer’in yaklaşımından farklı olarak Raymond Vernon (Harvard Business School) doğrudan yabancı yatırımları, ürün devreleri teorisi ile açıklamıştır. Avrupa ülkelerindeki, Japonya’nın doğrudan

---

⁴² Öztin Akgüç, **Türkiye’de Yabancı Bankalar**. Muhasebe ve Finansman Dergisi. Sayı 36, Ekim 2007, s.13

⁴³ John H. Dunning (Ed.) **The Theory of Transnational Corporations**, London and New York: Routledge, 1993, s.17-20.

yatırımlarıyla ilişkilendirilen model, uluslararası üretim teorilerine dinamik değişken ekleyen ilk model olarak değerlendirilmektedir. Aynı dönemde Robert Aliber tarafından, firmaların yabancı ülkelerde varlıklara sahip olmalarını ve bu yatırımları kendi sermayeleri ile finanse etmelerini açıklayan bir model oluşturuldu. Aliber'in çalışmasında detaylandırılan kavramsal tanımlar izleyen bölümde özetlenmiştir.

Finansman ağırlıklı çalışmalar yapan başka bir grup tarafından, uluslararası yatırımların, uluslararası portföy yatırım teorisiyle ilişkilendirilmesine ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Uluslararası yatırım teorisine dayanarak, uluslararası doğrudan yatırımları açıklayan önemli teorisyenlerden biriside H.Grubel'dir.

1.3.1.Bankacılıkta Yabancı Sermaye Yatırımlarına İlişkin Kavramsal Tanımlar

Uluslararası bankacılık, çokuluslu bankacılık ve yabancı bankacılık terimleri birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bu terimlerin tümü, kendi ulusal sınırları dışında yerleşik olarak bankacılık faaliyetlerini yerine getiren, şube veya bağımlı banka aracılığıyla hizmet veren bankaları tanımlamakta kullanılmaktadır.

Aliber tarafından yapılan çalışmada⁴⁴ uluslararası bankacılık için tanımlamalar getirilmiştir. Burada geleneksel görüşe göre, bir Amerikan Bankası A.B.D. de dolar cinsinden mevduat toplayıp, dolar cinsinden kredi veriyorsa yaptığı işlem ulusal bankacılık işlemi olarak tanımlanmaktadır. Aynı banka, şubeleri veya sahip olduğu bir banka aracılığıyla bir başka ülkede aynı işlemleri yapıyorsa bu işlemleri uluslararası bankacılık olarak tanımlamaktadır. Farklı bir tanımlama ise bankaların ana merkezlerinin yerleşik olduğu ülke ile ulusal para birimlerine göre yapılmaktadır. Bu tanımlamaya göre bir Amerikan Bankası Amerika'da veya başka bir ülkede Amerikan doları üzerinden işlem yapıyorsa bu ulusal bankacılık, her iki merkezden birinde başka bir para birimi üzerinden işlem yapıyorsa uluslararası bankacılık olarak tanımlanmaktadır. Üçüncü bir tanımlama ise banka , borç alan ve borç verenin aynı veya farklı ülkelere göre yapılmaktadır. Bu tanıma göre bir Amerikan bankası, bir Amerikan şirketiyle işlem yaptığında işlem yapılan para biriminden ve

---

⁴⁴ Robert Z. Aliber, "International Banking", **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol. 16, No.4, Part 2: Bank Market Studies (Nov., 1984), s. 662.

işlem yapılan ülkeden bağımsız olarak bu işlem ulusal bankacılık işlemi olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir anlatımla bir Amerikan Bankası bir başka ülkenin şirketiyle herhangi bir finansal işlem yaptığında, işlem yapılan para birimi ve işlem yapılan ülkeden bağımsız olarak bu işlem uluslararası bankacılık işlemi olarak tanımlanmaktadır.

1.3.2. Çokuluslu Bankacılık Teorileri

Finansal bir firma olan bankaların, piyasaya sürdükleri en temel ürünler mevduat ve kredidir. Karşılaştırmalı üstünlük elde ettikleri mevduat ve kredi dışında diğer ürünleride piyasaya sürerler. Bankaların en temel fonksiyonlarından biri aracılık fonksiyonudur. Borç vermek isteyenlerle, borç almak isteyenler arasındaki aracılık fonksiyonunu, bu iki grubun bilgilerinin birbirleriyle uyuşmaması ve bilgilerin asimetrik olmasına dayanarak yapar ve aracılık fonksiyonunu yerine getirirken karını ençoklaştırmaya çalışır. Hefferan tarafından yapılan çalışmada⁴⁵ bankalar aynı zamanda likit olmayan aktifleri, likit pasiflere dönüştüren kurumlar olarak tanımlanmaktadır. Çok sayıda müşterinin mevduatını toplayarak likidite yaratırlar. Bankaların müşterilerine sunduğu servislerden önemli bir tanesi likiditedir.

15.yüzyılda büyük İtalyan (Florentine) bankaları, buldukları ülke dışına açılma cesaretini göstererek, kendi ülkeleri dışında yatırımlarını genişlettiği dönemden beri bankaların uluslararasılaşma faaliyetleri devam etmektedir.⁴⁶ Bankaların uluslararası faaliyetlerini genişletmesinde ve bankacılıkta yabancı payının artmasında; küreselleşme, kısıtlayıcı koşulların azalması ve bilgi ve iletişim teknolojilerindeki artışların önemli katkısı olmuştur. Kendi ülkelerinin dışına diğer ülkelere yatırım yaparak bankalar, farklı stratejiler ve araçlar geliştirmişlerdir. Çokuluslu bankaların geliştirdikleri strateji ve araçların, dış ve iç faktörlerle birleşimi ve etkileşiminden, iş yapma biçimleri, risk algılama ve risk yönetimlerinde farklılıklar, dönüşümler meydana gelmiştir.

---

⁴⁵ Shelagh Heffernan, **Modern Banking in Theory and Practice**, John Wiley and Sons Inc, New York. U.S.A., 1996, s.19.

⁴⁶ Justin G. Fung ve Diğerleri, "A Decade of Internalization: The Experience of an Australian Retail Bank" **Journal of International Financial Markets, Institutions and Money**, Vol 12, Issues 4-5, October-December 2002, s.399.

Yabancı bankaların davranışları ile diğer ülkelerde yerleşik olarak üretim yapan çokuluslu şirketlerin davranışları birbirinden farklı değildir. Bankacılık hizmetlerinde en önemli konu müşteri-banka ilişkileridir. Bu ilişkiler, maddi olmayan, alınıp satılmayan ve bölünemez özelliklere sahiptir. Hizmet sektöründeki şirketler içinde bu özellikler geçerlidir. Bir ülkeye yabancı şirketlerin yatırım yapmasının arkasındaki nedenlerin, işleyişin, itici gücün anlaşılması ile bankacılıkta uluslararasılaşma ve bir bankanın yerleşik olduğu ülke dışına yatırımları aynı teorik çerçevede kapsamında değerlendirilebilir

1.3.2.1.Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisi

Yabancı bankacılığın teorik çerçevesi ağırlıklı olarak çokuluslu firma teorilerine dayandırılmaktadır. Bazı araştırmacıların en temelde, derinlemesine bir yaklaşımla çokuluslu firma teorilerinden karşılaştırmalı üstünlük teorisi ile yabancı bankacılığı açıklamaya çalışmakta olduğu ifade edilmektedir.⁴⁷ Grubel tarafından ilk defa, daha genel bir teori olan karşılaştırmalı üstünlük teorisinin, daha spesifik bir alan olan uluslararası bankacılığa uygulandığı aynı çalışmada ifade edilmektedir. Bu kapsamdaki teorilerde, bankalar yerleşik buldukları ülkelerdeki yerel güçlerini ve düşük marjinal maliyetle işlem yapma avantajlarını, yabancı ülkelerde kullanmak ve marjinal maliyet avantajlarını arttırmak için yabancı ülkelere yatırım yapmaktadırlar. Bu tür marjinal maliyet avantajları ve transfer avantajları olmazsa, bankaların diğer ülkelere yatırım yapması için bir neden kalmaz. Transfer avantajları olarak tanımlanan avantajların; ölçek avantajları, sermaye maliyeti avantajları, yönetim tecrübesi, iş süreçleri, kredi uygulamaları, teknolojik sistem avantajları, ürün tasarımı, itibar gibi farklı biçimleri olabileceği belirtilmektedir. Yapılan çalışmalarda genellikle karşılaştırmalı üstünlüklerin açıklayıcı değişken olduğu sonucuna varıldığı aynı çalışmada vurgulanmaktadır.

---

⁴⁷ Justin G. Fung ve Diğerleri, "A Decade of Internalization: The Experience of an Australian Retail Bank" **Journal of International Financial Markets, Institutions and Money**, Vol 12, Issues 4-5, October-December 2002, s.401.

1.3.2.2.İçselleştirme Teorisi

Çok uluslu firma teorilerine dayanılarak üretilen ve çokuluslu ve yabancı bankaların davranış biçimlerine yönelik teorik çerçeve oluşturan; eklektik teori ve içselleştirme teorisi mevcuttur.

Williams tarafından yapılan çalışmada⁴⁸ çokuluslu bankaların ve yabancı bankaların davranışlarına yönelik teorik bir çerçeve oluşturan eklektik teori ve içselleştirme teorisinden, içselleştirme teorisinin daha açıklayıcı olduğu belirtilmektedir. Aynı görüş bu konuda çalışma yapan diğer bazı araştırmacılar tarafından paylaşılma ile birlikte, aksini savunan ve eklektik teorisinin, yabancı banka davranışlarını daha açıklayıcı bir teori olduğunu savunan araştırmacılarda bulunmaktadır.⁴⁹ Ancak her iki teori ikinci Dünya savaşı sonrasında Amerikan firmalarının ve bankalarının davranış kalıpları gözlenerek oluşturulduğundan, uluslararası bankacılık ve yabancı bankacılık konusundaki daha sonraki dönemde yaşanan gelişmeleri açıklamakta yetersizlikleri olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca içselleştirme teorisi ve eklektik teoriden her ikisinde test edilebilir hipotezleri olmadığı ileri sürülmektedir.

İçselleştirme teorisinin, uluslararası bankacılık konusundaki teorileri genel bir çerçeve içerisinde topladığı ve farklı yaklaşımları birleştirici yönü olduğu vurgulanan Williams tarafından yapılan çalışmada⁵⁰ aynı zamanda içselleştirme teorisi ve eklektik teorisinin genel önerileri ve aradaki farklılıklar özetlenmiştir.

İçselleştirme teorisinin temeli Coase'nın firma teorisine dayanmaktadır. İçselleştirme teorisi , rekabetçi olmayan piyasalarda işlem maliyetlerinin önemini vurgulamaktadır.⁵¹ Rekabetçi olmayan piyasaların varlığı içselleştirme teorisi için önkoşuldur. Yerel piyasalarda oluşan aksaklıklar ve rekabetçi olmayan koşulların, uluslararası firmalar için sınır ötesi piyasalarda var olduğu düşünülür. Coasian

---

⁴⁸ Barry Williams, "Positive Theories of Multinational Banking:Eclectic Theory Versus Internalization Theory", **Journal of Economic Surveys**, vol.11,(1997), s.72.

⁴⁹ Janek Uiboupin and Mart Sörg, "The Entry of foreign Banks into Emerging Markets: An Application of the Eclectic Theory" University of Tartu.EMS, (January 2006),s.2

⁵⁰ a Barry Williams, "Positive Theories of Multinational Banking:Eclectic Theory Versus Internalization Theory", **Journal of Economic Surveys**, vol.11,(1997), s.73

⁵¹ Janek Uiboupin and Mart Sörg, "The Entry of foreign Banks into Emerging Markets: An Application of the Eclectic Theory" University of Tartu. EMS, (January 2006), s.2

yaklaşımında, tam rekabetçi piyasa koşulları, işlem maliyetleri ve benzer aksaklıklar nedeniyle bozulmaktadır. Firmalar bu aksaklıkları içselleştirerek işlem ve iş görme maliyetlerini düşürmenin yollarını bulmaktadır. Böylece içselleştirme teorisi, geleneksel karın ençoklaştırılması teorisini veri kabul ederek, bu teorinin üzerine eksik rekabetin olduğu piyasalar teorisini eklemiştir. Tecrübe ve bilgi birikimi firma içerisinde bir avantaja dönüşmekte ve bu avantajdan firmalar diğer ülkelere yatırım yaparak en iyi şekilde faydalanabilmektedirler. Firmaların faaliyetlerini diğer ülkelere kaydırmasında, uluslararasılaşmanın marjinal getirisi ile marjinal maliyetinin eşitlendiği nokta optimum nokta olmakta, ve bu optimum nokta firma büyüklüğüne bağlı olarak değişmektedir. İçselleştirme teorisinin bankacılık alanına uyarlanmasına farklı yönlerden yaklaşımlar bulunmaktadır. İçselleştirme teorisinin savunmacı genişleme yaklaşımına, Amerikan bankalarının, ülkelerindeki düzenlemeler nedeniyle müşterilerine hizmet vermekte zorlanmaları nedeniyle Londra piyasasına yönelmeleri örnek gösterilmektedir. Diğer yandan faaliyetlerini kurumsal bankacılık alanında sürdüren yabancı bankalar, piyasaya sundukları ürünlerin niteliği ve müşterilerinin büyük ölçekli olması nedeniyle maliyet avantajı elde ederler. Bu göreceli maliyet avantajını içselleştirerek piyasadaki diğer aktörlere göre karşılaştırmalı üstünlük elde ederler.

1.3.2.3.Eklektik Teori

Eklektik teori, çokuluslu şirketlerin davranışlarını açıklamak amacıyla Dunning tarafından geliştirilmiştir. Eklektik teori, doğrudan yabancı yatırımlar ve çokuluslu şirketlerin yabancı yatırımlarını üç etkenin bileşimi ile açıklamaktadır. Kısaca OLI (Ownership, Location, Internalization) olarak adlandırılan bu üç etken; sahiplik-mülkiyete özgü avantajlar, yerleşime özgü avantajlar, içselleştirme avantajları olarak tanımlanmaktadır.⁵² Bu etkenler birbirinin yerine geçen değil, birbirini tamamlayan özelliklere sahiptir.

Eklektik teori, firmaların yurt dışına yatırım yapmaya başlama kararını niçin verdiklerinin nedenlerini, firma özelinde yurt dışı yatırımlara başlamanın önkoşulunun

---

⁵² John H. Dunning, "The Eclectic Paradigm as an Envelope for Economic and Business Theories of MNE Activity" **International Business Review**, vol.9, (2000), s.164.

neler olduğunu, yatırımları nereye yapacaklarını, ve hangi örgütsel yapıda bu yatırımları gerçekleştireceklerini açıklar.⁵³

Mülkiyete özgü avantajlar; maddi olmayan avantajlar olarak tanımlanan, piyasalara veya üretim girdilerine ulaşım fırsatları, ana firma avantajlarını kullanarak marjinal maliyetin düşürülmesi, yatırım yaptıkları piyasaların avantajları olarak tanımlanmaktadır. Mülkiyete özgü avantajlara ürün farklılaştırılması, yeniliklerin piyasaya getirilmesi, ölçek ekonomisi, tecrübe dahil edilmektedir. Mülkiyete özgü avantajların, uluslararası bankacılık veya yabancı bankacılık açısından, ürün farklılaştırılması yanısıra hizmet verdikleri şirketler ve endüstrilere ait bilgi birikimi nedeniyle avantajları bulunduğu söylenebilir.

İçselleştirme avantajları olarak, uluslararası firmaların yurt içi piyasalardaki risk ve belirsizlikleri azaltmaları ve ölçek ekonomilerinden faydalanmaları mümkün olmaktadır.

Mülkiyete özgü avantajlar ve içselleştirme avantajlarının yanısıra uluslararası firmalar için yerleşime özgü avantajlar bulunmaktadır. Yerleşime özgü avantajlar ise uygun girdi fiyatlarına ulaşım, vergi avantajları, kurumsal düzenlemeler olarak tanımlanmaktadır.

1.3.2.4.İçselleştirme ve Eklektik Teori Konusunda Çalışma ve Görüşler

Bonin ve Abel tarafından yapılan çalışmada yabancı bankaların içselleştirme teorisindeki gibi savunmacı bir yaklaşımdan daha çok agresif bir yaklaşım içerisinde oldukları belirtilmektedir. Çok uluslu bankalar piyasalarda yeni iş fırsatları ve daha ucuz maliyetle iş yapabilecekleri fırsatları aktif olarak aramakta olduklarından söz edilmektedir.⁵⁴

Ülkelerin ekonomi politikalarını liberalleştirmeleri yabancı bankaların piyasaya girişine uygun ortam hazırlamaktadır. Benzer biçimde bankacılık sistemi krizleri veya

---

⁵³ Janek Uiboupin and Mart Sörg, "The Entry of foreign Banks into Emerging Markets: An Application of the Eclectic Theory" University of Tartu. EMS, (January 2006), s.2

⁵⁴ John Bonin and Istvan Abel, "Retail Banking in Hungary: A Foreign Affair?" **William Davidson Institute Working Paper** No.356.December 2000, s.8.

yaşanan finansal krizler sonrasında, yerel bankaların fiyatlarına meydana gelen dramatik düşüşler yabancı bankalar için sahiplik avantajı olarak değerlendirilebilecek koşulları hazırlamaktadır. Benzer şekilde likidite açısından güçlü olmaları, sermaye yapılarının güçlü olması, piyasada tanınmaları ve risk yönetim tekniklerindeki üstünlükleri, yabancı bankalar için mülkiyete özgü avantajlar ve yerleşime özgü avantajlar yaratmaktadır.⁵⁵

Heffernan tarafından yapılan çalışmada⁵⁶ firmaların çokuluslaşması ve yabancı ülkelere yatırımlarının arkasındaki temel faktörler; yerleşim avantajları, serbest ticaret kısıtlamaları ve piyasa aksaklıkları olarak tanımlanmıştır. Yerleşim avantajları, üretim yerinin daha düşük maliyetlerle üretim yapmaya elverişli yerlerden seçilmesi olarak tanımlanabileceği belirtilmiştir. Serbest ticaret kısıtlamalarının; hükümet politikası veya arz piyasasında tekel olmak olarak tanımlanabileceği, piyasa aksaklıklarının ise firma tarafından kendine özgü, edinilmiş tecrübe ve bilgiler olarak tanımlanabileceği vurgulanmıştır. Bu tanımlamaların içselleştirme teorileriyle uyumda olduğu vurgulanan çalışmada bankaların doğası gereği sahip oldukları, maddi olmayan duran varlıklarının, piyasada alınıp satılamayacağı ve maddi olmayan duran varlıkların, bankalar için piyasalardan kazanılmış deneyim ve piyasadaki itibarları olduğu belirtilmiştir. Bankaların, içinde buldukları ülkelerde yerel verimlilik koşullarını sağladıklarında diğer ülkelere açıldıkları, diğer ülkelere yaptıkları yatırımların ise bankaların piyasadaki itibarlarını arttırdığı saptaması yapılmıştır.

. Şirketlerin çokuluslaşmasını açıklayan teorilerin değerlendirildiği Meng tarafından yapılan çalışmanın ilgili bölümlerinde⁵⁷ şirketlerin çokuluslaşması sürecinde üç ana faktörün etkili olduğu vurgulanmıştır. Bunlar yerleşim avantajları, serbest ticaret engellemeleri ve piyasa aksaklıkları olarak tanımlanmıştır. Yerleşim avantajı, üretimin en ucuza yapıldığı yerin seçilmesidir. Böylece üretilen ürün veya servisin en düşük maliyetle üretilmesi sağlanmış olacaktır. Serbest ticaret engellemeleri, uygulanan

---

⁵⁵ Janek Uiboupin and Mart Sörg, "The Entry of foreign Banks into Emerging Markets: An Application of the Eclectic Theory" University of Tartu. EMS, (January 2006),s.3

⁵⁶ Shelagh Heffernan, **Modern Banking in Theory and Practice**, John Wiley and Sons Inc, New York. U.S.A., 1996, s.64.

⁵⁷ Chen Meng, **Multinational Banking in China Theory and Practice**, Northhampton, Massachusetts, USA: Edward Elgar Publishing Inc.,2009,s.3.

hükümet politikaları veya arz piyasasında tekel olması olarak tanımlanabilir. Piyasa aksaklıkları olarak tanımlanabilecek durum ise, belli firmaların belli nedenlerle sahip oldukları, kolayca ticareti yapılamayan bilgi ve tecrübe avantajlarıdır. Bu tanımlamaların içselleştirme teorilerinden alıntılandığı belirtilen çalışmada aynı çerçevenin bankaların çokuluslaşması ve yabancı bankacılık için uygulanabileceği vurgulanmıştır.

Çalışmanın devamında bankaların kendi yerleşik buldukları ülkeler dışında, piyasadaki serbest ticaret engellemeleri veya piyasa aksaklıkları nedeniyle şube veya bağımlı banka aracılığıyla yatırım yaptıkları , aynı zamanda bankalar için piyasalardan kazanılmış deneyim ve itibarlarının, piyasada alım satımı yapılmayan ancak önemli varlıkları arasında olduğu belirtilmiştir. Yerel verimlilik koşullarını tümüyle sağlayan bankalar bile yalnızca yurt dışında var olmanın avantajı ve piyasadaki itibarı nedeniyle diğer ülkelere yatırımlar gerçekleştirebilecekleri saptaması yapılmıştır.

1.4.Bankacılıkta Yabancı Sermayenin Tarihçesi ve Yabancı Bankacılığın Örgütsel Formları

Bankacılık sektörünün gelişimi ve Türkiye’de bankacılık sektörünün tarihçesi ve çok uluslu bankacılık teorilerinin incelenmesinden sonra bu bölümde bankacılıkta yabancı sermaye incelenecektir. Bir önceki bölümde analiz edilen Türkiye’de bankacılık sektörünün değişim evreleri ile uluslararası bankacılıkta yabancı sermayenin evreleri arasında pek çok benzerlikler kurmak mümkündür. Ancak belirli dönemler için bazı ayrışmalar olduğuda görülmektedir.

1.4.1.Bankacılıkta Yabancı Sermayenin Tarihsel Gelişimi

Uluslararası bankacılığın gelişimi ile uluslararası işletmeciliğin gelişimi arasında yakın ilişki ve karşılıklı etkileşim vardır. Her ikisinde 2.Dünya savaşı sonrasında hızlı gelişmeler göstermiştir. Uluslararası bankacılığın gelişimi ve bankacılık faaliyetlerinin uluslararası nitelik kazanması literatürde farklı sınıflamalar yapılarak incelenmektedir.

Aliber tarafından yapılan çalışmada⁵⁸ uluslararası bankacılığın gelişimi I.Dünya savaşı öncesi gelişmeler ve 1960 lı yıllardan sonra olan gelişmeler olarak iki temel evrede incelenmiştir. I.Dünya savaşı başladığında İngiltere’de yerleşik bankaların yabancı ülkelerdeki şubelerinin sayısı 2000 adet idi, Fransa ve Almanya bankalarının yurt dışı şube sayısı ise 500 idi. 1960’lardan sonra başlayan yeni dalga ile şube, yabancı ülkedeki banka ve diğer kuruluşların sayısının 4500’e çıktığı görülmektedir.⁵⁹

Uluslararası bankacılığın gelişim evrelerini günümüze dek aşağıdaki gibi özetleyebiliriz;

- 1-I.Dünya savaşı öncesi dönem
- 2-I.Dünya savaşı sonrası -1960 lara kadar olan dönem
- 3-1960- 1980 dönemi
- 4-1980-2008 dönemi (Küreselleşme dönemi)
- 5-2008 sonrası

1.4.1.1. I.Dünya savaşı öncesi dönem

Avrupa’da uluslararası bankacılık faaliyetlerinin İtalyan bankalarınca başlatıldığı bilinmektedir. Onaltıncı yüzyılda Alman bankaları uluslararası finansman

---

⁵⁸ Robert Z. Aliber, “International Banking”, **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol. 16, No.4, Part 2: Bank Market Studies (Nov., 1984), s. 661.

*Aliber’in çalışması 1984 yılında yapılmış olması nedeniyle bu döneme kadar olan gelişmeleri kapsamaktadır.

⁵⁹ Robert Z. Aliber, “International Banking”, **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol. 16, No.4, Part 2: Bank Market Studies (Nov., 1984), s. 661.

alanında liderliği ele geçirmişlerdir.⁶⁰ 1600'lerde Amsterdam dünyanın ekonomik merkezlerinden biri haline geldiğinden, Hollanda bankaları uluslararası finansmanda ön plana geçmişlerdir. Ancak İngiltere'nin 18.yüzyılın başlarında finans piyasalarında etkin bir güç haline gelmesi, Hollanda'nın bu konudaki önemini yitirmesine neden olmuştur. 19. yüzyıl boyunca uluslararası bankacılık faaliyetleri İngiltere tarafından yönlendirilmiştir.⁶¹

20. yüzyıla kadar İngiltere, Fransa ve İspanya kökenli bankalar uluslararası bankacılık faaliyetlerinin başını çekerken, 20.yüzyılda bankaların orijini genişlemiş, Amerika ve Japonya bankaları da sahneye çıkmıştır. Pek çok gelişmekte olan ülkelerde bankacılık faaliyetleri yabancı bankaların önderliğinde başlamıştır. Örneğin Meksika, Peru, Hindistan, Mısır, Brezilya, Afganistan, Singapur, Lübnan gibi ülkelerde yabancı bankalar ülkenin bankacılık sistemini oluşturmuşlardır.⁶²

1.4.1.2.I.Dünya savaşı sonrası -1960 lara kadar olan süreç

İki dünya savaşı arası ve 1929 büyük bunalımını kapsayan bu dönem uluslararası bankacılık faaliyetlerinde yavaşlama olarak nitelendirilebilir. Bu dönemde İngiltere bankalarının piyasa hakimiyeti ve göreceli üstünlükleri devam etmektedir. Savaş sonrası ise Avrupa ülkelerinin ciddi yıkımlarla karşı karşıya kalmış olması, ABD ekonomisinin bu dönemde büyük bir sermaye birikimine sahip olması nedeniyle, savaş sonrası uluslararası ekonomik ve parasal düzenin öncülüğünü ABD yapmıştır.

Gelişme sürecinin ilk aşamasında bankalar uluslararası faaliyetlerini, kurulu buldukları yerel ülkelerden yürütmüşlerdir. Uzaktan bankacılık (arm's length banking) da denebilecek bu aşamada bankaların uluslararası faaliyetleri, daha çok

---

⁶⁰ Sudi Apak, **Uluslararası Bankacılık-Finansal Sistemler**, 2.Basım, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1995. s.3.

⁶¹ Sudi Apak, **Uluslararası Bankacılık-Finansal Sistemler**, 2.Basım, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1995. s.3.

⁶² Sudi Apak, **Uluslararası Bankacılık-Finansal Sistemler**, 2.Basım, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1995. s.9.

muhabirlik ilişkisi çerçevesinde yürütülmüştür.⁶³ Başlıca uluslararası bankacılık faaliyetleri dış ticaretin finansmanına yöneliktir.

1.4.1.3.1960- 1980 dönemi

Dünya ticaretinin hızla büyümesi, yeni müşterilerin ve farklı ihtiyaçların ortaya çıkmasıyla uluslararası bankacılık işlemlerinin yapısı değişime uğramıştır. Bu dönemde bankaların çok uluslu müşterilerini izleyerek onlarla birlikte yurt dışına açıldıkları görülmektedir. Bir yurt içi şirket dışarıya yatırım yapınca, banka da müşterisi durumundaki işletmelerin finans işlemlerini yürütebilmek ve onu başka bankalara kaçırmamak için onunla birlikte yabancı ülkelerde şube açma gereğini duymuştur. Eğer bir banka, dünyanın çeşitli yörelerindeki müşterilerinin ihtiyaçlarını karşılayamıyorsa ana ülkesinde de bu müşterileri kaybeder.⁶⁴ Müşteri ihtiyaçlarına ve uluslararası ticaret ve yatırımın gelişmesine bağlı olarak bankalar değişik örgütsel yapıları kullanmaya başlamışlardır.

Uluslararası bankacılık faaliyetlerinin çok hızlı gelişmesine katkıda bulunan asıl faktör, 1973'de ortaya çıkan Dünya Enerji Krizi olmuştur. Buhran, OPEC tarafından petrol fiyatlarının dört kata yakın oranlarda arttırılması ile başgöstermişti. Uluslararası bankalar bu çerçevede, petrol dolarlarının , dış fazla veren petrol ihracatçısı ülkelere açık veren ithalatçı ülkelere aktarılmasına yardımcı olmuşlardır.

1970 li yıllara dek gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere bankacılık sisteminde yabancı sermayeye ilişkin kısıtlamalar bulunmaktaydı. Bu dönemde reform paketleri içerisinde IMF, ülkelerin bankacılık sistemlerini yabancı sermayeli bankalara açmalarını öneriyordu.

---

⁶³ Halil Seyidoğlu, **Uluslararası Finans**, Geliştirilmiş 4. Baskı, İstanbul: Güzem Can Yayınları No:19, 2003, s.477

⁶⁴ a.g.e, s.477

1.4.1.4.1980-2008 dönemi Küreselleşme dönemi

1980’li yıllar mali piyasalar üzerindeki kısıtlamaların kalktığı, uluslararası piyasaların bütünleştiği bir dönem olarak tanımlanabilir. Gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülke bu dönemde yabancı bankacılık faaliyetleri üzerindeki kısıtlamaları azaltmışlardır.⁶⁵

Teknolojik yenilikler, haberleşme, iletişim ve bankacılık altyapısının çok hızlı gelişmesine katkıda bulunmuş ve bu yeniliklerin etkisiyle tüm dünya piyasaları adeta tek bir piyasa gibi hareket etmeye başlamıştır. Bankalar sınır ötesinde faaliyet gösteren şube veya bankalarını daha iyi yönetme olanaklarına kavuşmuştur. Piyasada bilgi ve fonlar çok hızlı hareket edebilmektedir. Mali küreselleşme olarak tanımlanan pazarların iç içe geçmişliği para ve sermaye akımlarının ve bilginin piyasada çok hızlı hareket edebilmesine ilişkin pek çok avantaj getirirken, dünya krizlerinin ve piyasada yaşanan sorunlarında hızla yayılmasına ve ortaya çıktığı ülkeler dışındaki ülkeleri etkilemesine neden olmuştur.

Uluslararası bankacılık sistemine bu dönemde ilk darbe, en borçlu ülke, Meksika’nın 1982 Ağustos ayında dış borçlarını düzenli ödeyemeyeceğini bildirmesi ile ortaya çıktı. Bundan kısa bir süre sonra ikinci ve üçüncü sıradaki en ağır borçlu ülkeler olan Brezilya ve Arjantin aynı duruma düştüler. 1983 yılı ilkbaharına kadar 25 dolayında az gelişmiş ülke, uluslararası bankalara olan borçlarının üçte ikiye yakın kısmını ödeyemediler.⁶⁶

1990 ların ikinci yarısında başlayan ve 1997 de derinleşen Asya krizi olarak tanımlanan kriz sonrasında gelişmekte olan pek çok ülke bankacılık sisteminde yabancı banka payı artmıştır. Asya krizinden doğrudan etkilenen ülkelerin yanısıra krizin dolaylı etkileri nedeniyle ekonomileri ve finansal sistemleri olumsuz etkilenen bazı ülkelerde yabancı banka payı artmıştır.

---

⁶⁵ Luis G. Dopico, James A. Wilcox, “Openness, Profit Opportunities and Foreign Banking” **Journal of International Financial Markets, Institutions and Money**, March 2002, s.2.

⁶⁶ Halil Seyidoğlu, **Uluslararası Finans**, Geliştirilmiş 4. Baskı, İstanbul: Güzem Can Yayınları No:19, 2003, s.487

1.4.1.5.2008 sonrası

1929 Büyük Bunalımından beri dünya ekonomisi ve bankacılık sistemi böyle büyük ölçekli ve yaygın bir krizle karşılaşmamıştı. 2007 yıl sonunda Amerika’da ipotekli konut kredilerinde yaşanan sorunlar, 2008 yılında dünya ölçeğinde global bir krize dönüştü. Krizin dünya GSMH’sı olan 64 trilyon doların yaklaşık % 5’i oranında (3.4 trilyon dolar) bir zarara neden olduğu hesaplanmaktadır.⁶⁷ 1929 krizinin ortalama maliyeti ise dünya GSMH’nın % 12,8’i olarak hesaplanmıştır.⁶⁸

Bankacılık sektöründen yayılan sorunlar, reel sektörü etkilemiş ve hükümetler krizin etkilerini azaltmak için sert önlemler almak zorunda kalmışlardır. İçinde yaşadığımız dönem olmasına karşın pek çok ekonomi yazarı, finansal sistem ve dolaylı olarak uluslararası bankacılığın bundan sonra farklı bir döneme gireceği beklentisi içerisindedir. Piyasalarda 1980 lerden itibaren yaşanan deregülasyon sürecinin tersine, düzenlemelerin artacağını, yeni uluslararası kurumların oluşacağını veya var olan uluslararası kurumların işlevlerinde değişiklikler olacağı beklenmektedir. Bu kapsamda IMF’in sorumlulukları, işleyişi ve yeniden yapılandırılması, bazı sorumluluklarını Dünya Bankası veya diğer kuruluşlara devretmesi tartışılmaktadır.

Avrupa Birliğine üye ülkeler maliye bakanları bankacılık sistemlerinin yaşanacak ekonomik krizlere daha dayanıklı hale getirilmesine yönelik önlemler üzerinde çalışmaktadırlar. Bu önlemler muhasebe standartlarında yapılacak değişikliklerin yanısıra, bankaların sermaye yapılarının ve sermayenin güvenlik marjlarının yükseltilmesini içermektedir.⁶⁹

1.4.2.Yabancı Bankacılığın Örgütsel Formları

Daha önceki bölümde açıklanan yabancı bankacılığın gelişim evreleri ile birebir örtüşmemekle birlikte bu evrelerde sunulan hizmetlerin çeşitliliğine ve yatırım yapan ve yatırım yapılan ülkenin ihtiyaçlarına paralel olarak uluslararası bankacılık

---

⁶⁷ Sudi Apak ve Ayhan Aytaç, **Küresel Krizler (Kronolojik Değerlendirme ve Analiz)**, Birinci Baskı, İstanbul: Avcıol Basım Yayın, 2009, s.14

⁶⁸ Joe Peek and Eric S. Rosengren, “Implications of the Globalization of The Banking Sector: The Latin American Experience”, **New England Economic Review**, Sept/Oct, 2000, pp.45.

⁶⁹ Nikki Tait, Chris Bryant, Patrick Jenkins, “EU plans new push on bank reforms”, **Financial Times**, (08 July 2009), pg.1.

faaliyetlerinde farklı organizasyon şekilleri gündeme gelmiştir. Uluslararası bankacılık faaliyetlerini gerçekleştirmek için var olan organizasyon şekillerini aşağıdaki sınıflandırabiliriz.

Muhabir Bankalar, Temsilcilikler, Şubeler, Bağlı Yan Kuruluşlar-Bağımlı Bankalar, Konsorsiyum Bankaları, Kıyı Bankacılığı.

1.4.2.1.Muhabir Bankalar

Uluslararası bir bankanın, faaliyetlerinin göreceli olarak az olduğu bir ülkede fiziksel varlık ve personel bulundurmada, o ülkede yerleşik bankalarından birinde hesap açarak kısıtlıda olsa, o ülke ile iş yapan müşterilerine hizmet götürme biçimlerinden biridir.

1.4.2.2.Temsilcilikler

Bir bankanın yabancı bir ülkede kendini temsil etme amacına yönelik bankacılık kuruluşlarıdır. Yabancı bir ülke ile iş yapan müşterilerine kendi personelleri aracılığıyla hizmet vermektedirler. Temsilcilikler, mevduat kabul etme ve kredi verme vb. gibi normal bankacılık faaliyetleri yapmazlar. Muhabirlerle bağlantı sağlama, ülkenin ekonomik ve politik yapısıyla ilgili bilgi verme, tanıtım, araştırma ve bilgi toplama faaliyetlerini sürdürürler. Temsilcilikler aracılığıyla, yabancı bankalar, sınır ötesinden borç verme faaliyetlerini organize edebilirler.

1.4.2.3.Şubeler

Yabancı bir ülkede aktif olarak işlem yapmak isteyen bankalar için, o ülkede faaliyet göstermenin en yaygın biçimi şube bankacılığıdır. Şubeler, şubeyi açan ana bankanın bir parçasıdır. Bu nedenle ana ülkenin düzenlemelerine tabidir. Aynı zamanda faaliyet gösterdiği ülkenin yasal düzenlemelerine de tabidir. Bu ikili yapı şubelerin faaliyetlerinde bazı kısıtlamalar getirse bile, şubeler yabancı bankacılığın en yaygın ve en eski biçimleri olagelmıştır. Şubeler buldukları ülkedeki, yerli ve yabancı müşterilere geniş bir hizmetler yelpazesi sunarlar. Kurumsal bankacılık hizmetlerinde yoğunlaşabildikleri gibi orta ve küçük ölçekli firmalar ve şahıslara yönelik bankacılık faaliyetleri gerçekleştirebilirler.

Bankaların yabancı ülkelerdeki şube sayılarında 1960'lar ile 1980'ler arasında hızlı artışlar görülmüş, 1980'lerin ikinci yarısı özellikle 1985 yılından sonra uluslararası şubeleşme sayılarında göreceli yavaşlamalar görülmüştür.⁷⁰

1.4.2.4.Bağlı Yan Kuruluşlar -Bağımlı Bankalar

Bağlı yan kuruluşlar-Bağımlı Bankalar (Subsidiary Bank) yabancı bir ülkede, o ülkenin mevzuatına göre kurulmuş, hisselerinin tamamı yada bir kısmı yabancı bir bankanın mülkiyetinde olan bir örgütlenme şeklidir. Ayrı bir tüzel kişilikleri vardır. Yan kuruluş olarak kurulma durumunda yabancı bankanın sahip olduğu pay %50 den fazla olmakta ve bu bankalar yabancı banka sayılmaktadır.⁷¹

Bağlı kuruluş (Affiliated Bank), gidilen ülkenin mevzuatı uyarınca kurulan ve yerel bir ada sahip olan yabancı bir bankayı ifade etmektedir.Ancak yabancı bankanın sahip olduğu payın %10- %50 arasında olması nedeniyle yabancı banka sayılmamaktadır.⁷²

Çok uluslu ortak yapısı nedeniyle bu tür örgütlenmelerde, farklı deneyimlerin, bilgi ve uzmanlığın bir araya gelmesi avantajlı bir durum yaratabileceği gibi, amaçların belirlenmesinde ve uygun politikaların yaratılmasında ortaklar arasında uyumsuzlukların ortaya çıkması dezavantajlı bir durum yaratabilir.

Bağımlı bankalar genellikle kurumsal ve perakende bankacılık alanlarında hizmet vermekte, bankacılığa ilişkin tüm faaliyetleri gerçekleştirmektedirler.

1.4.2.5.Konsorsiyum Bankaları

Konsorsiyum bankaları genellikle farklı ülkelere ait iki yada daha fazla banka tarafından ortak girişim olarak kurulmuş olan bağımsız işletmelerdir. Ortakların belirlediği çerçevede bağımsız kuruluş olarak faaliyet gösteren bankalardır.

---

⁷⁰ Dario Focarelli ve Alberto Franco Pozzolo, "Where Do Banks Expand Abroad? An Emprical Analysis" **Journal of Business**, vol. 78, no. 6, (2005), s.2436.

⁷¹ Sudi Apak, **Uluslararası Bankacılık-Finansal Sistemler**, 2.Basım, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1995. s.8.

⁷² Sudi Apak, **Uluslararası Bankacılık-Finansal Sistemler**, 2.Basım, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1995. s.8.

1.4.2.6.Kıyı Bankacılığı

Buldukları ülkelerdeki genel bankacılık mevzuatının dışında, vergi, munzam vb. yükümlülüklerle tabi olmadan, genellikle ülke dışından sağladıkları fonlarla, yine bu fonların ülke dışına kullandırılmasına dayalı bankacılık işlemleri sürdürmektedirler. Kıyı bankacılığı aracılığıyla ağırlıklı olarak büyük çokuluslu şirketler ve kurumsal firmalara yönelik kredi işlemleri gerçekleştirilmektedir.

Son yıllarda ülkeler ortak hareket ederek bu tür bankalar ve kıyı bankacılığı yapan ülkeler üzerinde kısıtlamalar yapılması yönünde çalışmaktadırlar.

Bu organizasyon şekillerinden Bağlı Yan Kuruluşlar-Bağımlı bankalar, yabancı bankalar tarafından birleşme veya satın alma yoluyla elde edilebileceği gibi, yeni banka kurma yoluna da gidilebilir.

Dopico ve Wilcox tarafından yapılan çalışmada⁷³ yabancı bankacılığın diğer ülkelerdeki faaliyetlerini farklı biçimlerde sürdürdükleri vurgulanmış ve bu biçimler aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır. Yabancı bankaların, yatırım yapacağı ülke piyasalarında faaliyetlerine başlamaları için kendi amaçları ve yatırım yapmak istedikleri ülkedeki düzenlemelere göre aşağıdaki organizasyonel formları tercih ettikleri görülmektedir.

- 1) yatırım yapan ülkedeki bankaya tam bağımlı şubeler aracılığıyla,
- 2) ayrı bir sermayeye sahip ve sermayenin tamamına yabancı bankanın sahip olduğu bankalar aracılığıyla (subsidiary-bağımlı banka),
- 3) yerel olarak kurulmuş bankaların azınlık hisselerinin satın alınmasıyla,
- 4) yurt dışında veya off shore merkezlerde bulunan bankalardan doğrudan ilgili ülkeye kredi vermek yoluyla.

Yabancı bankaların yatırım yapacağı ülkeye farklı bankacılık yapılanmalarıyla giriş yaptığı ve bu yapılanmaların bankaların verimliliklerini nasıl etkilediğini analiz

---

⁷³ Luis G. Dopico, James A. Wilcox, "Openness, Profit Opportunities and Foreign Banking" **Journal of International Financial Markets, Institutions and Money**, March 2002, s.305.

eden çalışma⁷⁴ Thi ve Vencappa tarafından yapılmıştır. Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya bankacılık sistemleri verileri kullanılarak yapılan çalışmada geçiş sürecindeki ekonomiler olarak tanımlanan ve sonradan AB'ye üye olan ülkelerde, yabancı bankaların yukarıda tanımlanan organizasyonel formlardan bağımlı bankalara, hisselerinin satın alınmasıyla sahip olabilecekleri gibi kendilerinin yeni bir banka kurabildiğini belirtmektedir. Çalışma sonuçlarına göre yabancı banka payının hızla arttığı bu ülkelerde, yabancı bankaların genelde yerli bankalara göre maliyetler açısından daha verimli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yabancı bankaların kendi içlerinde yapılan karşılaştırmada ise yeni kurulan yabancı bankaların, yerel bankaların hisselerinin satın alınarak elde edilen bankalara göre maliyet açısından daha verimli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yerel bankaların hisselerini satın alarak piyasaya giren yabancı bankaların verimliliklerinin, faaliyetlerine başlamalarından yaklaşık dört buçuk yıl sonra artmaya başladığı sonucuna ulaşılmıştır.

---

⁷⁴ Ngoc-Anh Vo Thi and Dev Vencappa, "Does the Entry Mode of Foreign Banks Matter for Bank Efficiency? Evidence from the Czech Republic, Hungary, and Poland" **The William Davidson Institute**, William Davidson Institute Working Paper Number 925, July 2008, s.24.

İKİNCİ BÖLÜM

2.TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN YAPISI

2007 yılında başlayan ve 2008 yılı içerisinde etkisini arttıran küresel ekonomik kriz dünya finans ve bankacılık sistemini ve reel sektörü derinden etkiledi. Yaşanan kriz nedeniyle tüm dünyada şirketlerin değerleri hızla düştü. Ekonomik belirsizlik nedeniyle hanehalkları harcamalarını kısıtı, şirketler yatırımlarını durdurdu veya erteledi. Dünya ticareti hızla daraldı. 2008 yıl sonu itibarıyla aşağıda yapacağımız değerlendirmelerde yaşanmakta olan krizin etkisinin Türkiye’deki banka bilançolarına henüz tam olarak yansımadağı göz önünde bulundurulmalıdır.

2.1.Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Genel Özellikleri

Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma programı kapsamında 2001 yılında yapılan düzenlemeler sonrası Türkiye’deki bankaların sermaye yapıları güçlendirilmiş ve bankacılık sektörü denetim mekanizmaları iyileştirilmiştir. Krizin etkilerinin Türkiye Bankacılık sistemine yansması yurt dışı kaynaklarda görülen daralma sonucunda yaşanacak fonlama güçlükleri, ticari faaliyetin yavaşlaması nedeniyle daralan kredi talebi ve sorunlu kredilerdeki artış olarak beklenmektedir. Bu etkilerin banka bilançolarına yansmasının 2009 yılının ilk yarısından sonra olması beklenmektedir.

2008 Aralık itibarıyla bankacılık sektörünün toplam aktifleri 731 milyar TL dir.⁷⁵ Bankacılık sistemi aktif büyüklüğünün GSYİH’ya (950 milyar TL⁷⁶)oranı % 77,1 dir. 2009 Haziran ayında bankacılık sistemi aktif büyüklüğünün GSYİH oranı % 81,3 düzeyine yükselmiştir.⁷⁷ Bu oran diğer gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça düşük kalmaktadır. Ancak burada önemli bir gelişme potansiyeli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Çalışmamızın beşinci bölümünde bankacılık sektöründe çeşitli oranların AB ülkeleriyle karşılaştırması yapılmıştır.

---

⁷⁵ Türkiye Bankalar Birliği, Veri Sorgulama Sistemi
Türkiye Katılım Bankaları Birliği,İstatistikler

⁷⁶ Türkiye Bankalar Birliği, Veri Sorgulama Sistemi

⁷⁷ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, **Bankacılık Sektörü Genel Görünümü**, Ankara, Haziran 2009, s.1.

Türkiye’de bankacılık sektöründe gelişmiş teknolojiler yaygın olarak kullanılmaktadır. Perakende bankacılık ürünleri gelişmiş ve çeşitlidir. Şube ağları geniş ve personel kalitesi yüksektir. 2009 yıl sonu itibarıyla 49 adet banka bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda BDDK tarafından yapılan sınıflamaya göre 2002-2008 yılları arasında banka sayıları raporlanmaktadır. 2002 de 59 olan banka sayısı 2008 yıl sonu itibarıyla 49’a gerilemiştir. En belirgin trend özel sermayeli mevduat bankaları adedindeki azalıştır. Aynı dönemde yabancı banka sayısında 2 adet artış olmuştur.

Tablo 7: Banka Sayısındaki Gelişmeler 2002-2009 (Adet)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
MEVDUAT BANKALARI	23	21	21	20	17	15	14	14
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	3	3	3	3	3	3	3	3
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	20	18	18	17	14	12	11	11
TMSF DENETİMİNDEKİ BANKALAR	2	2	1	1	1	1	1	1
YABANCI SERMAYELİ BANKALAR	15	13	13	13	15	17	17	17
KATILIM BANKALARI	5	5	4	4	4	4	4	4
KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI	14	14	13	13	13	13	13	13
TOPLAM BANKA SAYISI	59	55	52	51	50	50	49	49

Kaynak: BDDK,Finansal Piyasalar Raporu, Ankara, Aralık 2009, s.37 ; BDDK,Finansal Piyasalar Raporu, Ankara, Eylül 2008, s.20.

Bankacılık sektörünün kaynak yapısı mevduat ağırlıklıdır. Bu yapı 2008 yılı itibarıyla da devam etmektedir. Toplam pasif içerisinde mevduatın oranı 64,31% dir. Bankacılık sisteminin aktifin dağılımında menkul kıymetlerden kredilere doğru bir kayma gözlenmektedir. 2002 yılında 1 birim mevduatın 0.62'si menkul kıymetler portföyüne plase edilirken, 2008/ 9.ay sonu itibarıyla söz konusu oran 0,43'e gerilemiştir.⁷⁸

2.2.Bankacılık Sektörü Piyasa Payları

Çalışmanın bu bölümünde bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka gruplarının piyasa payları analiz edilecektir. Öncelikle BDDK sınıflamasına göre banka gruplarının piyasa payları analiz edilecek, daha sonra yabancı ortağın nitelikli paya sahip olduğu bankalar yabancı banka grupları içerisine dahil edilerek piyasa payları analiz edilecektir.

2.2.1.BDDK Sınıflamasına Göre Banka Gruplarının Piyasa Payları

Aşağıda yer alan tabloda (Tablo:8) 2008 yıl sonu itibarıyla bankaların toplam bankacılık sektörü içerisindeki payları; aktif büyüklüğü, krediler, mevduat, özkaynaklar, kar-zarar ve ödenmiş sermaye bazında tablolandırılmıştır.

2.2.1.1.Mevduat Bankaları

Bankalar Birliği tarafından yapılan sınıflamaya göre 14 adet mevduat bankası bulunmaktadır. Toplam bankacılık sistemi içerisindeki payları aktif büyüklüğüne göre % 78,91, kredilere göre % 74,31, mevduata göre % 83,19, özkaynak büyüklüğüne göre %67,37, karlılığa göre %78,41, ödenmiş sermayeye göre % 59,24 tür.

---

⁷⁸ BDDK,Finansal Piyasalar Raporu, Ankara, Eylül 2008, s.26

2.2.1.1.1.Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları

3 adet kamusal sermayeli mevduat bankası vardır. Toplam bankacılık sistemi içerisindeki payları aktif büyüklüğüne göre % 28,39, kredilere göre % 22,56, mevduata göre % 34,12, özkaynak büyüklüğüne göre %20,04, karlılığa göre %30,39, ödenmiş sermayeye göre % 15,86 dır.

2.2.1.1.2.Özel Sermayeli Mevduat Bankaları

11 adet özel sermayeli mevduat bankası vardır. Toplam bankacılık sistemi içerisindeki payları aktif büyüklüğüne göre % 50,52, kredilere göre % 51,76, mevduata göre % 49,07, özkaynak büyüklüğüne göre %47,32, karlılığa göre %48,02, ödenmiş sermayeye göre % 43,38dir.

Tablo 8: Bankaların Toplam Bankacılık Sektörü İçerisindeki Payları (%)

2008 ARALIK	AKTİF	KREDİLER	MEVDUAT	ÖZKAYNAKLAR	KAR ZARAR	ÖDENMİŞ SERMAYE
MEVDUAT BANKALARI						
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	28,39	22,56	34,12	20,04	30,39	15,86
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	50,52	51,76	49,07	47,32	48,02	43,38
TMSF DENETİMİNDEKİ BANKALAR	0,11	0,00	0,01	0,76	0,00	1,17
YABANCI SERMAYELİ BANKALAR						
Türkiye’de Yerleşik Yabancı Bankalar	13,88	16,61	12,39	14,55	9,45	15,87
Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar	0,44	0,14	0,36	0,70	1,33	0,79
KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI						
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	1,76	2,57	0,00	10,07	5,28	13,47
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	1,12	1,02	0,00	1,58	1,38	2,04
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	0,25	0,28	0,00	0,66	-0,67	1,15
KATILIM BANKALARI	3,52	5,06	4,06	4,31	4,82	6,27
BANKACILIK SİSTEMİ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği web sitelerinden derlenen bilgilerle oluşturulmuştur. www.tbb.org.tr ; www.tkbb.org.tr

2.2.1.2.Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Denetimindeki Bankalar

1994 yılında ve devamında ağırlıklı olarak 1999-2001 yılları arasında yaşanan ekonomik krizler sonrasında faaliyetlerine devam etmesi mümkün olmayan bankalar Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir. Bu bankalardan bir kısmı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından satılarak ekonomik faaliyetlerine devam etmektedir. Bazıları ise başka bankalarla birleştirilerek tasfiye edilmiştir. Tasfiye süreci devam eden çok az sayıda banka vardır.(Ek:5 Yönetim ve Denetimi TMSF'ye Devredilen Bankalar) Ancak bu devir işlemlerinden kaynaklanan 2008 yıl sonu itibarıyla TL.17.619.377 tutarında bir zarar bulunmaktadır. Bu zarar tutarı bankacılık sisteminin 2008 yılı kar rakamından daha büyüktür. Bunun dışında banka bünyesinde herhangi bir varlık ve yükümlülük kalmamıştır.

2.2.1.3.Yabancı Sermayeli Bankalar

Bankalar Birliği sınıflamasına göre toplam 17 adet Yabancı Sermayeli Banka bulunmaktadır. Toplam bankacılık sistemi içerisindeki payları aktif büyüklüğüne göre % 14,32, kredilere göre % 16,75, mevduata göre % 12,74, özkaynak büyüklüğüne göre % 15,25, karlılığa göre % 10,78, ödenmiş sermayeye göre % 16,66 dir.

2.2.1.3.1.Türkiye’de Yerleşik Yabancı Bankalar

Yabancı Sermayeli Türkiye’de yerleşik banka sayısı 11 dir. Toplam bankacılık sistemi içerisindeki payları aktif büyüklüğüne göre % 13,88, kredilere göre % 16,61, mevduata göre %12,39, özkaynak büyüklüğüne göre %14,55, karlılığa göre %9,45, ödenmiş sermayeye göre % 15,87 dir.

2.2.1.3.2.Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar

Türkiye’de şube açan yabancı sermayeli banka sayısı ise 6 dir. Toplam bankacılık sistemi içerisindeki payları aktif büyüklüğüne göre % 0,44, kredilere göre

%0,14, mevduata göre % 0,36, özkaynak büyüklüğüne göre % 0,70, karlılığa göre %1,33, ödenmiş sermayeye göre % 0,79 dir.

2.2.1.4.Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Bankalar Birliği sınıflamasına göre toplam 13 adet Kalkınma ve Yatırım Bankası bulunmaktadır. Toplam bankacılık sistemi içerisindeki payları aktif büyüklüğüne göre % 3,13, kredilere göre % 3,87, özkaynak büyüklüğüne göre %12,31, karlılığa göre %5,99, ödenmiş sermayeye göre % 16,66 dır.

2.2.1.4.1.Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Kamusal sermayeli 3 adet Kalkınma ve Yatırım Bankası bulunmaktadır. Toplam bankacılık sistemi içerisindeki payları aktif büyüklüğüne göre % 1,76, kredilere göre % 2,57, özkaynak büyüklüğüne göre % 10,07, karlılığa göre % 5,28, ödenmiş sermayeye göre % 13,47 dir.

2.2.1.4.2.Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Özel sermayeli 6 adet Kalkınma ve Yatırım Bankası bulunmaktadır. Toplam bankacılık sistemi içerisindeki payları aktif büyüklüğüne göre % 1,12, kredilere göre %1,02, özkaynak büyüklüğüne göre % 1,58, karlılığa göre % 1,38, ödenmiş sermayeye göre % 2,04 dır.

2.2.1.4.3.Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Yabancı sermayeli 4 adet Kalkınma ve Yatırım Bankası bulunmaktadır. Toplam bankacılık sistemi içerisindeki payları aktif büyüklüğüne göre % 0,25, kredilere göre % 0,28, özkaynak büyüklüğüne göre % 0,66, karlılığa göre % -0,67, ödenmiş sermayeye göre % 1,15 tir.

2.2.1.5.Katılım Bankaları

Türkiye bankacılık sektöründe 4 adet katılım bankası vardır. Toplam bankacılık sistemi içerisindeki payları aktif büyüklüğüne göre % 3,52, kredilere göre %5,06, mevduata göre % 4,06, özkaynak büyüklüğüne göre % 4,31, karlılığa göre %4,82, ödenmiş sermayeye göre % 6,27 dir.

2.2.2.Yabancı Ortağın Nitelikli Paya Sahip Olduğu Bankaların Yabancı Banka Olarak Sınıflandırılması Durumunda Banka Gruplarının Piyasa Payları

Yukarıdaki tablo ve analize göre Türkiye Bankacılık sistemi Mevduat Bankacılığı ağırlıklı bir yapı göstermektedir. Mevduat bankalarının toplam bankacılık sistemi içerisindeki payı; aktif büyüklüğü, mevduat büyüklüğü ve kar-zarar'a göre %75'in üzerinde görünmektedir. Yabancı bankaların payı tüm kriterlere göre ortalama % 15 civarında ve katılım bankalarının payı ise % 5 civarındadır. Ancak BDDK tarafından özel sermayeli mevduat bankası olarak sınıflanan Akbank A.Ş., Şekerbank T.A.Ş., Türk Ekonomi Bankası A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Yapı Kredi Bankası A.Ş. bu sınıflama içerisinde alınıp; Türkiye'de yerleşik yabancı bankalar sınıflaması içerisinde dahil edildiğinde yabancı bankaların payında önemli oranda değişiklik olmaktadır. Bu bankalar, yabancı banka olarak tanımlanmamakla birlikte yabancıların blok alım yoluyla nitelikli paya sahip oldukları bankalardır. 5411 sayılı Bankacılık yasasında nitelikli pay, bir ortaklığın sermayesinin veya oy haklarının doğrudan veya dolaylı olarak yüzde on veya daha fazlasını teşkil eden paylar ile bu oranın altında olsa dahi yönetim kurullarına üye belirleme imtiyazı veren paylar olarak tanımlanmaktadır.

Tablo 9: Yabancı Ortağın Sermaye İçinde Nitelikli Paya Sahip Olduğu Bankalarda Yabancı Payı (%)

BANKA ADI	YABANCI ORTAK	YABANCI PAYI
MEVDUAT BANKASI		
Akbank T.A.Ş.	Citigroup	20,00
Şekerbank T.A.Ş.	Bank Turan Alem Securities JSC	33,98
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	BNP Paribas	42,13
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	GE Araştırma ve Müşavirlik Ltd.	20,85
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	UniCredito Italiana	40,90
KATILIM BANKASI		
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	The National Commercial Bank(NBC)	60,00

Kaynak: www.tbb.org.tr ve ilgili bankaların web sitelerinden derlenmiştir.

Yapı Kredi Bankası A.Ş.’nin %81,80 oranındaki hisesi Koç Finansal Hizmetler A.Ş. ye aittir. Koç Grubu ve Unicredit Italiano, Koç Finansal Hizmetler A.Ş. de %50 paya sahiptir.

Türk Ekonomi Bankası A.Ş.’nin % 84,25 oranındaki hissesi TEB Mali Yatırımlar A.Ş.’ye aittir. TEB Mali Yatırımların % 50 si BNP Paribas’a devredilmiştir.

Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.’nin %60 oranındaki hissesi 31 Mart 2008 tarihinde Suudi Arabistan Bankası The National Commercial Bank tarafından satın alınmıştır.

Tablo 10(A): Bankaların Toplam Bankacılık Sektörü içerisindeki Payları (%)

(Yabancı ortağın banka sermayesinde nitelikli paya sahip oldukları bankalar yabancı banka olarak değerlendirilmiştir.)

2008 ARALIK	AKTİF	KREDİLER	MEVDUAT	ÖZKAYNAKLAR	KAR ZARAR	ÖDENMİŞ SERMAYE
MEVDUAT BANKALARI						
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	28,39	22,56	34,12	20,04	30,39	15,86
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	14,83	13,91	14,84	12,69	12,23	10,27
TMSF DENETİMİNDEKİ BANKALAR	0,11	0,00	0,01	0,76	0,00	1,17
YABANCI SERMAYELİ BANKALAR						
Türkiye’de Yerleşik Yabancı Bankalar	49,57	54,46	46,62	49,18	45,23	48,98
Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar	0,44	0,14	0,36	0,70	1,33	0,79
KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI						
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	1,76	2,57	0,00	10,07	5,28	13,47
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	1,12	1,02	0,00	1,58	1,38	2,04
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	0,25	0,28	0,00	0,66	-067	1,15
KATILIM BANKALARI	3,52	5,06	4,06	4,31	4,82	6,27
TOPLAM BANKACILIK SİSTEMİ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği web sitelerinden derlenen bilgilerle oluşturulmuştur. www.tbb.org.tr; www.tkbb.org.tr

Yabancı Bankaların banka satın alma yoluyla bankacılık sektörüne girdiği ve blok alımlar yoluyla nitelikli paya sahip oldukları bankaların Türkiye'deki toplam bankacılık sistemi içerisindeki payını gösteren yukarıdaki tabloyu analiz ettiğimizde yabancı sermayeli bankaların toplam bankacılık sektöründeki payı yaklaşık % 50 lere çıkmaktadır.

Yabancı ortakların banka sermayesinde nitelikli paya sahip olduğu bankalar mevduat bankaları sınıflaması içerisinde çıkarılıp, yabancı sermayeli bankalar sınıflaması içerisinde dahil edildiğinde; özel sermayeli mevduat bankalarının toplam bankacılık sistemi içerisindeki payı;

aktif büyüklüğüne göre % 50,52 den % 14,3'e

kredilere göre % 51,6 dan % 13,1'e

mevduata göre % 49,7 den % 14,4'e

öz kaynaklara göre % 47,2 den % 12,9'a

kar-zarara göre % 48,2 den % 12,3'e

ödenmiş sermayeye göre % 43,8 den % 10,7 ye düşmektedir.

Yabancı ortakların banka sermayesinde nitelikli paya sahip olduğu bankalar mevduat bankaları sınıflaması içerisinde çıkarılıp, yabancı sermayeli bankalar sınıflaması içerisinde dahil edildiğinde; yabancı sermayeli bankaların toplam bankacılık sistemi içerisindeki payı;

aktif büyüklüğüne göre % 14,2 den % 50,1' e

kredilere göre % 16,5 den % 54.60' a

mevduata göre % 12.74 den % 46,7' ye

öz kaynaklara göre % 15,5 den % 49,8'e

kar-zarara göre % 10,8 den % 46,6' ya

ödenmiş sermayeye göre % 16,6 dan % 49,7 ye artmaktadır.

Oranların değerlendirmesi bu konudaki literatür çalışmasının analizi ile birlikte tekrar yapılacaktır. Avrupa Birliği üye ülkeleri bankacılık sistemlerindeki yabancı sermaye payları ve bu ülkeler için yapılan çalışma sonuçları da ilerideki bölümlerde ele alınacaktır.

Tablo 10(B): Bankaların Toplam Bankacılık Sektörü içerisindeki Payları (%)

(Yabancı ortağın banka sermayesinde nitelikli paya sahip oldukları bankalar sermayelerindeki yabancı banka payı oranında yabancı banka hesaplamalarına dahil edilmiştir.)

2008 ARALIK	AKTİF	KREDİLER	MEVDUAT	ÖZKAYNAKLAR	KAR ZARAR	ÖDENMİŞ SERMAYE
MEVDUAT BANKALARI						
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	28,39	22,56	34,12	20,04	30,39	15,86
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	40,86	41,32	39,67	38,13	38,71	33,60
TMSF DENETİMİNDEKİ BANKALAR	0,11	0,00	0,01	0,76	0,00	1,17
YABANCI SERMAYELİ BANKALAR						
Türkiye’de Yerleşik Yabancı Bankalar	23,54	27,04	21,78	23,75	18,76	25,65
Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar	0,44	0,14	0,36	0,70	1,33	0,79
KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI						
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	1,76	2,57	0,00	10,07	5,28	13,47
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	1,12	1,02	0,00	1,58	1,38	2,04
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	0,25	0,28	0,00	0,66	-0,67	1,15
KATILIM BANKALARI	3,52	5,06	4,06	4,31	4,82	6,27
TOPLAM BANKACILIK SİSTEMİ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği web sitelerinden derlenen bilgilerle oluşturulmuştur. www.tbb.org.tr; www.tkbb.org.tr

BDDK sınıflamasına göre Özel Sermayeli Mevduat Bankaları içerisinde yer almakla birlikte, sermayesinde yabancıların nitelikli paya sahip olduğu aşağıdaki tabloda yer alan bankalar, sermayelerindeki yabancı-yerli sermaye payı oranında diğer değişkenlere göre ayrıştırılmış ve toplam bankacılık sektörü içerisindeki payları yukarıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 11: Yabancı Sermayenin Nitelikli Paya Sahip Olduğu Bankaların Yabancı Sermayeli Bankalar ve Mevduat Bankaları İçerisindeki Payları

BANKA ADI	YABANCI SERMAYELİ BANKALAR İÇERİSİNDEKİ PAYI (%)	MEVDUAT BANKALARI İÇERİSİNDEKİ PAYI (%)
MEVDUAT BANKASI		
Akbank T.A.Ş.	20,00	80,00
Şekerbank T.A.Ş.	33,98	66,02
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	42,13	57,87
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	20,85	79,15
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	40,90	59,10

Kaynak: Bankaların verilerinden derlenmiştir.

Yabancı ortakların banka sermayesinde nitelikli paya sahip olduğu bankalar yukarıdaki tabloda görülen oranlarda mevduat bankaları ve yabancı sermayeli bankalar olarak sınıflandığında;

mevduat bankalarının toplam bankacılık sistemi içerisindeki payı;

aktif büyüklüğüne göre % 69,25

kredilere göre % 63,88

mevduata göre % 73,79

özkaynaklara göre % 58,17

kar-zarara göre % 69,10

özsermayeye göre % 49,46 olmaktadır.

yabancı sermayeli bankaların toplam bankacılık sistemi içerisindeki payı;

aktif büyüklüğüne göre % 23,98

kredilere göre % 27,18

mevduata göre % 22,14

öz kaynaklara göre % 24,45

kar-zarara göre % 20,09

özsermayeye göre % 26,44 olmaktadır.

2.2.3.Yabancı Sermayeli Bankalarda Devlet Payının Analizi

2007 yılı sonunda başlayan ve dünya ölçeğinde devam eden finansal krizin tüm dünyadaki bankacılık sistemini etkilemesinin sonucunda Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı bankalardan bazıları ana ülkelerinde finansal zorluklarla karşı karşıya kalmış, çok büyük oranda zararlar realize ederek sermayeleri bankacılık faaliyetlerini sürdürecektir yeterliliklerin altına düşmüştür. Yaşanmakta olan krizin açıkça gösterdiği gibi, gelişmiş ülkelerin sağlam bir sermaye yapısına ve güçlü yönetimlere sahip olduğu düşünülen bankaları dahi büyük zararlar yazmış ve oldukça tartışmalı konumlara gelmekten kaçınamamışlardır. Bu gelişmeler sonucunda ilgili ülke devlet ve bankacılık otoriteleri bu bankaları satın almış veya sermayelerine katılmışlardır. Böylece Türkiye’de faaliyetlerine özel yabancı banka olarak başlayan bu bankalar 2008 yılı itibarıyla faaliyetlerini yabancı devlet bankası olarak sürdürmektedirler. Bu yaklaşımla yeniden analiz edildiğinde Türkiye’deki bankacılık sistemi içerisinde yabancı bankaların payı değişmemekle birlikte özel sektör bankası -devlet bankası olması açısından paylarında değişiklik olmuştur.

Ek: 1 de yer alan tabloda sermaye yapısında yabancı bankaların nitelikli çoğunluğa sahip olduğu bankalar, Türkiye’de yerleşik yabancı bankalar, Türkiyede şube açan yabancı bankaların yaşanan kriz sonrasında sermaye yapılarındaki devlet payı analiz edilmiştir. Bu tabloda yer alan oranlara göre bankacılık sistemi içerisindeki yabancı bankaların payı , sermaye yapılarına göre (özel sermaye ve devlet sermayesi olarak) ayrıştırılmış ve bu ayrıştırmaya göre payları yeniden değerlendirilmiştir.

Tablo 12(A): Yabancı Sermayeli Bankalardaki Devlet Payı (%)

2008 ARALIK	AKTİF	KREDİLER	MEVDUAT	ÖZKAYNAKLAR	KAR ZARAR	ÖDENMİŞ SERMAYE
YABANCI SERMAYELİ BANKALAR(Devlet Payı)	27,70	27,74	26,87	27,47	30,63	26,29

Kaynak: Bankaların verilerinden derlenmiştir.

Yabancı Sermayeli Bankaların toplam aktif büyüklüğü içerisinde devlet payı % 27,70’e, krediler toplam tutarı içerisinde % 27,74’e, mevduat içerisinde % 26,87’ye, özkaynaklar içerisinde % 27,47 ye, kar-zarar içerisinde %30,63’e, ödenmiş sermaye içerisinde %26,29’a ulaşmıştır.

Tablo 12(B): Bankaların Toplam Bankacılık Sektörü içerisindeki Payları (%)
(Yabancı Sermayeli Bankalardaki devlet payı oranına göre veriler ayrıştırılmıştır.)

2008 ARALIK	AKTİF	KREDİLER	MEVDUAT	ÖZKAYNAKLAR	KAR ZARAR	ÖDENMİŞ SERMAYE
MEVDUAT BANKALARI						
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	28,39	22,56	34,12	20,04	30,39	15,86
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	40,86	41,32	39,67	38,13	38,71	33,60
TMSF DENETİMİNDEKİ BANKALAR	0,11	0,00	0,01	0,76	0,00	1,17
YABANCI SERMAYELİ BANKALAR(Özel Sektör Payı)						
Türkiye’de Yerleşik Yabancı Bankalar (Özel Sektör Payı)	17,24	19,61	16,12	17,50	13,90	19,03
Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar (Özel Sektör Payı)	0,10	0,03	0,07	0,24	0,04	0,46
YABANCI SERMAYELİ BANKALAR(Devlet payı)						
Türkiye’de Yerleşik Yabancı Bankalar(Devlet Payı)	6,30	7,43	5,66	6,25	4,86	6,61
Türkiye’de Şube Açan Yabancı Bankalar(Devlet Payı)	0,34	0,11	0,29	0,46	1,29	0,34
KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI						
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	1,76	2,57	0,00	10,07	5,28	13,47
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	1,12	1,02	0,00	1,58	1,38	2,04
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	0,25	0,28	0,00	0,66	-0,67	1,15
KATILIM BANKALARI	3,52	5,06	4,06	4,31	4,82	6,27
TOPLAM BANKACILIK SİSTEMİ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Kaynak: Banka internet siteleri, Basın açıklamaları, İMKB’ye gönderilen açıklamalar, ilgili banka Finansal Kurumlar bölümlerinden alınan bilgilerle oluşturulmuştur.

Toplam bankacılık sektörü içerisinde yabancı sermayeli bankaları devlet payı oranına göre ayrıştırdığımızda; devlet payı olan yabancı bankaların toplam bankacılık sektörü içerisindeki payı;

aktif büyüklüğüne göre %6,64e,

kredilere göre % 7,54

mevduata göre % 5,95

öz kaynaklara göre % 6,72

kar-zarara göre % 6,15

özsermayeye göre % 6,95 olmaktadır.

Bu oranlar yerli sermayeli bankalardaki devlet payı oranlarına göre düşük olmasına karşın, yabancı bankalardaki devlet payının artış oranı dikkat çekici bulunarak çalışmaya dahil edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.TÜRKİYE-AB ÜLKELERİ KARŞILAŞTIRILMASI

Avrupa Bankacılık sektörü, son 20 yılda dünya ekonomilerinin küreselleşmesi, hızlı teknolojik değişiklikler, piyasaların işleyişinde kontrollerin azaltılması, Avrupa Birliği ekonomik entegrasyonu gibi nedenlerin etkisiyle bir dönüşüm sürecinin içerisinde yer almaktadır.

Finansal sistemin entegre olması ve karşılıklı bağımlılığın artması nedeniyle global likidite koşullarında, kredi piyasalarında yaşanan daralma, bir ülke finansal sistemi veya bankacılık sisteminde yaşanan sorunlar diğer ülkelerin finansal sistemleri ve bankacılık sistemleri üzerinde doğrudan ve dolaylı etkiler yaratmaktadır. Para piyasalarında ve uluslararası likiditede yaşanacak bir daralma yabancı bankalara ve dış borçlanmaya yüksek oranda bağımlı ülkelerdeki bankacılık sistemini önemli biçimde etkileyebilecektir. Yabancı Bankalar faaliyet gösterdikleri ülke koşullarının yanı sıra ana ülkelerinin içinde bulunduğu koşullardan ve finansal problemlerden doğrudan etkilenmektedir.

3.1.Avrupa Birliği Bankacılık Sistemi Özellikleri

Avrupa Birliği Bankacılık sistemini genel hatlarıyla 2 gruba ayırabiliriz. Birinci grupta AB'ye ilk 15 üye ülkeden oluşan grup bulunmaktadır. Bu grubun bankacılık sistemi, piyasa ekonomisiyle uyumlu, uluslararası standartlar için hedef olarak alınan gelişmiş bir bankacılık sistemine sahiptir. Sektörde aracılık hizmetleri gelişmiştir. Denetim ve gözetim standartları yüksektir. Ülkeler genelinde İngiltere hariç tutulduğunda yabancı bankacılık payı oldukça düşük olarak tanımlanabilecek % 20'ler civarındadır. Bu ülkelerde bankaların operasyonel maliyetleri düşüktür, aktif kaliteleri iyidir ve aktif yönetim teknikleri ve risk yönetim teknikleri açısından gelişmiş ürünler kullanmaktadırlar. Bu gruba üye 15 ülke; Belçika, Almanya, Fransa, İtalya, Luksemburg, Hollanda, Danimarka, İrlanda, İngiltere, Yunanistan, İspanya, Portekiz, Avusturya, Finlandiya, İsveç'tir.

İkinci grup olarak sınıflayabileceğimiz AB'ye sonradan üye 12 ülke, geçmişte planlı ekonominin uygulandığı bir ekonomik sistemden gelmektedir. Bankacılık sistemleri ise liberal piyasa yapısından uzak, düzenlemelerin son derece fazla ancak uluslararası standartlardan farklı olduğu, belli alanlarda uzmanlaşmış bankalardan oluşan bir bankacılık geçmişine sahiptirler. Bu ülkelerde geçiş süreci öncesinde bankalar fonları merkezi yönetim tarafından planlanmış yatırım projelerine aktarıyorlardı. Paranın maliyetini, alternatif yatırım seçeneklerinin neler olabileceğini ve geri ödeme gücü gibi konuları değerdendiriyorlardı. Tümü bilançolarında devlet şirketlerine tahsis edilmiş yüksek oranlı tahsili gecikmiş alacaklar portföyü taşıyorlardı. Geçiş sürecinde bu ülkeler bankacılık sistemindeki en önemli ortak özelliklerden biri yabancı bankacılık payındaki artışlardır. Yabancı banka payının artmasında ülkeler arasında bazı farklılıklar gözlenmekle birlikte genel trend aynıdır. Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Slovakya'da yabancı bankaların ülkeye girişi özelleştirilen devlet bankaları aracılığı ile gerçekleşmiştir. Diğerlerinde yabancı bankaların zor duruma düşen bankaları satın almasıyla gerçekleşmiştir.⁷⁹ Geçiş sürecinde bu ülkelerin bankaları hızlı bir dönüşüm süreci yaşayarak tümüyle farklı bir bakış açısıyla faaliyetlerini yeniden yapılandırdılar. Piyasa ekonomisini sıfırdan başlayarak öğrendiler.

İkinci grup olarak tanımlayabileceğimiz 12 üyeden oluşan ülkelerin bankacılık sistemlerini; genel anlamda piyasa ekonomisiyle uyum gösterme konusunda çaba harcayan, ancak henüz tümüyle piyasa şartlarına uyum gösterememiş bir sistem olarak tanımlayabiliriz. Aracılık hizmetleri ilk 15 üye ülkeye göre daha düşük düzeydedir. Özel sektör büyük oranda yabancı banka finansmanlarına bağımlı hale gelmiştir. Denetim ve gözetim standartlarında gelişmelre ihtiyaç vardır. Bankacılıkta operasyon maliyetleri diğer grup AB üyesi ülkelere göre daha yüksektir. Aktif yönetim teknikleri ve risk yönetim teknikleri ilk 15 AB üyesi ülkenin bankacılık sistemlerine göre daha geridir.⁹⁰ların ikinci yarısında yaşanan krizler sonrasında yabancı bankacılık payında hızlı artışlar olmuştur. Ülkeler ortalaması olarak bakıldığında yabancı banka payı % 68 olmakla birlikte, Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Estonya Bankacılık sistemlerine tümüyle yabancı bankalar hakimdir. Bu ülkelerin bankalarındaki yabancı sermayenin

---

⁷⁹ Valeriya Dinger. "Do Foreign-Owned Banks Affect Banking System Liquidity Risk?" **Journal of Comparative Economics**, vol 37, (June 2009),s.648.

% 94'ü diğer Avrupa Birliği grubu ülkelere aittir. Bu durum her iki grup ülke için karşılıklı bağımlılığı ve riskleri attırmaktadır. İzleyen bölümlerde bu risklerin ve karşılıklı bağımlılığın analizi yapılmıştır. Bu gruba üye 12 ülke; Çek Cumhuriyeti, Estonya, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya, Romanya ve Bulgaristan'dır.

Avrupa Birliğinde var olan ve genel özellikleri belirtilen iki farklı bankacılık sisteminin entegrasyonun kısa sürede gerçekleşmesi beklenmemektedir. Bu konuda Avrupa Birliği üyesi ülkelerin önünde uzun ve sancılı bir yol olduğu düşünölmektedir.

Bundan sonraki bölümlerde mümkün olduğunca veriler ve analizler, AB ye ilk 15 üye ülke ile sonradan üye 12 ülke için ayrı gruplar halinde yer yapılmıştır. Bazı veriler ve analizler ise yalnızca AB'ye sonradan üye 12 ülkeyi veya Kıbrıs ve Malta hariç 10 üyeyi kapsamaktadır.

Çalışmamızın bu bölümünde Avrupa Birliği ve Türkiye bankacılık sektörlerinin yapısı, yabancı banka payı ve bankacılık sektörlerini etkilediği düşünölen değişkenler analiz edilecektir. Devamında ise yabancı banka yatırımları nedeniyle oluşabilecek potansiyel riskler irdelenecektir.

3.2. Bankacılık Sistemi Verileri Karşılaştırması

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunun, 6 üye ülkenin katılımıyla 1951 yılında kurulmasıyla başlayan ekonomik işbirliği, 1995 yılında toplam 15 üye ülkenin katıldığı dünyanın en büyük ve en önemli ekonomik ve siyasi birliğini gerçekleştirmiş bir yapı olan Avrupa Birliği olarak yoluna devam etti. Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinden 2004 yılı Mayıs ayında 10 yeni ülke, 2007 Ocak ayında ise 2 yeni ülkenin topluluğa katılmasıyla toplam üye sayısı 27 ye ulaştı. (Ek:3 AB'ne Üye Ülkeler ve Birliğe Katılım Tarihleri)

Avrupa Birliği Bankacılık sistemi verilerinin inceleneceği bu bölümde veriler mümkün olduğunca AB' ye ilk katılan 15 üye ve sonradan katılan 12 yeni üye ayrıştırılarak verilmeye çalışılacaktır. Bu tarz bir ayrıştırmaya gidilmesinin temel nedeni AB'ye sonradan katılan yeni üyelerin piyasa yapılarının ve bankacılık sistemlerinin

diğer AB üyelerinden oldukça farklı olmasıdır. Türkiye bankacılık sistemi verileri karşılaştırma amaçlı kullanılacaktır.

3.2.1. Aktif Büyüklüğü, Krediler Ve Mevduat

Öncelikli olarak AB ülkeleri ve Türkiye bankacılık sistemleri aktif büyüklüğü, krediler ve mevduat büyüklükleri açısından ekli tablolarda karşılaştırılacaktır.

3.2.1.1. Aktif Büyüklüğüne Göre Karşılaştırma

Aktif büyüklüğüne göre karşılaştırma yapıldığında 2007 yıl sonu itibarıyla Türkiye 15inci sırada yer almaktadır. AB-27 ülkelerinin ortalama toplam aktif büyüklüğü 1,5 trilyon EUR dur. Kendi grupları içerisinde bakıldığında AB-15 ülkelerinin ortalama toplam aktif büyüklüğü 2,7 trilyon civarında iken, AB ye yeni üye 12 ülkenin ortalama toplam aktif büyüklüğü 74 milyar EUR civarındadır. Türkiye'nin aktif büyüklüğü AB-27 ortalamasına göre oldukça düşük kalmaktadır. 2002 yılı 100 kabul edilerek hesaplanan aktif büyüklüğü gelişim endeksine göre Türkiye AB-27 ülkeleri ile karşılaştırıldığında 6 ıncı hızlı büyümeyi göstermiştir. Türkiye'den daha hızlı büyüyenler Bulgaristan, Romanya, Litvanya, Letonya ve Estonya'dır.

**Tablo 13: Aktif Büyüklüğüne Göre AB Ülkeleri-Türkiye Karşılaştırması
2002-2007 Yılları (Milyar EUR)**

Ülke Adı	2002	2003	2004	2005	2006	2007
İngiltere	5.856	6.171	6.932	8.319	9.869	10.093
Almanya	6.370	6.394	6.584	6.827	7.121	7.562
Fransa	3.832	3.999	4.419	5.073	5.728	6.682
İtalya	2.024	2.125	2.276	2.509	2.793	3.332
İspanya	1.342	1.503	1.717	2.149	2.516	2.945
Hollanda	1.356	1.474	1.678	1.695	1.873	2.195
Belçika	774	829	914	1.055	1.122	1.298
İrlanda	475	575	723	942	1.178	1.337
Lüksemburg	663	656	695	792	840	915
Avusturya	555	586	635	721	790	891
Danimarka	534	569	629	746	822	978
İsveç	487	519	600	653	774	846
Portekiz	310	349	345	360	397	440
Yunanistan	202	213	230	281	315	383
Finlandiya	166	186	212	235	255	288
AB-15	24.946	26.148	28.589	32.357	36.393	40.186
Polonya	125	112	142	163	190	236
Çek Cumhuriyeti	79	78	87	101	115	140
Macaristan	44	55	68	78	94	109
Kıbrıs	41	42	47	60	75	91
Slovakya	24	24	31	38	42	50
Slovenya	20	22	24	30	35	43
Malta	16	18	21	27	30	38
Letonya	7	8	11	16	23	31
Estonya	5	6	9	12	15	21
Litvanya	5	6	9	13	17	24
Romanya	13	15	23	35	52	72
Bulgaristan	8	9	13	17	22	31
AB-12	387	395	485	590	710	886
AB-27	25.333	26.543	29.074	32.947	37.103	41.072
Türkiye	127	146	172	255	269	340

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler**, Ankara, Sayı 3, Aralık 2008, sf.4.

3.2.1.2.Kredi Büyüklüğüne Göre Karşılaştırma

Türkiye ve Avrupa Birliği bankacılık sistemi kredi hacimlerinin karşılaştırıldığı aşağıdaki tablodan görülebileceği gibi, Türkiye’de kredi piyasası hacmi oldukça düşüktür. 2007 yıl sonu itibarıyla 167 milyar EUR olan toplam kredi hacmi 714 milyar EUR ortalama kredi hacmi olan AB-27 grubuna göre oldukça düşük kalmakta, ancak bu durum ciddi bir büyüme kapasitesine işaret etmektedir.

Reel kesime verilen kredilerin toplam kredilere oranı Türkiye’de AB genelinden yüksektir. Türkiye’de 2007 yılı itibarıyla toplam kredilerin % 67,1’i reel kesime kullanılırken, söz konusu oran AB-27 de ortalama % 28,9, İtalya’da %47,8, İspanya’da %48,8, Fransa’da %35,5 olarak gerçekleşmiştir. Reel kesime verilen kredilerin toplam krediler içerisindeki payı 2002-2007 yılları için Ek:5 te ülke bazında yer almaktadır.

**Tablo 14: Kredilerde AB Ülkeleri-Türkiye Karşılaştırması
2002-2007 Yılları (Milyar EUR)**

Ülke Adı	2002	2003	2004	2005	2006	2007
İngiltere	2.195	3.440	3.846	4.551	5.090	5.815
Almanya	3.022	3.026	3.009	3.023	3.053	3.142
Fransa	1.370	1.432	1.531	1.701	1.887	2.157
İtalya	1.066	1.129	1.189	1.280	1.424	1.724
İspanya	760	863	1.010	1.278	1.602	1.860
Hollanda	704	762	851	947	1.035	1.083
Belçika	279	287	304	363	389	417
İrlanda	199	208	262	333	404	481
Lüksemburg	132	119	120	145	159	192
Avusturya	273	277	296	328	349	378
Danimarka	275	292	338	390	447	504
İsveç	272	284	303	345	404	444
Portekiz	183	186	195	209	231	258
Yunanistan	95	110	128	148	167	199
Finlandiya	86	94	104	117	131	148
AB-15	10.911	12.509	13.486	15.158	16.772	18.802
Polonya	61	57	67	78	96	134
Çek Cumhuriyeti	29	31	33	41	52	67
Macaristan	26	32	40	47	56	66
Kıbrıs	22	22	25	28	31	41
Slovakya	v.y.	v.y.	11	15	19	25
Slovenya	9	10	14	17	21	29
Malta	7	8	9	11	14	20
Letonya	3	4	5	9	15	21
Estonya	3	4	6	8	11	15
Litvanya	3	4	5	9	12	18
Romanya	5	7	11	17	28	42
Bulgaristan	v.y.	v.y.	7	9	12	19
AB-12	168	179	233	289	367	497
AB-27	11.079	12.688	13.719	15.447	17.139	19.299
Türkiye	30	40	57	100	118	167

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler**, Ankara, Sayı 3, Aralık 2008, s. 9.

3.2.1.3.Mevduat Büyüklüğüne Göre Karşılaştırma

Aşağıdaki tabloda 2002-2007 yıllarında AB ülkeleri ve Türkiye bankacılık sistemleri mevduat tutarı karşılaştırılmaktadır. 2007 yılı itibarıyla AB-27 de ortalama mevduat tutarı 618 milyar EUR dur. Türkiye’de 209 milyar EUR olan mevduat tutarı AB-27 ortalamasına göre oldukça düşüktür. AB’ye ilk 15 üye ülkede mevduat ortalaması 1.078 milyar EUR, AB’ye sonradan üye olan 12 ülkede ise mevduat ortalaması 42 milyar EUR’dur.

AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında Türkiye bankacılık sektörü mevduat ağırlıklı bir kaynak yapısına sahiptir. 2007 yılı itibarıyla toplam kaynaklar içerisinde mevduatın payı Türkiye’de %61 iken bu oran AB-27 de % 41dir.⁸⁰ İlk 15 AB üyesi ülkede mevduatın toplam kaynaklar içerisindeki payı ortalama % 37, yeni 12 AB üyesi ülkede % 53 dir.

Türkiye’de finansal sistemin temelini bankacılık oluşturmaktadır. Banka dışı mali araçlar yeterince gelişmemiştir. Finansal sektörünün içerisinde bankacılık sisteminin payı, 2009 Aralık itibarıyla Merkez Bankası dahil edildiğinde %90,10’a ulaşmaktadır. Merkez Bankası hariç tutulduğunda toplam finans sektörü içerisindeki bankaların payı %79,6 dır.⁸¹ Banka dışı mali araçların yeterince gelişmemiş olması ve sermaye piyasasının diğer AB ülkelerine göre daha geç gelişmiş olması bankaların finansal sistem içerisindeki hakimiyetini açıklamaktadır. Kaynakların büyük bölümü bankalar tarafından toplanmaktadır. Bankacılık sisteminde mevduat dışı ürünlerin az sayıda ve yeterince gelişmemiş olması, sermaye piyasalarının geç gelişmiş olması ve derinliğinin olmaması nedeniyle tasarrufların büyük bölümü mevduat olarak tutulmaktadır. Bankaların repo, alınan krediler ve bankalararası para piyasalarından fonlama kaynaklarının kısıtlı olması, Türkiye’de diğer AB üyesi ülkelere göre mevduatın toplam aktifler içerisinde payının daha yüksek olmasını açıklamaktadır.

---

⁸⁰ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler**, Ankara, Sayı 3, Aralık 2008, s. 15

⁸¹ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, **Finansal Piyasalar Raporu**, Ankara, Sayı 16, Aralık 2009, s. 32

Gelişmiş ülke kategorisindeki ilk 15 AB üyelerinde mevduat dışı fonlama kaynaklarına ulaşımın kolaylığı ve çeşitliliği nedeniyle, mevduatın toplam kaynaklar içerisindeki payı düşüktür. 2002 yılı baz alındığında mevduatın büyüme hızı Türkiye’de, İspanya, Fransa, İtalya, Polonya ve Yunanistan’dan yüksektir.

Türkiye’de olduğu gibi Yunanistan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Bulgaristan’da toplam aktifler içerisinde mevduatın payı % 60 ve üzerindedir. İngiltere, İspanya, Kıbrıs, Litvanya ve Romanya’da % 50 üzerindedir.

2002-2007 yılları arasındaki genel eğilimi değerlendirdiğimizde mevduatın toplam aktifler içerisindeki payında düşüş olduğunu söyleyebiliriz. AB-15 ülkelerinde bu pay % 40’lardan % 37 düzeyine gerilerken, AB-12 ülkelerinde %65 den % 53 düzeyine gerilemiştir. Türkiye’de oran %65 den % 61 düzeyine gerilemiştir. Buda bize Türkiye’de halen mevduatın önemli bir fon kaynağı olduğunu göstermektedir. AB-12 ülkelerindeki mevduat payının toplam aktifler içerisindeki azalışı daha ucuz fonlama kaynaklarına ulaşılabilirliğini göstermekle beraber uzun vadeli fonlama kaynaklarında yaşanabilecek belirsizlikler nedeniyle riskler içermektedir.

**Tablo 15: Mevduatta AB Ülkeleri-Türkiye Karşılaştırması
2002-2007 Yılları (Milyar EUR)**

Ülke Adı	2002	2003	2004	2005	2006	2007
İngiltere	3.347	3.395	3.815	4.581	5.156	5.857
Almanya	2.446	2.448	2.511	2.593	2.705	2.882
Fransa	1.078	1.198	1.270	1.367	1.420	1.579
İtalya	764	768	807	873	931	1.122
İspanya	765	818	887	1.084	1.320	1.507
Hollanda	539	571	599	684	794	878
Belçika	348	371	409	463	466	513
İrlanda	148	164	187	236	290	328
Luksemburg	200	207	222	241	288	296
Avusturya	214	225	235	254	269	301
Danimarka	94	107	122	v.y.	154	181
İsveç	119	127	130	153	183	190
Portekiz	135	139	148	164	177	193
Yunanistan	134	140	160	188	211	249
Finlandiya	72	77	81	86	89	101
AB-15	10.403	10.755	11.583	12.967	14.453	16.177
Polonya	81	72	89	106	122	147
Çek Cumhuriyeti	52	53	59	68	78	93
Macaristan	31	30	35	41	47	51
Kıbrıs	28	28	30	38	43	53
Slovakya	v.y.	v.y.	20	22	27	31
Slovenya	14	14	15	16	18	20
Malta	9	8	9	11	11	14
Letonya	5	3	3	9	11	14
Estonya	3	3	4	6	v.y.	9
Litvanya	3	4	6	8	10	12
Romanya	v.y.	v.y.	15	22	20	39
Bulgaristan	v.y.	v.y.	9	12	15	20
AB-12	226	215	294	392	402	503
AB-27	10.629	10.970	11.877	13.359	14.855	16.680
Türkiye	83	91	108	158	166	209

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler**, Ankara, Sayı 3, Aralık 2008, s. 15

Tablo 16: Bankacılık Aktiflerine Göre Mevduatın Payı AB Ülkeleri- Türkiye Karşılaştırması 2002-2007 Yılları (%)

Ülke Adı	2002	2003	2004	2005	2006	2007
İngiltere	57	55	55	55	52	58
Almanya	38	38	38	38	38	38
Fransa	28	30	29	27	25	24
İtalya	38	36	35	35	33	34
İspanya	57	54	52	50	52	51
Hollanda	40	39	36	40	42	40
Belçika	45	45	45	44	42	40
İrlanda	31	29	26	25	25	25
Lüksemburg	30	32	32	30	34	32
Avusturya	39	38	37	35	34	34
Danimarka	18	19	19	19	19	19
İsveç	24	24	22	23	24	22
Portekiz	44	40	43	46	45	44
Yunanistan	66	66	70	67	67	65
Finlandiya	43	41	38	37	35	35
AB-15	40	39	38	37	38	37
Polonya	65	64	63	65	64	62
Çek Cumhuriyeti	66	68	68	67	68	66
Macaristan	70	55	51	53	50	47
Kıbrıs	68	67	64	63	57	58
Slovakya	v.y.	v.y.	65	58	64	62
Slovenya	70	64	63	53	51	47
Malta	56	44	43	41	37	37
Letonya	71	38	27	56	48	45
Estonya	60	50	44	50	v.y.	43
Litvanya	60	67	67	62	59	50
Romanya	v.y.	v.y.	65	63	38	54
Bulgaristan	v.y.	v.y.	69	71	68	65
AB-12	65	57	57	58	50	53
Türkiye	65	62	63	62	62	61

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler**, Ankara, Sayı 3, Aralık 2008, s. 15.

AB'ne yeni üye olan 12 ülke bankacılık sektörlerindeki köklü değişiklikler 1990'lı yıllarda başlamış ve ağırlıklı olarak 1990'ların ikinci yarısında gerçekleşmiştir. Bu ülkelerdeki bankalar, merkezi planlamanın ihtiyaçlarına göre yapılandırılmış, belli segmentlere hizmet vermek üzere tasarruf, yatırım, dış ticaret veya tarım bankaları olarak örgütlenmişlerdir.⁸²

Yeni 12 üye ülkenin bankacılık sistemleri, ağırlıklı olarak devlet bankalarının kontrolünde, düşük düzeyde aracılık hizmetleri verilen, yüksek konsantrasyonun olduğu, uluslararası düzeyde yasal düzenlemeler ve denetim standartları eksikliği olan bir sistem olarak tanımlanabilir. Düşük düzeyde aracılık hizmetleri, piyasaya yönelik risk yönetim tekniklerine yabancı olmalarından, kredi ve kredi karşılıklarına ilişkin düzenlemelerin yetersiz olmasından kaynaklanmaktadır.⁸³ Bu ülkelerdeki ekonomik ve politik dönüşümlere bağlı olarak yasal düzenlemeler uluslararası standartlara uyumlu hale getirilmiş, bankacılık düzenleme ve denetim standartları iyileştirilmiş ve devlet bankalarının özelleştirilerek yeniden yapılandırılmasına ilişkin süreç başlatılmıştır. Yasal düzenlemeler Avrupa Birliği Bankacılık Sistemi Düzenlemeleri (AB yönergeleri) ve BIS kuralları doğrultusunda yapılmıştır. Yapılan iyileştirmeler sonrasında bu ülke bankacılık sistemleri yabancı bankacılık yatırımları için çekici merkezler haline gelmiştir.⁸⁴

Toplam AB bankacılık sisteminde yerli bankaların egemenliği %71,3 lük piyasa payı ile 2007 yıl sonu itibarıyla devam etmektedir. Geriye kalan % 28,7 lik pay yabancı bankaların şube ve bağımlı bankaları arasında eşit olarak dağılmıştır. Ancak Avrupa Birliğine yeni üye 12 ülkedeki yabancı banka payı ile ilk 15 üye ülkedeki yabancı banka payı arasında önemli farklar bulunmaktadır. AB'ne yeni üye olan 12 ülke bankacılık sistemlerinde toplam bankacılık aktifleri içerisindeki yabancı bankacılığın payı % 68,38 iken, ilk 15 üye ülke bankacılık sistemlerinde yabancı bankacılığın payı

---

⁸² John P. Bonin, Iftekhar Hasan and Paul Wachtel, "Privatization Matters: Bank Efficiency in Transition Countries" **Journal of Banking and Finance**, Vol.29, Issues 8-9,(August-September 2005) s.2157.

⁸³ European Central Bank, **Banking Structures in the New Member States Jan 2005**, Frankfurt, 2005, s.14-21

⁸⁴ Emmanuel Mamtzakis, Christos Staikouras and Anastasia Koutsomanoli-Filippaki, "Bank Efficiency in the New European Union Member States: Is There Convergence?", **International Review of Financial Analysis**, Volume 17, Issue 5, (December 2008), s.1158.

% 27,62 dir.⁸⁵ Yabancı bankacılığın örgütsel formlarından şube ve bağımlı banka-subsiary- oranı da eski ve yeni üye ülkeler bazında farklılık göstermektedir.

3.2.2.Yabancı Sermaye Oranları

3.2.2.1.AB'ye İlk 15 Üye Bankacılık Sisteminde Yabancı Sermaye Oranları

AB'nin ilk 15 üye bankacılık sistemlerinde, toplam bankacılık aktiflerine göre yabancı bankacılığın payı 2008 yılında %27,62 lik oran ile AB'ne yeni 12 üye bankacılık sistemindeki yabancı banka payından oldukça farklıdır. AB'ye ilk üye 15 ülke bankacılık sisteminde yabancı sermaye oranı, sonradan üye 12 ülke bankacılık sistemindeki yabancı sermaye oranına göre oldukça düşüktür.

Aşağıdaki tabloda AB'ye ilk 15 üye bankanın 2007 yıl sonu itibarıyla bankacılık sistemi aktif büyüklüğü ve ilgili ülke bankacılık sistemindeki yabancı banka payı yer almaktadır. Yabancı banka payı, yabancı bankaların Avrupa Birliği'nin bir başka ülkesinden veya Avrupa Birliği dışında bir ülkeden olup olmadığına göre ayrıştırılmıştır.

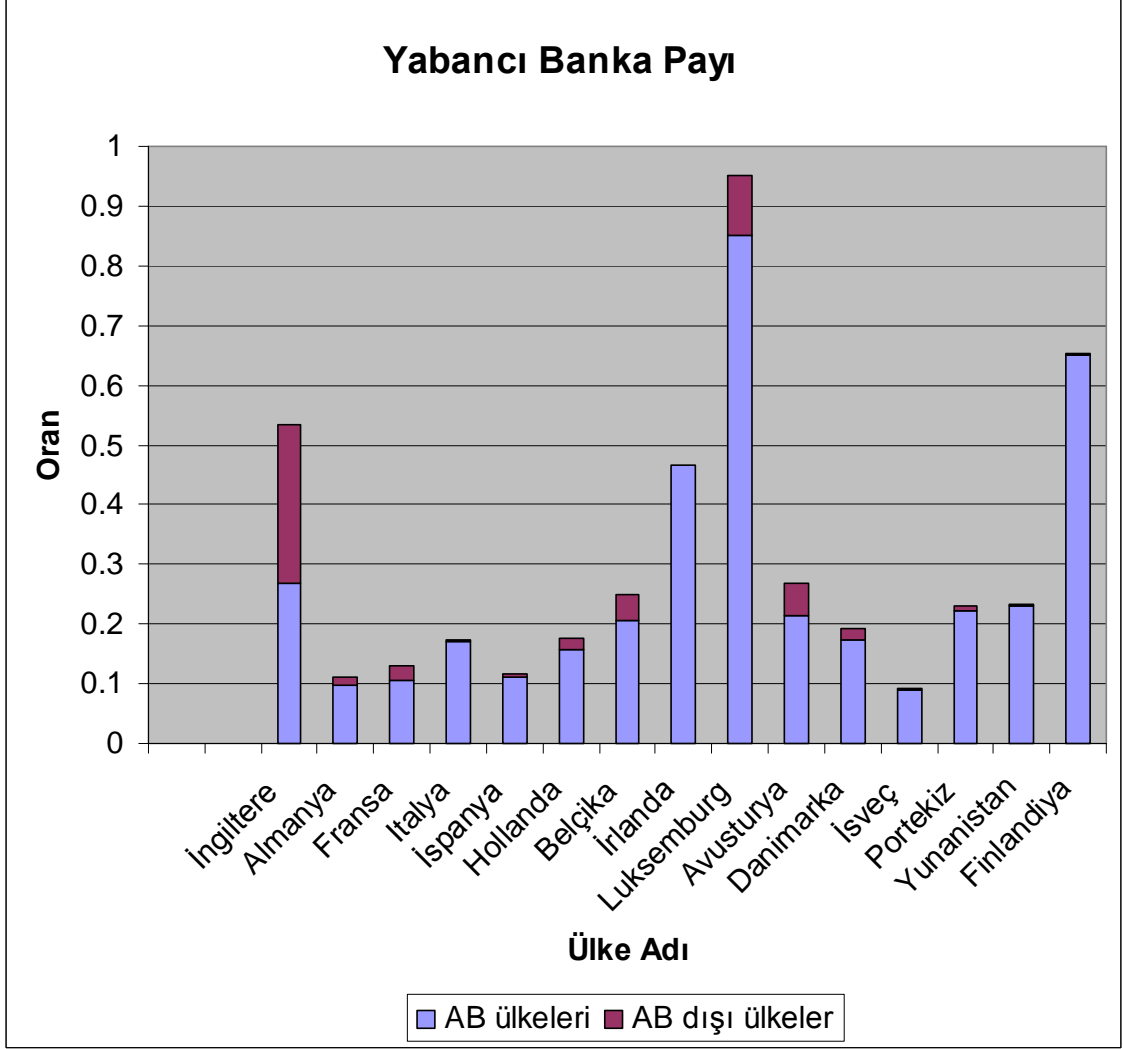
⁸⁵ European Central Bank, **EU Banking Structures 2008**, Frankfurt, 2008, Tablo 2, 11, ve 13.

**Tablo 17: Avrupa Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Payı
İlk 15 AB ülkesi (2007 Yılı İtibarıyla)**

Ülke Adı	Bankacılık Sistemi Aktif Büyüklüğü EUR Millions	Bankacılık Aktifleri İçerisinde Yabancı Banka Payı (diğer AB ülkeleri) %	Bankacılık Aktifleri İçerisinde Yabancı Banka Payı (AB dışı ülkeler) %	Bankacılık Aktifleri İçerisinde Toplam Yabancı Banka Payı %
İngiltere	10.093.134	26,78	26,57	53,35
Almanya	7.562.431	9,64	1,45	11,08
Fransa	6.682.335	10,61	2,34	12,94
İtalya	3.331.830	16,94	0,42	17,36
İspanya	2.945.262	11,07	0,52	11,60
Hollanda	2.195.020	15,78	1,87	17,65
Belçika	1.297.788	20,63	4,17	24,80
İrlanda	1.337.357	46,73	0,00	46,73
Lüksemburg	915.448	85,03	10,00	95,02
Avusturya	890.747	21,54	5,36	26,90
Danimarka	977.970	17,40	1,92	19,32
İsveç	845.958	8,85	0,48	9,34
Portekiz	440.144	22,24	0,73	22,97
Yunanistan	383.293	23,02	0,17	23,19
Finlandiya	287.716	65,17	0,12	65,29
İlk 15 AB üyesi ülke toplamı	40.186.433	19,56	8,06	27,62
İlk 15 AB ülkesi İngiltere hariç	30.093.299	17,13	1,85	18,98

Kaynak: European Central Bank, **EU Banking Structures 2008**, Frankfurt, 2008, Tablo 2, 11, ve 13.

Grafik 1: Avrupa Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Payı İlk 15 AB ülkesi (2007 Yılı İtibarıyla)

Yukarıdaki grafikten izlenebileceği gibi, İngiltere- İrlanda- Lüksemburg ve Finlandiya dışında diğer ilk 15 AB üyesi ülkede yabancı banka payı % 20 civarında veya % 20'nin altındadır. Avrupa'nın gelişmiş ekonomilerinden Almanya ve Fransa bankacılık sistemlerinde yabancı bankacılığın payı sırasıyla % 11 ve % 12 civarındadır. İspanya bankacılık sisteminde yabancı bankaların oranı %11, İtalya ve Hollanda'da ise % 17 civarındadır. İngiltere'nin uluslararası finansal bir merkez olması nedeniyle yabancı bankacılık payı diğer ilk 15 AB üyesine göre oldukça yüksek ve % 53 civarındadır. Hesaplamalara İngiltere dahil edildiğinde yabancı bankacılığın ilk 15 AB

ülkesindeki payı % 27,62 iken, hesaplamalar İngiltere hariç yapıldığında yabancı bankacılık payı % 18,98'e düşmektedir.

İngiltere'de yabancı bankacılık payında diğer AB ülkeleri ile AB dışı ülkelerin oranları % 26 civarında ve birbirine çok yakındır. İngiltere hariç ilk 15 AB ülkesindeki yabancı sermaye payında ise, diğer AB ülkelerinin payı belirleyicidir. Yabancı banka payının yaklaşık % 90'nı diğer AB ülkelerine aittir.

Yabancı banka payının en yüksek olduğu ülkelerden biri olan Luksemburg ise yasal düzenlemelerle desteklenen, ülke ekonomisi bankacılığa endeksli bir finans merkezi olarak yapılandırılmıştır.

Dünyanın en eski finans merkezlerinden olan İngiltere dahil edildiğinde yabancı banka payının % 28 civarında olduğu, İngiltere dışarıda bırakıldığında ise yabancı bankacılık payının ilk grup AB üyesi ülkelerde % 19 civarında olduğu görülmektedir. Sonradan üye olan 12 AB üyesi ülke ortalaması olan % 68 ile ilk grup AB üyesi ortalaması olan % 19 arasında dramatik fark bulunmaktadır. Aynı eğilim dünya genelinde bakıldığında görülebilmektedir. Gelişmiş ve sermaye ihraç eden ülkelerin bankacılık sisteminde yabancı banka (İngiltere ve Luksemburg benzeri ülkeler hariç) payı genelde %20'lerin üzerine çıkmamaktadır. Gelişmiş ve sermaye ihraç eden ülkelerdeki bankacılık sistemine yabancı sermayenin ve yabancı bankaların yatırım yapması çok fazla karlılık fırsatı yaratmadığı gibi, oldukça maliyetli olabileceği değerlendirilebilir. Bu ülkelerin ekonomilerinin ve bankacılık sistemlerinin gelişmiş olması, bankaların karlı kuruluşlar olması nedeniyle sektöre giriş maliyeti oldukça yüksek olabileceğinden, yabancı sermaye ve yabancı yatırımcılar için uygun koşulları taşımamaktadır. Ayrıca bankacılık sektörünün, ülkedeki finansal faaliyetlerin ve reel ekonominin koordine edilmesinde ve yönlendirilmesinde stratejik öneme sahip olduğunun hükümetler ve yasal düzenleyiciler tarafından değerlendirilerek, ülkedeki yabancı banka payının belli bir düzeyin üzerine çıkmasına doğrudan olmasa bile dolaylı olarak engel olunduğu bilinmektedir. İtalya'da yoğun olarak tarımsal kredi veren Banca Antonveneta'nın ABN AMRO tarafından satın alınmasına yönelik girişimler İtalya Merkez Bankası tarafından engellenmiştir. Bu engellenmenin amacının, ülke içerisinde yabancı banka payının belli bir oranın üzerine çıkmasını önlemek olmakla birlikte aynı

zamanda tarımsal kredilere aktarılan yerel kaynağı koruma amaçlı olduğu bilinmektedir. Finans sektöründe özellikle bankacılıkta yabancı sermaye hakimiyeti ekonominin diğer alanlarında belirlenecek politikalarda etkin rol oynayabilme olanaklarını hazırlamaktadır. Sonradan üye olan AB ülkelerindeki yüksek yabancı banka payı, ülkelerin oluşturacakları yerel politika tercihlerine engel olabilecek düzeydedir. AB'ye sonradan üye ülkelerdeki yabancı banka payı ve bu payın artışına ilişkin analizlerin yapıldığı daha sonraki bölümlerde görülebileceği gibi bu ülkelerde ve pek çok gelişmekte olan ülkede yabancı banka payındaki hızlı artışlar, yaşanan bankacılık ve ekonomi krizleri sonrasında gerçekleşmiştir.

Tablo 18: Avrupa Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Payı Bağımlı Banka (Subsidiary) ve Şube Bazında İlk 15 AB ülkesi (2007 Yılı İtibarıyla)

Ülke Adı	Bankacılık Aktifleri İçerisinde Yabancı Banka Dağılımı (%)		Toplam Yabancı Banka Payı İçerisinde Dağılımı (%)	
	Banka	Şube	Banka	Şube
İngiltere	11,08	42,27	20,77	79,23
Almanya	8,94	2,14	80,72	19,28
Fransa	10,73	2,22	82,86	17,14
İtalya	7,88	9,48	45,38	54,62
İspanya	3,81	7,79	32,85	67,15
Hollanda	15,16	2,48	85,92	14,08
Belçika	17,88	6,92	72,11	27,89
İrlanda	36,49	10,24	78,09	21,91
Lüksemburg	79,15	15,87	83,29	16,71
Avusturya	25,74	1,16	95,69	4,31
Danimarka	14,34	4,98	74,24	25,76
İsveç	0,80	8,54	8,53	91,47
Portekiz	16,21	6,76	70,57	29,43
Yunanistan	13,58	9,61	58,55	41,45
Finlandiya	59,98	5,31	91,86	8,14
İlk 15 AB üyesi ülke toplamı	13,28	14,34	48,08	51,92
İlk 15 AB ülkesi İngiltere hariç	14,02	4,97	73,83	26,17

Kaynak: European Central Bank, **EU Banking Structures 2008**, Frankfurt, 2008, Tablo 2, 11, ve 13.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi AB'nin ilk 15 üye ülkesindeki, toplam bankacılık aktif büyüklüğü içerisinde; bağımlı bankaların-subsiary- payı %13,28 , şubelerin payı ise % 14,34 dür.

Yabancı bankaların payı içerisinde bağımlı banka oranı % 48,08, şube oranı ise % 51, 92 dir. İlk 15 AB üyesi ülkede bakıldığında birbirine yakın görünen bu oran, İngiltere hariç olarak değerlendirildiğinde bağımlı banka oranı % 73,83' e çıkmakta, şube payı ise % 26,17 de kalmaktadır.

Almanya, Fransa, Hollanda, Luksemburg, Avusturya ve Finlandiya'da toplam yabancı bankacılık aktif büyüklüğü içerisinde bağımlı bankaların-subsiary- payı % 80'nin üzerindedir. İtalya ve Yunanistan'da ise toplam yabancı bankacılık aktif büyüklüğü içerisinde bağımlı banka-subsiary- ve şube oranları eşit görünmektedir. İngiltere, İspanya ve İsveç'te ise toplam yabancı bankacılık aktif büyüklüğü içerisinde şube payı , bağımlı banka-subsiary- payına göre daha yüksektir. Bu oran İngiltere ve İsveç'te sırasıyla %80 ve % 90 civarında olup, yabancı bankaların varlıklarını şubeleri aracılığıyla sürdürdüklerini göstermektedir.

3.2.2.2.AB'ye 12 Yeni Üye Ülke Bankacılık Sisteminde Yabancı Sermaye Oranları

AB'nin yeni 12 üyesi bankacılık sisteminde, toplam bankacılık aktiflerine göre yabancı sermayenin payı % 68,38 dir.

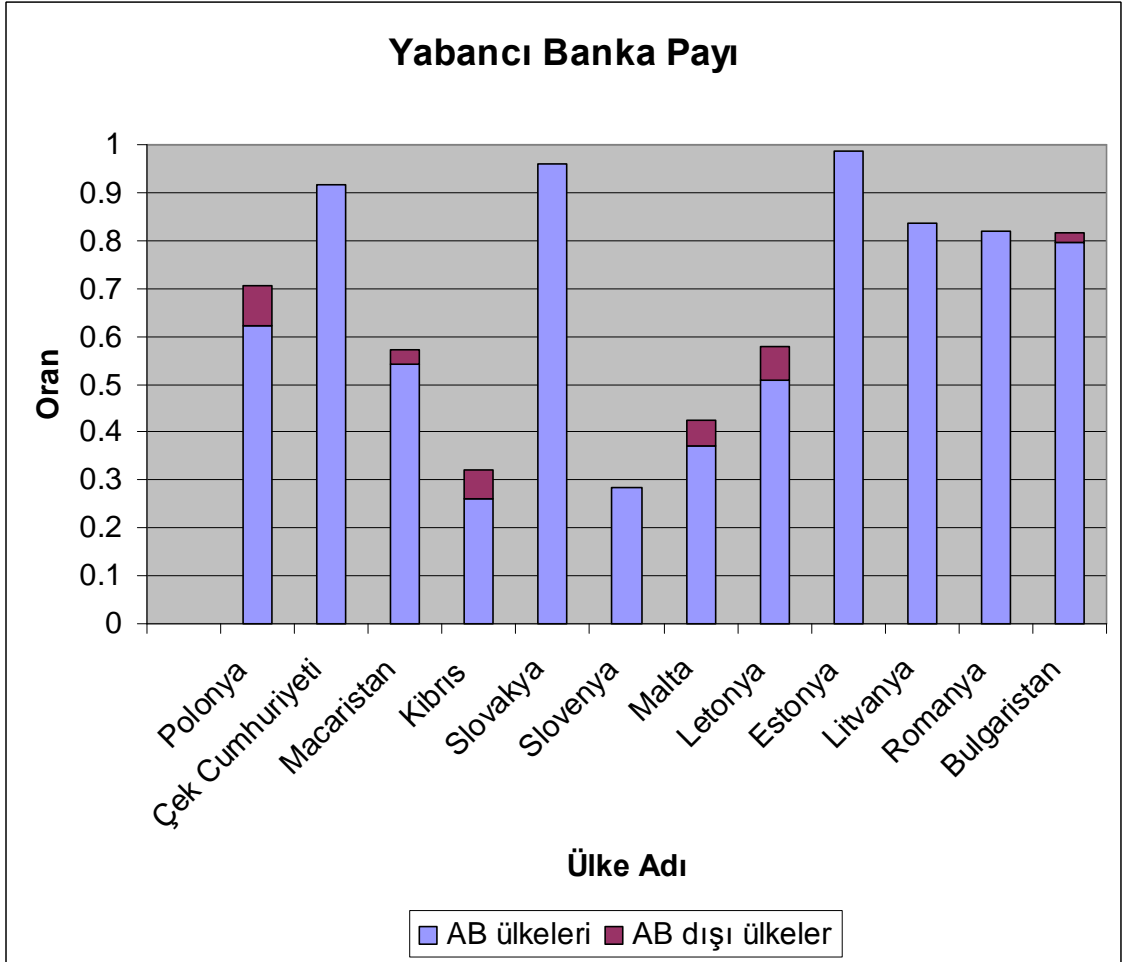
Aşağıdaki tabloda AB'ye yeni üye ülkelerin 2007 yıl sonu itibarıyla bankacılık sistemi aktif büyüklüğü ve ilgili ülke bankacılık sistemindeki yabancı banka payı yer almaktadır. Yabancı banka payı, bankaların Avrupa Birliği'nin bir başka ülkesinden veya Avrupa Birliği dışında bir ülkeden olup olmadığına göre ayrıştırılmıştır.

**Tablo 19: Avrupa Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Payı
Yeni üye 12 AB Ülkesi (2007 Yılı İtibarıyla)**

Ülke Adı	Bankacılık Sistemi Aktif Büyüklüğü (EUR Millions)	Bankacılık Aktifleri İçerisinde Yabancı Banka Payı (diğer AB ülkeleri) %	Bankacılık Aktifleri İçerisinde Yabancı Banka Payı (AB dışı ülkeler) %	Bankacılık Aktifleri İçerisinde Toplam Yabancı Banka Payı %
Polonya	236.008	62,11	8,44	70,55
Çek Cumhuriyeti	140.004	91,54	0,00	91,54
Macaristan	108.504	54,33	3,03	57,35
Kıbrıs	91.141	25,95	6,18	32,13
Slovakya	50.318	95,86	0,00	95,86
Slovenya	43.493	28,50	0,00	28,50
Malta	37.808	37,27	5,30	42,57
Letonya	30.816	50,82	7,17	57,99
Estonya	20.603	98,77	0,00	98,77
Litvanya	23.817	83,71	0,00	83,71
Romanya	72.095	82,10	0,00	82,10
Bulgaristan	31.238	79,47	2,14	81,61
Son 12 AB üyesi ülke toplamı	885.845	64,57	3,81	68,38

Kaynak: European Central Bank, **EU Banking Structures 2008**, Frankfurt, 2008, Tablo 2, 11, ve 13.

Grafik 2: Avrupa Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Payı
Yeni üye 12 AB ülkesi (2007 Yılı İtibarıyla)

AB'ye yeni üye ülkelerden en büyük 3 tanesi olan Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristanda yabancı bankacılık payları sırasıyla % 70, % 91 ve % 57 ile son derece yüksek oranlara sahiptir. Slovakya ve Estonya bankacılık sisteminde yabancı bankalar % 95 ve % 98 lik oranlarla toplam bankacılık sisteminin neredeyse tümüne hakimdir.

Son iki üye Bulgaristan ve Romanya'da ise toplam bankacılık aktifleri içerisinde yabancı sermayenin payı sırasıyla % 82,10 ve % 81,60 dır. Her iki ülkede Yunanistan'ın

payı belirleyicidir. Avusturya, İtalya ve Macaristan bankaları Yunanistan bankalarını izlemektedir.⁸⁶

Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Estonya, Litvanya ve Romanya bankacılık sistemlerindeki yabancı banka payı tümüyle diğer AB üyesi ülkelere aittir. AB üyesi ülkeler dışında bankaların payı bulunmamaktadır.

Yeni üye 12 AB ülkesinde % 68,38 olan yabancı bankacılık payının % 64,57 si yani toplam yabancı bankacılığın % 94'ü diğer AB üyesi ülkelerin bankalarına aittir.

Bu ülkelerin bankacılık sistemleri 20 yıl öncesine dek ağırlıklı olarak devlet bankalarının hakim olduğu bir yapıya sahipti. Bankacılık sistemindeki yabancı sermaye payındaki artış, devlet bankalarının özelleştirilmesi yoluyla gerçekleşmiştir. Geçiş sürecinde bu ülkeler aynı zamanda bankacılık sistemine yabancı banka girişini engelleyen yasal düzenlemeleri kaldırmışlardır.⁸⁷ Aşağıdaki tabloda sonradan AB'ye üye olan 10 ülkede yıllara göre yabancı banka payının gelişimi izlenmektedir. (Malta ve Kıbrıs bu tabloya dahil edilmemiştir.) Tablodan görülebileceği gibi yabancı bankaların toplam bankacılık sektörü içerisindeki payı 90'lı yılların sonunda ve 2000'li yılların başında hızla artmıştır. Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nde, 1994 yılında %10 civarında olan yabancı banka payı, 2000'li yıllarda %60 düzeyine yükselmiştir.

Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra sosyalist sistemden, kapitalist sisteme ve piyasa ekonomisine geçişe yönelik düzenlemeler 1990'lı yıllardan itibaren yapılmaya başlanmıştır. Devlet işletmelerinin özelleştirme süreci bu kapsamda başlatılmıştır. Ancak geçiş süreci uzun sürmüştür. İşletmeler ve bankalar büyük oranda devletin elindeydi. Özelleştirme süreci başladığında ülke içerisinde büyük devlet işletmelerini ve bankalarını alabilecek birikim yoktu, sermaye piyasaları yeterince gelişmediğinden büyük tutarlı borçlanmak mümkün değildi. Ayrıca alınacak devlet işletmelerinde verimlilik sorunları vardı. Devlet bankalarının portföyünde bulunan sorunlu krediler oldukça fazlaydı. Avusturya ve Alman bankaları sonradan AB üyesi olan bankaların bankacılık sistemine ilk yatırım yapan ülkelerdir. Avusturya ve Alman bankaları

---

⁸⁶ European Central Bank, **EU Banking Structures 2008**, Frankfurt, 2008, s.34

⁸⁷ Allen N. Berger, "Obstacles to a global banking system: "Old Europe" versus "New Europe" ", **Journal of Banking and Finance**, vol.31, issue 7, (July 2007), s.1956

özelleştirmelerden pay alan müşterilerine hizmet vermek ve piyasadan pay almak amacıyla bu ülkelere yatırım yapmışlardır.⁸⁸ Piyasa ekonomisine geçiş aşamasında yeni özelleştirilen firmalarla yatırımcılar arasında önemli bir role sahip olan bankalar, kendilerinin ve firmaların piyasa ekonomisi hakkında bilgi ve tecrübe azlığı nedeniyle ciddi sorunlar ve krizler yaşadılar. Yaşanan krizlerin nedeni bilgi ve tecrübe azlığının yanı sıra banka portföylerindeki sorunlu kredilerdi. Bu sorunlu kredilerin çoğu eski devlet bankalarının verdiği kredilerdi. Yaşanan bankacılık krizleri sonrasında bankaların özelleştirme süreci hızlandı. Polonya’da bankacılık lisansı alabilmek için başvuran Alman bankaları ya zor durumda olan bir bankayı desteklemek yada batmış bir bankayı devir almaya zorlandılar. Çek Cumhuriyeti’nde ise yabancı banka girişleri ağırlıklı olarak yabancı şube açılışları ile gerçekleşti. 1992 yılında kabul edilen “The Act on Banks” düzenlemeleri sonrasında kısıtlamalar kaldırılarak, yabancı banka şubelerine tüm bankacılık faaliyetleri için bankacılık lisansı alma hakkı tanındı.⁸⁹

Sonradan AB’ye üye ülkelerde geçiş sürecinde ekonomik dengelerin değişmesi, faiz oranları ve enflasyon oranlarında yükselmelerle paralel yaşanan bankacılık krizleri tüm ülkelerde eş zamanlı olmamakla birlikte aşağıdaki gibi özetlenebilir. 1990-94 yılları arasında eski sistemden kalan, bankaların aktiflerinde yer alan büyük oranlı batık kredilerden kaynaklanan krizler yaşandı. Batık kredilerin aktifteki oranı %30 ile % 60 arasında değişmekteydi. 1994-98 yılları arasında ise likidite problemlerinden kaynaklanan krizler yaşanmıştır.⁹⁰ 1998 yılından itibaren Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan başta olmak üzere diğer ülkelerde yabancı banka payı hızla artmıştır.

Avrupa Birliği’ne katılım öncesi, bu ülkelerin finansal sistemlerinin AB düzenlemeleri ile uyum sağlamasına yönelik yapılan reformlar kapsamında, denetim standartları yükseltilmiş, yasal çerçeve güçlendirilmiş ve uluslararası muhasebe standartları düzenlemeleri getirilmiştir. Bu kapsamda yabancı banka girişine ilişkin

---

⁸⁸ Ngoc-Anh Vo Thi and Dev Vencappa, “Does the Entry Mode of Foreign Banks Matter for Bank Efficiency? Evidence from the Czech Republic, Hungary, and Poland” **The William Davidson Institute**, William Davidson Institute Working Paper Number 925, July 2008, s.9.

⁸⁹ A.g.e. s.10.

⁹⁰ Helena Tang and Edda Zoli, “Banking Crises in Transition Economies, Fiscal Cost and Related Issues” **The World Bank**, Policy Research Working Paper 2484, Nov 2000, s.8-9-10.

kısıtlamalar kaldırılmış ve ekli tablodan görüleceği gibi yabancı bankacılık payı oldukça artmıştır.

Yabancı banka payının AB'ye yeni üye ülkelerde yukarıda özetlenen krizler sonrasında arttı. Benzer eğilim Asya ülkelerinde ve Türkiye'de de gözlenmiştir. Asya ülkelerinde 1990 ların ikinci yarısında , Türkiye'de ise 2000'li yıllarda yaşanan ekonomik kriz ve bankacılık krizleri sonrasında aktif fiyatlarındaki hızlı düşüş ve çöküşler olmuş, sonrasında yabancı sermaye için yatırım fırsatları ortaya çıkmış ve yabancı banka payında kayda değer değişiklikler olmuştur.

**Tablo 20: Avrupa Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Payı Gelişimi
Yabancı Banka Aktiflerinin Toplam Bankacılık Aktiflerine Oranı
Yeni üye 10 AB Ülkesi 1993-2007 Yılları Arası (%)**

ÜLKE ADI	YABANCI BANKA PAYI GELİŞİMİ									
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2007	
Polonya	3	3	4	14	16	17	49	73	71	
Çek Cumhuriyeti	5	11	16	20	24	26	39	66	92	
Macaristan	9	13	37	43	61	59	61	67	57	
Slovakya	v.y.	v.y.	v.y.	13	19	24	24	43	96	
Slovenya	v.y.	4	5	5	5	5	5	15	29	
Letonya	v.y.	v.y.	35	51	71	79	74	74	58	
Estonya	0	0	2	2	29	90	90	97	99	
Litvanya	0	0	0	28	41	51	37	55	83	
Romanya	v.y.	v.y.	v.y.	v.y.	11	15	44	47	82	
Bulgaristan	v.y.	v.y.	v.y.	v.y.	v.y.	32	43	75	82	

Kaynak: European Central Bank, **EU Banking Structures 2005**, Frankfurt, 2005.; EBRD Economic Statistics and Forecast, Transition Report 2009; European Central Bank, **Banking Structures in the New Member States**, pg.32-41.

Aşağıdaki tabloda yeni üye 12 AB ülkesinde 2007 yıl sonu itibarıyla yabancı bankacılığın örgütsel formlarından bağımlı banka -subsidiary- ve şube ağırlıkları analiz edilmiştir. 12 üye ülke toplamında bakıldığında bankacılık aktifleri içerisinde bağımlı bankaların- subsidiary- payı % 62,34, iken şubelerin payı ise % 6,04 tür. Toplam yabancı bankacılık payı içerisinde bağımlı banka -subsidiary- şube oranları ise % 91,17 ve % 8,83 olarak görülmektedir. Yeni üye 12 AB ülkesinde yabancı bankalar varlıklarını bağımlı banka-subsidiary- yapısı altında sürdürmeyi tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

AB'ye yeni üye ülkelerden en büyük 3 tanesi olan Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'da yabancı bankacılık payları içerisinde bağımlı banka -subsidiary- oranları sırasıyla % 94, % 90 ve % 97 dir. Malta ve Letonya'da yabancı bankaların tümü bağımlı banka -subsidiary- olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Toplam yabancı bankacılık içerisinde bağımlı banka -subsidiary- oranı Slovakya'da % 80, Slovenya'da % 98, Estonya'da % 89, Litvanya, Romanya ve Bulgaristan'da ise sırasıyla % 90, % 94 ve % 95 olarak görülmektedir.

Tablo 21: Avrupa Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Payı Bağımlı Banka(Subsidiary) ve Şube Bazında Yeni üye 12 AB Ülkesi 2007 Yılı İtibarıyla

Ülke Adı	Bankacılık Aktifleri İçerisinde Yabancı Banka Dağılımı (%)		Toplam Yabancı Banka Payı İçerisinde Dağılımı (%)	
	Banka	Şube	Banka	Şube
Polonya	66,47	4,08	94,22	5,78
Çek Cumhuriyeti	82,67	8,87	90,31	9,69
Macaristan	55,76	1,59	97,22	2,78
Kıbrıs	20,37	11,76	63,39	36,61
Slovakya	76,28	19,58	79,58	20,42
Slovenya	27,95	0,56	98,05	1,95
Malta	42,57	0,00	100,00	0,00
Letonya	57,99	0,00	100,00	0,00
Estonya	87,59	11,18	88,68	11,32
Litvanya	75,72	7,99	90,45	9,55
Romanya	77,28	4,82	94,13	5,87
Bulgaristan	77,65	3,96	95,15	4,85
Son 12 AB üyesi ülke toplamı	62,34	6,04	91,17	8,83

Kaynak: European Central Bank, **EU Banking Structures 2008**, Frankfurt, 2008, Tablo 2, 11, ve 13.

3.3.Türkiye-AB Ülkeleri Bankacılık Sistemleri Yapısal Değişkenler Açısından Karşılaştırması

Daha önceki bölümlerde Avrupa Birliği üyesi ülkeler ve Türkiye bankacılık sistemleri aktif büyüklüğü, krediler ve mevduat hacmi ve bankacılık sistemindeki yabancı sermaye oranları açısından karşılaştırıldı. Bu bölümde yapısal değişkenler olarak adlandırdığımız değişkenler açısından karşılaştırmalar yapılacaktır.

3.3.1.Bankacılık Sistemi Aktif Büyüklüklerinin GSYİH'ya Oranları

AB'ne üye ülkelerle Türkiye'deki yabancı banka payı ve bankacılık sistemi aktif büyüklüğünün Gayrisafi Yurt İçi Hasılaya oranları ekli tablolarda yer almaktadır.

Yabancı sermaye payı açısından değerlendirdiğimizde, dünya genelinde gelişmiş ülkelerde yabancı bankacılığın payı gelişmekte olan ülkelere göre daha düşüktür. Aşağıdaki tablolarda ilk 15 AB üyesi ülkede bankacılık aktifleri içerisinde yabancı bankacılığın payı % 27, 62 iken, yeni üye 12 AB ülkesinde aynı oran % 68,38 dir. Türkiye'deki bankacılık sistemi aktif büyüklüğü içerisinde yabancı banka payı % 23,98 ile AB üyeleri ortalamalarından düşük olmakla birlikte, gelişmiş AB ülkelerinden Almanya, Fransa, İtalya, İspanya, Hollanda, Danimarka, İsveç ve Portekiz'den daha yüksektir.

3.3.1.1.AB'ye ilk 15 Üye Bankacılık Sistemi Aktif Büyüklüklerinin GSYİH'ya Oranı

Literatürde bankacılık sistemi aktif büyüklüğünün yurt içi milli hasılaya oranı ülkedeki bankacılık sektörünün gelişmişlik düzeyini göstermektedir. Gelişmiş ülkelerin bankacılık sistemlerinde bu oran yüksek, gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemlerinde ise göreceli olarak daha düşüktür. Ekli tablolarda ilk 15 AB üyesi ülkede bankacılık sistemi aktif büyüklüğü 2007 yıl sonu itibarıyla yurt içi milli hasılanın % 351,44'üne ulaşmaktadır. Ülke bazında incelediğimizde uluslararası finans merkezi olarak yapılandırılan Luksemburg ve İrlanda'da oranların sırasıyla % 2533 ve % 714 gibi oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu ülkeleri İngiltere ve Danimarka % 499 ve % 429 oranlarla izlemektedir.

Tablo 22 : Avrupa Birliği'ne Üye Ülkeler Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Payı ve Bankacılık Aktiflerinin GSYİH Oranı İlk 15 AB Üyesi Ülke 2007 Yılı İtibarıyla

Ülke Adı	GSYİH Milyon EUR	Bankacılık Sistemi Aktif Büyüklüğü Milyon EUR	Bankacılık Aktifleri İçerisinde Toplam Yabancı Banka Payı %	Bankacılık Aktiflerinin GSYİH'ya Oranı %
İngiltere	2.018.828	10.093.134	53,35	499,95
Almanya	2.422.900	7.562.431	11,08	312,12
Fransa	1.892.241	6.682.335	12,94	353,14
İtalya	1.535.540	3.331.830	17,36	216,98
İspanya	1.049.848	2.945.262	11,60	280,54
Hollanda	559.537	2.195.020	17,65	392,29
Belçika	330.800	1.297.788	24,80	392,32
İrlanda	187.097	1.337.357	46,73	714,79
Lüksemburg	36.137	915.448	95,02	2533,27
Avusturya	270.837	890.747	26,90	328,89
Danimarka	227.665	977.970	19,32	429,57
İsveç	331.952	845.958	9,34	254,84
Portekiz	162.756	440.144	22,97	270,43
Yunanistan	228.949	383.293	23,19	167,41
Finlandiya	179.734	287.716	65,29	160,08
İlk 15 AB üyesi ülke	11.434.821	40.186.433	27,62	351,44

Kaynak: European Central Bank, **EU Banking Structures 2008**, Frankfurt, 2008, Tablo 2, 11, ve 13.

3.3.1.2.AB'ye 12 Yeni Üye Ülke Bankacılık Sistemi Aktif Büyüklüklerinin GSYİH'ya Oranları

Yeni 12 AB üyesi ülkede bankacılık sistemi aktif büyüklüğünün 2007 yıl sonu itibarıyla gayri safi yurt içi hasılaya oranı % 103,12 dir. Bu oran ilk 15 üye ortalamasına göre oldukça düşüktür. Ülke bazında incelediğimizde Kıbrıs ve Malta'nın oranlarının % 588 ve % 700 ile diğer ülkelere göre oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Polonya ve Romanya'da oranların %76 ve % 59 ile oldukça düşük seviyelerde olduğu görülmektedir.

Türkiye'de ise bankacılık sistemi aktif büyüklüğünün gayri safi yurt içi hasılaya oranı 2007 yıl sonu itibarıyla % 68,21'dir. Bu oran ülkemizde bankacılık sistemindeki ciddi büyüme potansiyelini göstermektedir.

**Tablo 23 : Avrupa Birliği'ne Üye Ülkeler Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Payı ve Bankacılık Aktiflerinin GSYİH Oranı
Yeni Üye 12 AB Ülkesi (2007 Yılı İtibarıyla)**

Ülke Adı	GSYİH Milyon EUR	Bankacılık Sistemi Aktif Büyüklüğü Milyon EUR	Bankacılık Aktifleri İçerisinde Toplam Yabancı Banka Payı %	Bankacılık Aktiflerinin GSYİH'ya Oranı %
Polonya	307.345	236.008	70,55	76,79
Çek Cumhuriyeti	127.498	140.004	91,54	109,81
Macaristan	101.077	108.504	57,35	107,35
Kıbrıs	15.490	91.141	32,13	588,39
Slovakya	54.827	50.318	95,86	91,78
Slovenya	33.542	43.493	28,50	129,67
Malta	5.399	37.808	42,57	700,28
Letonya	19.936	30.816	57,99	154,57
Estonya	15.547	20.603	98,77	132,52
Litvanya	28.018	23.817	83,71	85,01
Romanya	121.431	72.095	82,10	59,37
Bulgaristan	28.899	31.238	81,61	108,09
Son 12 AB üyesi ülke	859.009	885.845	68,38	103,12

Kaynak: European Central Bank, **EU Banking Structures 2008**, Frankfurt, 2008, Tablo 2, 11, ve 13.

Tablo 24: Avrupa Birliği'ne Üye Ülkeler ve Türkiye Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Payı ve Bankacılık Aktiflerinin GSYİH Oranı Türkiye (2007 Yılı İtibarıyla)

Ülke Adı		GSYİH Milyon EUR	Bankacılık Sistemi Aktif Büyüklüğü Milyon EUR	Bankacılık Aktifleri İçerisinde Toplam Yabancı Banka Payı %	Bankacılık Aktiflerinin GSYİH'ya Oranı %
Türkiye		501.758	342.263	23,98%	68,21%

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği web sitelerinden derlenen bilgilerle oluşturulmuştur. www.tbb.org.tr, www.tkbb.org.tr

3.3.2.AB'ye 12 Yeni Üye Ülke Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Sayısı, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası Bankacılık Sektörü Reform Endeksi

3.3.2.1.Yabancı Banka Sayısının Toplam Banka Sayısına Oranı

Sektördeki yabancı banka sayısının toplam banka sayısına oranı yabancı bankacılığın göstergelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Aşağıdaki tabloda 2007 yılı itibarıyla AB'ye yeni üye 10 ülke verileri yer almaktadır.

Tablo 25: AB'ye Yeni Üye Ülkeler Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Sayısının Toplam Banka Sayısına Oranı (2007 yılı)

Ülke Adı	Toplam Banka Sayısı(Adet)	Yabancı Banka Sayısı(Adet)	Yabancı Banka Sayısının Toplam Banka Sayısına Oranı (%)
Polonya	64	54	84.38
Çek Cumhuriyeti	37	29	78.38
Macaristan	40	27	67.50
Slovakya	26	15	57.69
Slovenya	27	11	40.74
Letonya	25	14	56.00
Estonya	15	13	86.67
Litvanya	14	6	42.86
Romanya	31	26	83.87
Bulgaristan	29	21	72.41
Son 10 AB üyesi ülke ortalaması (Malta ve Kıbrıs hariç)			67.05
Türkiye	50	23	46.00

Kaynak: EBRD ülke istatistiklerinden derlenmiştir

Yabancı banka payının ölçütlerinden biri olarak değerlendirilen yabancı bankaların sayısının sektördeki tüm banka sayısına oranını inceleyen yukarıdaki tabloya göre Türkiye'deki yabancı banka sayısının toplam banka sayısına oranı Avrupa Birliği'ne sonradan üye olan 10 ülke ortalamasından daha düşüktür. Yukarıdaki tabloda hesaplamalara Malta ve Kıbrıs dahil edilmemiş ve ortalamalar 10 ülke üzerinden hesaplanmıştır.

Yabancı banka sayısı açısından % 87 ile en yüksek orana sahip olan Estonya'yı, Polonya ve Romanya yaklaşık % 84'lük oranlarla izlenmektedir. Slovenya hem yabancı banka sayısı, hemde aktif büyüklüğü içerisinde yabancı banka payı açısından en düşük oranlara sahip ülkedir. Yabancı bankaların aktif büyüklüklerindeki pay sıralaması ile banka sayısındaki pay sıralaması birebir örtüşmemekle birlikte Letonya ve Romanya'da hemen hemen aynı oranlardadır. Polonya ve Macaristan'da banka sayısına göre karşılaştırıldığında yabancı banka oranı daha yüksek, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Litvanya ve Bulgaristan'da ise aktif büyüklüğüne göre yapılan karşılaştırmada, banka sayısına göre yapılan karşılaştırmaya göre oranlar daha yüksektir.

3.3.2.2.Devlet Bankalarının Payı

AB'ye sonradan üye 10 ülke bankacılık sistemlerinde geçiş dönemi öncesinde tümüyle devlet bankaları egemendi. Sonrasında yaşanan liberalizasyon sürecinde bu ülkeledeki devlet bankaları hızla özelleştirildi veya yabancı bankalar tarafından satın alındı. Türkiye'de devlet bankalarının aktif büyüklüğü, özsermaye, krediler ve mevduat içerisindeki payları ikinci bölümde ayrıntılı olarak yer almaktadır. Bu bölümde diğer AB üyesi ülkelerle karşılaştırma amaçlı olarak 2007 yıl sonu verilerine göre bankacılık sektörü aktif büyüklüğü içerisinde devlet bankalarının payı karşılaştırılmıştır.

Tablo 26: AB'ye Yeni Üye Ülkeler Bankacılık Sisteminde Aktif Büyüklüğü İçerisinde Devlet Bankalarının Payı (2007 yılı itibarıyla)

Ülke Adı	Bankacılık Sistemi Aktif Büyüklüğü İçerisinde Devlet Bankalarının Payı
Polonya	19,50%
Çek Cumhuriyeti	2,20%
Macaristan	3,70%
Slovakya	1,00%
Slovenya	14,40%
Letonya	4,20%
Estonya	0,00%
Litvanya	0,00%
Romanya	5,70%
Bulgaristan	2,10%
Son 10 AB üyesi ülke ortalaması (Malta ve Kıbrıs hariç)	5%
Türkiye	30,40%

Kaynak: EBRD ülke raporlarından derlenmiştir.

AB'ye sonradan üye ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye bankacılık sektöründe devlet bankalarının payı %30 luk bir oranla oldukça yüksektir. AB'ye sonradan üye ülkelere Polonya'da bu oran %20, Slovenya'da ise %14 civarındadır. Bu iki ülkeyi %5 lik oranla Romanya, %4 lük oranla Macaristan ve Letonya izlemektedir. Çek Cumhuriyeti ve Bulgaristan'da devlet bankalarının toplam bankacılık aktifleri içerisindeki payı %2, Slovakya'da %1 dir. Estonya ve Litvanya'da ise hiç devlet bankası kalmamıştır.

Türkiye'de devlet bankalarının son yıllarda yeniden yapılandırılması sonucunda verimliliklerinde ve dolaylı olarak karlılık oranlarında artışlar olmuştur. Karlı devlet bankalarının varlığı yerli ve yabancı yatırımcılar için bu bankaların özelleştirilme sürecini cazip hale getirmektedir.

3.3.2.3. Bankacılık Sektörü Reform Endeksi

Geçiş sürecindeki ülkelere yatırım yapan Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası ülkelerin ekonomik performansını ve bankacılık sektöründeki gelişmeleri yakından izlemektedir. Aşağıda banka tarafından yayınlanan reform endeksleri 2007 ve 2009 yılları arası karşılaştırmalı olarak yer almaktadır.

Tablo 27: Bankacılık Sektörü Reform Endeksi

Ülke Adı	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası Bankacılık Sektörü Reform Endeksi	
	2007 Yılı	2009 Yılı
Polonya	3.7	4
Çek Cumhuriyeti	4	v.y.
Macaristan	4	4
Slovakya	3.7	4
Slovenya	3.3	3
Letonya	4	4
Estonya	4	4
Litvanya	3.7	4
Romanya	3.3	3
Bulgaristan	3.7	4
Türkiye	v.y.	3

Kaynak: EBRD ülke istatistiklerinden derlenmiştir.

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası tarafından yayınlanan Bankacılık Sektörü Reform Endeksi geçiş sürecindeki ülkelerin bankacılık sistemlerinin piyasaya yönelik çalışma düzeyini değerlendirmektedir. Derecelendirme skalası 1 ile 4+ arasında değişmektedir ve açıklamaları aşağıdaki gibidir.

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası Derecelendirme Skalası Açıklamaları

1-İkili bankacılık yapısından çok az ilerleme

2-Faiz oranları ve kredi tahsisi serbestleşmesinde önemli ilerleme

3-Bağımsız denetim ve gözetim mekanizmalarının gelişiminde ve sermaye yükümlülüklerine ilişkin düzenlemelerde önemli ilerleme; tam faiz serbestliği; ucuz finansman olanaklarına ulaşım imkanı; özel sektörün kredilendirilmesi ve özel sektör bankacılığında gelişmeler

4-Bankacılık düzenlemelerinde BIS standartlarına uyum konusunda önemli ilerleme; rekabetçi bankacılık ortamı ve işlevsel denetim mekanizmaları; özel sektöre uzun vadeli kredilendirme olanakları; finansal derinliğin artması.

4+ Gelişmiş ülke ekonomileri performans normları ve standartları; BIS düzenlemelerine tam uyum; rekabetçi bankacılık hizmetleri.

EBRD'nin Türkiye Bankacılık Sektörü Reform Endeksi tahmini 2008 yılı için 3'tür. EBRD çalışmalarında AB'ye sonradan üye 12 ülkeden Malta ve Kıbrıs için herhangi bir çalışma yapmadığı için bu oranlar yayınlanmamaktadır. Çek Cumhuriyeti 2007 yılı yıl sonu itibarıyla geçiş sürecini tamamlamıştır. 2007 yılı sonrasında EBRD ve Çek Cumhuriyeti yetkilileri arasında varılan anlaşmaya göre artık EBRD Çek Cumhuriyeti'ne yatırım yapmayacaktır.

Slovenya ve Romanya, bankacılık reformu konusunda sonradan üye diğer ülkelere göre daha geri durumdadır. 2009 yılı itibarıyla bankacılık sektörü reform endeksi 3'tür. Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovakya, Letonya, Estonya ve Bulgaristan'da endeks 4'tür. Bu oran, sözü edilen ülkelerde BIS standartlarına uyumlu bankacılık düzenlemelerinin işlevsel olarak uygulandığını ve rekabetçi bir bankacılık ortamının varlığını, özel sektörün uzun vadeli kredilendirme olanaklarına ulaşabildiğini, ülkede finansal derinliğin artmakta olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de bankacılık sektöründe BIS standartlarına uyum konusunda çalışmalar devam etmektedir. Özel sektör kredileri açısından değerlendirdiğimizde, bu

konuda son yıllarda bazı gelişmeler olmakla birlikte genelde özel sektörün uzun vadeli kredilere ulaşım imkanları sınırlı bulunmaktadır. 2009 yılında bu konuda yasal düzenlemelerde bazı gelişmeler olmuş, döviz kredilerinin vadesi 18 aydan 24 aya uzatılmış, ayrıca firmalara ortalama vadesi 1 yıldan uzun minimum tutarı 5 milyon ABD doları kredi kullandırım olanakları tanınmıştır.⁹¹ Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası Bankacılık Endeksine giren değerlendirme konuları kapsamında Merkez Bankası ve BDDK'nın devam eden çalışmaları ile Türkiye Bankacılık Sektöründe önümüzdeki dönemde bu kriterler uyum konusunda gelişmeler olması beklenmektedir.

3.3.3.Kriz Sonrası Alınan Önlemler ve Krizin Etkilediği Bazı Değişkenler

2007 yılı sonunda ortaya çıkan ve 2008 yılında ağırlığını hissettiren küresel kriz AB'ye sonradan üye olan ülkelerin içerisinde bulunduğu bölgeyi ağırlıklı olarak etkilemiştir. Bugüne dek bölgede sistemik bir bankacılık krizi yaşanmamış olmakla birlikte, ülke ekonomileri ve bankacılık sistemleri üzerinde krizin etkisi şiddetli bir biçimde hissedilmiştir.

3.3.3.1.Kriz Sonrası Alınan Önlemler

Uluslararası finansal sistem düzenleyicileri ve ulusal ekonomiler küresel krizden çıkış önlemlerini koordineli biçimde almışlardır. 2009 yılının başında Viyana İnsiyatif Grubu oluşturulmuştur. Bu grup Avrupa Birliği orijinli büyük bankacılık grupları ile Uluslararası Para Fonu, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, Avrupa Yatırım Bankası, Dünya Bankası ve Avrupa Komisyonu katılımcılarından oluşmaktadır. Amacı Avrupa'da geçiş sürecindeki ülkelere finansal krize karşı kamu ve özel sektör tarafından alınacak önlemleri, verilecek reaksiyonları koordine etmektir. Geçiş sürecindeki ülkelere, diğer gelişmiş Avrupa Birliği ülke risklerinin büyüklüğü değerlendirildiğinde girişimin Avrupa Birliği ülkelerinin tümü açısından önemi ortaya çıkmaktadır.

Viyana İnsiyatif Grubu, yatırım yapan ve yatırım yapılan (home ve host country) ülke hükümetlerinin sorumlulukları ve krizin getireceği finansal yükün

---

⁹¹ 16.06.2009 tarih ve 27260 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2009-15082 sayılı karar ile 32 sayılı kararın döviz kredilerine ilişkin hükümlerinde yapılan değişiklik.

paylaşımındaki koşulları belirlemektedir. Grubun kararları doğrultusunda, yatırım yapılan ülke hükümetleri, kendi ülkelerinde verecekleri mevduat güvencesi ve diğer finansman desteklerinde bankaların sahiplik yapısına göre bir ayrıma gitmeyeceklerdir. Finansal destek programların gerekli olduğunda IMF programları kapsamında olabileceği değerlendirilmiştir. Avrupa Birliği sermaye orijinli bankalar geçiş ülkelerindeki bankalarına sermaye desteği vermeyi taahhüt etmişlerdir. Ayrıca 1 mart 2009 tarihli olağanüstü AB Liderler Zirvesinde hükümetlerin kendi ülkelerindeki bankalar için uygulayacakları destek paketlerinden, bu bankaların diğer ülkelerdeki şube veya subsidiary bankalarına kısıtlamalar koymayacaklarını karara bağlamışlardır.

Krizle karşı oluşturulan koordineli çalışmalarla birlikte, AB'ye sonradan üye ülke hükümetleri ayrıca kendi ülkelerinde çeşitli önlemleri yürürlüğe koymuşlardır. Bankalardan hızla mevduat çıkışının önlenmesine yönelik olarak mevduat garantilerinin sınırını EUR.50.000.- çıkartmışlardır. Litvanya'da bu sınır EUR.100.000.- çıkartılırken, Slovenya ve Slovak Cumhuriyeti'nde limit olmaksızın tüm mevduat güvence kapsamına alınmıştır. Merkez bankaları ve denetim otoriteleri bankacılık sisteminde oluşabilecek likidite sıkışıklığını önlemek için çeşitli önlemler almışlardır. Polonya ve Romanya mevduat munzam karşılık oranlarını düşürmüşlerdir. Polonya ve Macaristan Merkez Bankaları, Avrupa Merkez Bankası desteği ile swap limitlerini arttırmışlardır. Letonya ise zor durumda olan bankalara sermaye desteği vermek zorunda kalmıştır.⁹² Türkiye Ekim 2008'den itibaren repo işlemleri ile piyasayı fonlamış, Ocak 2009'dan itibaren likidite destek kredisini uygulamaya başlamış ve zorunlu karşılık oranlarını Ekim 2009'da %6 dan %5'e indirmiştir.⁹³ Ayrıca bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi ve güçlü tutulmasına yönelik önlemler almıştır. Macaristan, Letonya ve Romanya, IMF ile istikrar programları uygulamaya koymuşlardır. Bu programlara Avrupa Komisyonu ve diğer Avrupa Birliği ülkeleri destek vermiştir. IMF, Polonya ile Esnek Kredi Mekanizmasına ilişkin anlaşma yapmıştır.

Ülkelerin krize karşı finansal sektör düzenlemeleri ile aldıkları önlemler aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

---

⁹² European Bank for Reconstruction and Development, **Transition Report 2009: Transition in Crises?**, Nov.2009, s.15.

⁹³ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, **Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi**, Çalışma Tebliği, Ankara, 29 Aralık 2009, s.32.

Tablo 28: Finansal Sektörde Krize Karşı Alınan Önlemler

Ülke Adı	Mevduat Sigorta Sisteminin Kapsamının Genişletilmesi	Ek Likidite Önlemleri	Sermaye Desteği ve Garantiler
Polonya	X	X	X
Çek Cumhuriyeti	X	X	X
Macaristan	X	X	X
Slovakya	X	X	
Slovenya	X	X	X
Letonya		X	X
Estonya		X	
Litvanya	X	X	X
Romanya	X	X	X
Bulgaristan	X	X	
Türkiye		X	X

Kaynak: European Bank for Reconstruction and Development, **Transition Report 2009: Transition in Crises?**, Nov.2009, s.15.

3.3.3.2. Tahsili Gecikmiş Alacaklar (Sorunlu Krediler)

Alınan önlemler ve krize karşı koordineli hareket edilmesi AB'ye sonradan üye ülkelerde sistemik bir bankacılık krizini şimdiye kadar önlemiş olmakla birlikte, bankacılık sektöründe sorunlu krediler oranında artışlara yol açtığı görülmektedir. Önümüzdeki dönemde kredilerdeki bozulmanın banka bilançolarını olumsuz yönde etkilemesi beklenebilir. Aşağıda yer alan tabloda AB'ye sonradan üye 10 ülkenin 2007-2009 yılları arasında tahsili gecikmiş alacaklarının toplam kredilere oranı yer almaktadır. Slovenya ve Romanya için 2009 yılı verileri henüz yoktur. Verilere ulaşılabilen ülke oranlarından görülebildiği gibi tüm ülkelere ilişkin oranlarda artışlar vardır. Litvanya ve Letonya'da %11 ler civarına yükselen tahsili gecikmiş alacaklar oranı son derece yüksektir ve banka bilançoları üzerinde önemli olumsuz etkileri

olacağı beklenebilir. Bu ülkeleri Polonya, Türkiye ve Macaristan izlemektedir. Bulgaristan, Slovakya ve Estonya'da %3 ile % 4 aralığındadır.

AB'ye ilk 15 üye ülkeden İtalya, İspanya ve İrlanda'nın tahsili gecikmiş alacaklarının toplam kredilere oranı 2009 itibarıyla sırasıyla %5,5 ve % 4,6 olarak gerçekleşmiştir. Yunanistan'da 2008 yıl sonu itibarıyla aynı oran %5 tir. Diğer ilk 15 üye ülke için 2009 yılı oranları yayınlanmamıştır. Ancak 2008 yılı oranlarıyla karşılaştırma yapıldığında İtalya, İrlanda, İspanya ve Yunanistan'da oranlar % 3 ile % 5 arasında değişirken diğer üye ülkelerde % 0,4 ile % 2,8 arasında değişmektedir.⁹⁴

Tahsili gecikmiş alacaklar için ayrılan karşılıkları incelediğimizde, 2008 yıl sonu itibarıyla Türkiye'deki bankaların tahsili gecikmiş alacaklarına ilişkin ayırdığı karşılık % 81,4 ile tüm AB üyesi ülkeler içerisinde Slovakya'dan (% 91) sonra en yüksek orana sahiptir. Tahsili gecikmiş alacaklar için ayrılan karşılık oranı Çek Cumhuriyeti'nde %61,3, Macaristan'da % 59,6, Romanya'da %28,7, Yunanistan'da %48,9, İtalya'da %46,1, İspanya'da %70.8 dir.⁹⁵

---

⁹⁴ IMF, **Global Financial Stability Report**, Oct.2009, s.219.

⁹⁵ IMF, **Global Financial Stability Report**, Oct.2009, s.222.

Tablo 29: Tahsili Gecikmiş Alacakların Toplam Kredilere Oranı (NPL) (%)

Ülke Adı	2007	2008	2009
Polonya	5.20	4.40	5.70
Çek Cumhuriyeti	2.80	3.30	4.40
Macaristan	2.50	3.00	4.80
Slovakya	2.50	3.20	3.90
Slovenya	1.80	1.60	v.y.
Letonya	0.40	3.60	10.70
Estonya	0.40	1.90	3.20
Litvanya	1.00	4.60	11.30
Romanya	9.70	13.80	v.y.
Bulgaristan	2.10	2.40	3.20
Son 10 AB üyesi ülke ortalaması (Malta ve Kıbrıs hariç)	2.84	4.18	5.90
Türkiye	3.50	3.60	5.30

Kaynak: IMF, *Global Financial Stability Report*, Oct.2009, s.219.

3.3.3.3. Bankacılık Sektörü Aktif Karlılık, Özsermaye Karlılık (ROA, ROE)

Kriz sonrasında Avrupa Birliği bankalarının kredi portföylerindeki ve yapılandırılmış kredi teminatlarındaki sorunlar ve kredilere ayrılan karşılıklardaki artışlar nedeniyle banka karlarında düşüşler olmuştur. Ayrıca yapılandırılmış ürünlere ilişkin zararlar realize etmişlerdir. Bu gelişmelerin sonucunda bankaların aktif getiri ve sermaye getiri oranlarında gerilemeler ortaya çıkmıştır. Bankaların portföy yapılarına ve iş yapma biçimlerine bağlı olarak karlılık düşüşlerinde, banka bazında ve ülke bazında önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Uluslararası yasal raporlama standartlarında Ekim 2008’de yapılan değişiklikler ile aktiflerin yeniden sınıflandırılması, bankaların portföy yapılarına bağlı olarak, daha büyük zararlar yazılmasını engellemiş ve karlılıklarına katkıda bulunmuştur. Bu düzenlemeyle finansal dalgalanmanın, karlılık üzerindeki olumsuz etkilerinin sınırlandırılması amaçlanmıştır. Kriz öncesi 2006 yıl sonu itibarıyla % 18 olan Avrupa Birliği ilk 15 üye ülke bankalarının özsermaye karlılık oranı, 2008 yıl sonu itibarıyla -% 2’ye düşmüştür. Aynı dönemde aktif karlılık oranları % 0,80 den % 0,03’e düşmüştür. Avrupa Birliği’ne sonradan üye 12 ülkenin 2006 yıl sonu itibarıyla %22 olan özsermaye karlılık oranları 2008 yıl sonu itibarıyla % 12’ye düşmüştür. Özsermaye karlılık oranlarındaki düşüştürten görüldüğü gibi krizin ilk 15 üye ülke bankaları üzerindeki tahribatı daha fazla olmuştur. İngiltere, Almanya, Hollanda, Belçika bankalarının özsermaye karlılıklarında oranlarında büyük düşüşler görülmektedir. Sonradan üye 12 AB ülkesi bankalarının özsermaye ve aktif karlılık oranlarındaki düşüşler, ilk 15 üye ülkeye göre oldukça azdır. Sonradan üye 12 AB ülkesi ve Türkiye bankacılık sisteminde yapılandırılmış ürünlerin olmamasının, karlılığın sürdürülmesinde ve büyük zararların oluşmamasında önemli payı olduğu düşünülmektedir.

Türkiye bankacılık sisteminde 2006 yıl sonu itibarıyla % 2,30 olan aktif karlılık oranı, 2008 yıl sonu itibarıyla % 1,90’a düşmüştür. Aynı dönemde özsermaye karlılık oranı % 19,50 den % 16,50’ye düşmüştür. Türkiye bankacılık sisteminde aktif ve özsermaye karlılık oranlarında yaşanan kriz sonrası görülen düşüşler hem AB-12, hem de AB-15 üye ülke gruplarına göre daha düşüktür. Bu durum Türkiye bankacılık sektörünün krizden göreceli olarak daha az etkilenmesinin sonucudur. AB-12 üye ülkelerinde olduğu gibi, Türkiye bankacılık sisteminde yapılandırılmış ürünlerin olmaması krizin etkilerinin sınırlı kalması sonucunu getirmiştir.

Tablo 30: Aktif Karlılık ve Özsermaye Karlılık Oranları (%)

Ülke Adı	ROA			ROE	
	2006	2008		2006	2008
İngiltere	0.80	-0.37		19.04	-9.71
Almanya	0.31	-0.38		10.24	-22.30
Fransa	0.62	0.11		20.24	2.94
İtalya	0.81	0.25		17.68	3.53
İspanya	1.03	0.68		20.33	12.18
Hollanda	0.45	-0.37		14.16	-11.93
Belçika	0.74	-1.47		25.77	-44.82
İrlanda	0.76	0.01		19.86	0.42
Lüksemburg	1.14	0.04		22.13	1.07
Avusturya	0.71	0.09		16.75	1.73
Danimarka	0.70	-0.14		14.11	-3.37
İsveç	0.72	0.46		20.59	12.06
Portekiz	0.99	0.49		18.18	8.09
Yunanistan	1.22	0.58		19.49	10.70
Finlandiya	0.95	0.46		14.34	8.31
AB-15	0.80	0.03		18.19	-2.07
Polonya	1.37	1.37		19.63	11.47
Çek Cumhuriyeti	1.20	1.07		14.42	14.57
Macaristan	2.01	0.97		32.50	15.06
Kıbrıs	0.88	0.87		14.63	14.68
Slovakya	4.02	0.84		30.43	10.26
Slovenya	0.99	0.41		17.64	5.23
Malta	1.07	0.21		16.43	2.58
Letonya	2.19	0.22		29.28	2.68
Estonya	9.29	1.31		41.76	15.98
Litvanya	1.23	0.79		15.15	11.39
Romanya	1.80	2.65		19.67	29.49
Bulgaristan	1.13	1.98		16.5	17.32
AB-12	2.27	1.06		22.34	12.56
AB-27	1.45	0.49		20.04	4.43
Türkiye	2.30	1.90		19.50	16.50

Kaynak: European Central Bank, **EU Banking Sector Stability**, August 2009.
European Central Bank, **EU Banking Sector Stability**, November 2007.
TCMB, **Finansal İstikrar Raporu**, Mayıs 2009, Sayı8.
TCMB, **Finansal İstikrar Raporu**, Mayıs 2007, Sayı4.

3.3.3.4.Sermaye Yeterlilik Oranı, Borçluluk Oranı ve Kur Riski

Gerçekleşen banka karları, bankacılık sisteminde yeterli sermaye düzeyinin sürdürülmesini desteklemekle birlikte kriz dönemi sonrası artan ve artması beklenen sorunlu kredilerden ciddi zararlar görmeden faaliyetlerine devam edebilmeleri için sermaye yapılarının güçlülüğü önem taşımaktadır. Bankacılık sisteminin gözetim ve denetiminin uluslararası düzeyde standartlaştırılmasına ve sağlıklı bir yapıya kavuşturulmasına yönelik olarak Basel Komitesi sermaye yeterlilik düzenlemelerini güncellemekte ve geliştirmektedir. Özellikle kriz sonrasında uluslararası sermaye düzenlemeleri reformu konusunda mutabakata varılmış ve çalışmalar sürdürülmektedir.⁹⁶ Basel Bankacılık Denetim Komitesince oluşturulmuş olan Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması dökümanı 2006/48/EC ve 2006/49/EC sayılı Direktifler ile Avrupa Birliği müktesebatına dahil edilmiş ve belirli bir geçiş süreci dahilinde AB üyesi ülkelerinde uygulamaya konulmuştur. Ülkemizde Basel-II ile uyumlu düzenleme çalışmaları devam etmekte ve bankaların yürüttükleri çalışmalar Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından yakından takip edilmektedir.

---

⁹⁶ IMF, **Global Financial Stability Report**, Oct.2009, s.44.

Aşağıdaki tabloda AB'ye sonradan üye 10 ülke ve Türkiye'nin yasal sermaye yeterlilik oranları ile son 3 yıldaki gerçekleşme oranları yer almaktadır.

Tablo 31: Yasal Sermaye Yeterlilik Oranı ve Gerçekleşmeler (%)

Ülke Adı	Yasal Sermaye Yeterlilik Oranı	Yıllar İtibarıyla Gerçekleşen Sermaye Yeterlilik Oranları		
		2007	2008	2009
Polonya	8	12.00	11.20	11.70
Çek Cumhuriyeti	8	11.50	12.30	13.70
Macaristan	8	10.40	11.10	12.30
Slovakya	11	12.80	11.10	12.20
Slovenya	11.70	11.20	10.50	v.y.
Letonya	8	11.10	11.80	12.80
Estonya	10	10.80	13.30	15.20
Litvanya	8	10.90	12.90	13.90
Romanya	12	13.80	12.30	v.y.
Bulgaristan	12	13.90	14.90	16.50
Son 10 AB üyesi ülke ortalaması (Malta ve Kıbrıs hariç)	9.67	11.84	12.14	10.83
Türkiye	8	19.00	18.10	19.20

Kaynak: EBRD ülke raporları ; IMF, **Global Financial Stability Report**, Oct.2009, s.44.

Türkiye'de sermaye yeterlilik oran gerçekleştirmeleri, son üç yıl için AB'ye sonradan üye 10 ülke ortalamasından yüksektir. Burada Türkiye'de Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından hedef sermaye oranı (% 12) verilerek bankaların yakından izlenmesi, karların bir kısmının bünyede bırakılması için yapılan yönlendirmelerin katkısı bulunmaktadır.

Aşağıdaki tabloda AB'ye sonradan üye ülkelerde toplam borcun ülkelerin gayri safi yurt içi hasıllarına oranı yer almaktadır.

Tablo 32: Kamu Borcunun Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya Oranı (%)

Ülke Adı	2007	2008	2009
Polonya	45.00%	47.20%	51.00%
Çek Cumhuriyeti	29.00%	30.00%	35.00%
Macaristan	65.90%	72.90%	78.30%
Slovakya	29.30%	27.70%	35.70%
Slovenya	23.40%	22.60%	35.90%
Letonya	9.00%	19.50%	36.10%
Estonya	3.80%	4.60%	7.20%
Litvanya	16.90%	15.60%	29.30%
Romanya	12.60%	13.30%	23.70%
Bulgaristan	18.20%	14.10%	14.80%
Son 10 AB üyesi ülke ortalaması (Malta ve Kıbrıs hariç)	25%	27%	35%
Türkiye	39.40%	39.50%	45.50%

Kaynak: Eurostat; IMF World Economic Outlook.

Macaristan'ın kamu borcunun GSYİH oranı 2007-2009 yılı arasında %66 dan % 78 lere ulaşmıştır. Macaristan'dan sonra en yüksek borçluluk oranına sahip ülke %51 ile Polonya'dır. Polonya'yı ise yaklaşık % 35 lik oran ile Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Letonya izlemektedir. Diğer ülkelerdeki oranlar daha düşük olup, Türkiye yaklaşık % 46 lık oran ile Macaristan ve Polonya'dan sonra en yüksek borçluluk oranına sahiptir. Diğer AB üyesi ülkelerinden İtalya ve Yunanistan'ın kamu borcunun gayri safi yurt içi hasılaya oranı 2009 yıl sonu itibarıyla % 115 düzeyindedir. Belçika'da söz konusu oran % 97 civarında olup, Belçika'yı % 78 ile Fransa, % 78 ile Portekiz, %74 ile Almanya takip etmektedir.

Kamu borç stoku, ekonomilerin uzun dönemli performansları ve istikrarları açısından önemlidir ve yönetilebilir seviyelere indirilmesi için AB ülkeleri ve Türkiye çeşitli önlemler almaktadır. AB düzenlemelerine göre ülkelerin kamu borç stokunun

GSYİH oranı % 60'ın altında olmalıdır. Macaristan hariç son 10 AB üyesinin ve Türkiye'nin kamu borç stokunu GSYİH oranı bu sınırlamanın altında olmakla birlikte ilk 15 AB üyesi ülkelerde 2009 yıl sonu itibarıyla bu oranlar son derece yüksektir. (İngiltere %68, Almanya %73, Fransa %78, İtalya %115, Hollanda % 61, Belçika %96, İrlanda %64, Avusturya %67, Portekiz %77, Yunanistan %115.)

Borçluluk durumlarıyla bağlantılı olarak ülkelerdeki bankacılık sistemleri ve firmalar bazında taşınan kur riski izleyen bölümde değerlendirilmektedir.

Türkiye'de bankacılık sektörü kur riski taşımamaktadır. Ancak şirketlerin yurt dışından döviz borçlanmaları nedeniyle taşıdıkları kur riski değerlendirildiğinde, şirketlerde yaşanması muhtemel problemlerin bankacılık sistemini etkilemesi kaçınılmaz olacaktır. 16.06.2009 tarih ve 27260 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2009-15082 Sayılı Karar ile 32 Sayılı Kararın döviz kredilerine ilişkin hükümlerinde değişiklik yapılmıştır. Bu karara göre tüketicilerin yurt içinden ve dışından döviz kredisi ile dövize endeksli kredi kullanmaları yasaklanarak bu tür borçlarından dolayı kur riski üstlenmeleri engellenmiştir. Tüketicilerin, döviz kredisi kullanmasına bu düzenleme ile yasaklama getirilirken, firmaların, döviz kredisi kullanma şartları iyileştirilmiştir. Ortalama vadesi 1 yıldan uzun minimum tutarı 5 milyon USD döviz kredisi döviz geliri olmasa bile kullanılabilir. Değişiklik öncesinde ihracat yapan veya döviz kazandırıcı faaliyetleri bulunan, yani döviz geliri olan sınırlı müşteri kitlesi Türkiye'de faaliyet gösteren bankalardan döviz kredisi kullanabilmekteydi. Ancak döviz geliri olmayan firmaların yurt içinden Dövize Endeksli Kredi veya yurt dışı bankalardan İşletme Kredisi şeklinde döviz riski taşıyarak borçlanmalarına engel bir durum yoktu. Döviz geliri olmasa bile döviz kredisi kullanmak isteyen firmalar ya yurt dışından döviz kredisi kullanıyor yada Türkiye'deki bankalardan dövize endeksli kredi kullanmayı tercih ediyorlardı. Bu nedenle Türkiye'deki firmalar yüksek kur riskleri taşımaktadırlar. Bankacılık sektörü kur riski taşımaya bile kredi verdiği firmaların taşıdığı kur riski nedeniyle dolaylı olarak risk altındadır. Yüksek kur riski taşıyan firmalarda kurda oluşabilecek ani değişiklik sonucu ortaya çıkacak kredi riskleri bankaların tüm kredi portföyünü olumsuz etkileyecek ve tahsili gecikmiş alacaklar oranları artarak bankaların karlılık ve sermaye yapılarını olumsuz etkileyecektir. Aşağıdaki tabloda Merkez

Bankası tarafından yapılan analiz sonucu oluşturulan veriler yer almaktadır. 2006 yıl sonu itibarıyla 37.6 milyar USD olan finansal kesim dışındaki firmaların net pozisyon açığı 2007 yıl sonu itibarıyla 63.2 milyar USD'ye, 2008 yıl sonu itibarıyla ise 80 milyar USD'ye yükselmiştir. Bu reel sektör ve dolaylı olarak bankacılık sistemi için çok ciddi bir potansiyel risktir.

Tablo 33: Finansal Kesim Dışındaki Firmaların Döviz Varlık ve Yükümlülükleri

Finansal Kesim Dışındaki Firmaların Döviz Varlık ve Yükümlülükleri (Milyon USD)			
	2006	2007	2008
Varlıklar	62.688	76.169	81.379
Yükümlülükler	100.309	139.404	161.453
Net Pozisyon	-37.621	-63.235	-80.074

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, **Finansal İstikrar Raporu**, Ankara, Kasım 2009, Sayı 9, s.42.

AB'ye sonradan üye 10 ülkede (Malta ve Kıbrıs hariç) ekonomik gelişme yüksek dış borçlanma ile finanse edilmiştir. Bu borçlar ağırlıklı olarak yabancı para üzerinde alınmış borçlar olması nedeniyle ülkelerdeki firmalar ve bankaların taşıdıkları kur riski önemlidir. Macaristan'da tüketicilerin kullandığı kredilerin %70'i yabancı para cinsinden kullanılmış kredilerdir.⁹⁷ Bu nedenle tüketicilerin taşıdığı kur riski bulunmaktadır. Tüketicilerin ve firmaların, kendi ulusal paraları dışında, diğer dövizlerden borçlanma oranları, Bulgaristan için toplam kredi portföyünün %48,2 si, Romanya için % 60,8 dir. Bu oran Türkiye için % 22.4 tür.⁹⁸

⁹⁷ European Bank for Reconstruction and Development, **Transition Report 2009: Transition in Crises?**, Nov.2009, s.16.

⁹⁸ Peter Backe, Thomas Reininger, Zoltan Walko, " Main Features of Recent Banking Sector Developments in Selected Southeastern European Countries A Cross-Country Perspective" **Austrian Central Bank Financial Stability Report**. Issue 11,s.75.

3.4.Avrupa Birliği Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Kaynaklı Potansiyel Riskler

Yabancı Bankacılık sisteminin yaygın olduğu ülkelerde yabancı banka kredilerinden kaynaklanan potansiyel risklerin analiz edildiği IMF raporunda⁹⁹ çalışmaya dahil edilen ülkeler Orta Avrupa , Doğu Avrupa ve Güney Doğu Avrupa ülkeleri olarak gruplamıştır. Bu ülkeler (toplam 22 adet); Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya, Rusya, Slovakya, Türkiye, Ukrayna, Arnavutluk, Beyaz Rusya, Bosna Hersek, Kıbrıs, Makedonya, Malta, Moldavya, Karadağ, Sırbistandır. Bu ülkelerden 11 tanesi Avrupa Birliği üyesidir. (Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya, Slovakya, Kıbrıs, Malta)

Çalışmada Bankacılık sektöründe yabancı sermaye etkileri hem borç veren (home country), hemde borç alan, yatırım yapılan (host country) ülke açısından değerlendirilmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların varlığı yapılan akademik çalışmalarda genelde olumlu bir gelişme olarak değerlendirildiği vurgulanmıştır.

Avrupa Birliği'ne sonradan katılan yeni üye 12 AB ülkesinde genelde Avrupa Birliğini oluşturan ilk 15 üye ülkenin sermaye yapıları güçlü bankalarının yatırımları bulunmaktadır. 2007 yıl sonunda başlayan ve 2009 yılında devam etmekte olan küresel krizden Avrupa Birliği bankaları ciddi ölçüde etkilenmiş ve ilgili ülke devletleri ve para otoriteleri ülkelerindeki finansal sistemin devamını sağlamak, krizin etkilerini azaltmak için ekonomik önlemler paketleri açıklamışlar, bankaların bozulan sermaye yapılarının güçlendirilmesine yönelik çeşitli uygulamalar yapmışlardır. Avrupa Birliğinin çekirdeğini oluşturan AB'ne ilk 15 üye ülkelerin bankalarının, yeni AB üyesi 12 ülke bankacılık sistemlerinde büyük payları ve kredileri nedeniyle riskleri bulunmaktadır.

AB'ye yeni üye 12 ülkenin bankacılık sistemlerinin yüksek riskli krediler ve yapılandırılmış- egzotik kredi ürünlerinin bulunmaması nedeniyle doğrudan oluşan

---

⁹⁹ Andrea M.Maechler and Li Lian Ong, "Foreign Banks in the CESE Countries: In for a penny, in for a Pound?" **IMF Working Paper**, (March 2009) WP/09/54

zararları olmasa bile, uluslararası likidite ve kredi koşullarının daralması, yükselen kredi riskleri nedeniyle koşullardan son derece olumsuz etkilenmişlerdir.

AB' ye yeni üye 12 ülkeden Estonya, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'da bankacılık sektörü toplam aktiflerinin % 90 dan fazlası yabancı bankaların kontrolündedir. Macaristan, Litvanya ve Polonya'nın bankacılık sistemlerinde ise yabancı bankaların payı 2/3 düzeyindedir.

Borç alan ülkeler için bankacılık sistemlerindeki yoğun yabancı sermaye varlığı nedeniyle var olan kredilerinin uzatılmaması, ülkenin ve özel sektörün ihtiyacı olan borçlanmanın karşılanaması gibi risklerin yanı sıra borç veren ülkeler içinde portföylerinde Orta Avrupa , Doğu Avrupa ve Güney Doğu Avrupa ülkelerine ilişkin kredi portföylerindeki yoğunlaşma ilave riskler ortaya çıkarmaktadır. Sözü edilen IMF çalışmasında, yatırım yapılan Orta Avrupa, Doğu Avrupa ve Güney Doğu Avrupa ülkelerinin kredilerin geri çağırılması, vadelerinin uzatılmaması nedeniyle risk taşırken, yatırım yapan Avrupa ülkelerinin (EU-15) riski ise bölgesel yoğunlaşma nedeniyle artmakta olduğu vurgulanmıştır.

Orta Avrupa , Doğu Avrupa ve Güney Doğu Avrupa ülkelerinde yabancı bankalar, makro ekonomik politikaların hayata geçirilmesine yönelik büyük tutarlı kredilendirmeler gerçekleştirmişlerdir. Yabancı bankalar tarafından yapılan bu kredilendirmeler ile bölgenin ekonomik yapısında önemli gelişmeler ve dönüşümler olmuş, yapısal reformlar gerçekleştirilmiştir. Geçiş döneminin başında kredi hacmindeki artış ağırlıklı olarak kamu yatırımlarına yönelik kredilerden kaynaklanıyordu. Son yıllarda özel sektöre verilen kredilerde önemli oranlarda artışlar olmuş, kamu sektörü dışında kullanılan krediler hem özel sektör firmalarına, hemde hane halklarına yönelik olarak kullanılmıştır. Artan borç bulma alternatifleri nedeniyle özel şirketler daha ucuz fiyatla kredi kaynaklarına ulaşabilmişlerdir. Benzer bir şekilde hane halkları da ülkedeki yabancı bankalardan kendi ulusal paraları dışındaki para birimleri üzerinden daha düşük faizlerle borçlanma olanaklarına kavuşmuşlardır.

Krediler 1 yıldan kısa ve 1 yıldan uzun vadeli olarak sınıflandırılmıştır. Bir yıldan kısa vadeli krediler borç alan ülkeler için her an geri talep edilebileceği için riskli

olarak değerlendirilmektedir. 1 yıldan uzun vadeli krediler ise yatırım yapan yabancı bankaların riski olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada seçilen ve ayrıntılı analiz yapılan 9 tanesi Avrupa Birliği üyesi toplam 13 ülkedeki yabancı banka riskleri bölgedeki toplam yabancı banka riskinin % 90'nını kapsamaktadır. Bu riskin % 60'ı ise 5 ülkede yoğunlaşmıştır. (Polonya %15,2, Rusya %13,9, Çek Cumhuriyeti %11,4, Türkiye %9,9, Macaristan %9,2, Romanya %7,4, Hırvatistan %6,2, Slovakya %5,1, Ukrayna %2,9, Bulgaristan %2,2, Estonya %2,1, Letonya %2, Litvanya %1,8 ve diğer bölge ülkeleri %10,8)

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, bu ülkelerdeki yabancı banka alacakları yani yabancı bankaların kullandıkları krediler, ülkelerin Gayri Safi Yurt İçi Hasılları ile karşılaştırıldığında önemli bir paya sahiptir. Bu oran Hırvatistan'da %157, Estonya'da %142, Letonya'da %104, Slovakya'da %94, Macaristan'da %93, Çek Cumhuriyeti'nde %91, Bulgaristan'da %78, Litvanya'da %65, Romanya'da %64 ve Polonya'da %50 civarındadır. Bu oran Türkiye'de % 20 dir ve diğer ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça düşüktür.

Yabancı Banka kredilerinin GSYİH içerisindeki payları yüksek olan ülkelerde, kredilerin geri çağırılması veya uzatılmaması nedeniyle karşılaşılacak riskler oldukça yüksektir. Türkiye ise yabancı bankaların kullandıkları kredilerin GSYİH içerisindeki payı çalışmada baz alınan ülkeler içerisinde en düşük paya sahip ülkelerden biri olması nedeniyle, bu kredilerin kesintiye uğraması, uzatılmaması veya geri çağırılması nedeniyle çok büyük bir riskle karşı karşıya kalmayacağı değerlendirilebilir. Türkiye ve Rusya, çalışmada baz alınan bölge ülkeleri arasında kısa vadeli yabancı banka kredilerine en az bağımlı ülkeler konumunda olduğu değerlendirilmektedir.

Tablo 34: Yabancı Bankaların Yatırım Yapılan Orta, Doğu ve Güney Doğu Avrupa Ülkelerinde Riskleri (2007 yıl sonu itibarıyla)

Ülke Adı	Avrupa Birliği Üyesi/Değil	Bölgedeki Toplam Yabancı Yatırım Yüzdesi olarak %	Yatırım Yapılan Ülkenin GSYİH Yüzdesi olarak %
1.Polonya	Üye	15,2	49,7
2.Rusya	Değil	13,9	15,2
3.Çek Cumhuriyeti	Üye	11,4	90,7
4.Türkiye	Değil	9,9	20,7
5.Macaristan	Üye	9,2	93,1
6.Romanya	Üye	7,4	63,5
7.Hırvatistan	Değil	6,2	157,2
8.Slovakya	Üye	5,1	94,1
9.Ukrayna	Değil	2,9	29,3
10.Bulgaristan	Üye	2,2	77,9
11.Estonya	Üye	2,1	142,2
12.Letonya	Üye	2,0	103,6
13.Litvanya	Üye	1,8	64,8
14.Diğerleri		10,8	

Kaynak: Andrea M.Maechler and Li Lian Ong, “Foreign Banks in the CESE Countries: In for a penny, in for a Pound?” **IMF Working Paper**, (March 2009) WP/09/54 s.12

Polonya , Rusya ve Çek Cumhuriyeti bölgede yabancı bankaların kredilendirdiği en gözde ülkelerden olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu ülkeleri Türkiye ve Macaristan izlemektedir.

Tablo 35: Orta, Doğu ve Güney Doğu Avrupa Ülkelerinde Yabancı Banka Risklerinin Borç Veren Ülke Bazında Dağılımı (2007 yıl sonu itibarıyla)

Ülke Adı	Avrupa Birliği Üyesi/Değil	Borç Veren Ülkenin Bölge Risklerinin/Yatırımlarının Toplam Riskleri/Yatırımları İçindeki Yüzdesi %	Bölge Riskinin/Yatırımının Ülke GSYİH İçerisindeki Yüzdesi %	Bölgedeki Toplam Yabancı Yatırımlar İçerisindeki Yüzdesi %
1.Yunanistan	Üye	76,7	21,9	4,9
2.Avusturya	Üye	49,3	70,0	18,6
3.İtalya	Üye	17,5	9,1	13,6
4.İsveç	Değil	12,4	18,6	6,0
5.Belçika	Üye	9,0	26,3	8,5
6.Almanya	Üye	4,8	6,0	14,2
7.Fransa	Üye	4,0	5,3	9,8
8.ABD	Değil	3,9	0,1	4,5
9.Hollanda	Üye	3,6	11,0	6,1
10.İsviçre	Değil	2,4	14,5	4,3
11.İngiltere	Üye	1,6	2,3	3,5
12.Japonya	Değil	1,2	0,1	1,8
13.Diğerleri				4,1

Kaynak: Andrea M.Maechler and Li Lian Ong, “Foreign Banks in the CESE Countries: In for a penny, in for a Pound?” **IMF Working Paper**, (March 2009) WP/09/54 sf.13

Çalışmadaki analizleri borç veren ülkeler açısından değerlendiren yukarıdaki tabloda, çalışmaya dahil edilen ülkelere verilen yabancı banka kredilerinin ilgili borç veren ülkenin toplam verdiği borcun ne kadarını oluşturduğu birinci sütunda, ülkenin GSYİH içerisindeki payı ise ikinci sütunda yer almaktadır. Üçüncü sütunda ise bölgedeki toplam yabancı yatırımlar içerisindeki payı yer almaktadır. Bölgeye borç veren ülke sayısı sınırlıdır.

Avusturya, bölgedeki toplam yatırımlar içerisindeki %18 lik pay ile en önemli yabancı kreditor konumundadır.

Avusturya'yı, % 14 lük pay ile Almanya ve İtalya, %9 luk pay ile Fransa izlemektedir. Avusturya, Almanya, İtalya ve Fransa bölgenin önemli yabancı sermaye yatırımı yapmış kreditorleri konumundadır.

Ülkelerin milli gelirlerine göre bölgeye yaptıkları yatırımları gösteren Tablo 34'ün 2. sütununda görülebileceği gibi , Avusturya % 70'lik oranla milli gelirine göre bölgede en yüksek riske sahip ülkedir. Belçika, milli gelirinin %26 sı büyüklüğünde, Yunanistan ise %22 si büyüklüğünde bölgeye yatırım yapmıştır.

Çalışmaya dahil olan ülkelerde, bankacılık sektörü dışındaki özel sektör artan oranda yabancı bankaların fonlamasına bağımlı hale gelmiştir. Yerel bankalar tarafından kullanılan kredilerin GSYİH oranı düşmektedir. Çek Cumhuriyeti'nde toplam kredilerin % 80'ni yabancı bankalar tarafından kullanılmaktadır. Ülkedeki banka sahipliğinin büyük oranda yabancı bankaların elinde olması bu sonucu ortaya çıkarmaktadır. Türkiye ve Rusya'da durum daha farklı olup, yabancı bankaların bu ülkelerde etkinliği artmakla birlikte, özel sektöre kullanılan kredilerin 2/3'ü yerli bankalar tarafından kullanılmaktadır.¹⁰⁰

Yabancı banka risklerinin borç alan ülke bazında ayrıştırıldığı aşağıda yer alan tabloda görülebileceği gibi, Yunanistan'ın bölgedeki kredileri ağırlıklı olarak Bulgaristan ve Türkiye'ye kullanılmıştır. Yunanistan tarafından kullanılan krediler, Türkiye'ye kullanılan toplam yabancı banka kredilerinin %28'ini, Bulgaristan'a kullanılan toplam yabancı para kredilerin ise %20 sini oluşturmaktadır.

Avusturya ise bölgedeki kredilerini ağırlıklı olarak Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Romanya'ya kullanmıştır. Bu ülkelere verilen toplam yabancı banka kredileri içerisinde Avusturya'nın payı %25 ile % 40 arasında değişmektedir.

---

¹⁰⁰ Andrea M.Maechler and Li Lian Ong, "Foreign Banks in the CESE Countries: In for a penny, in for a Pound?" **IMF Working Paper**, (March 2009) WP/09/54 sf. 19

Almanya'nın payı Macaristan'a verilen kredilerde %24, Polonya'ya verilen kredilerde % 21 ile oldukça yüksek paya sahiptir.

Tablo 36: Yabancı Banka Risklerinin Borç Alan Ülke Bazında Dağılımı (2007 yıl sonu itibarıyla)

Bulgaristan		Çek Cumhuriyeti		Macaristan	
Borç Veren Ülke	%	Borç Veren Ülke	%	Borç Veren Ülke	%
Yunanistan	27,99	Avusturya	29,31	Avusturya	25,33
İtalya	22,13	Belçika	24,74	Almanya	23,89
Avusturya	16,05	Fransa	17,34	İtalya	18,11
İsviçre	10,91	İtalya	11,59	Belçika	13,06
Almanya	8,24	Almanya	6,46	Fransa	7,01
Fransa	5,78	Amerika	3,57	Hollanda	4,25
Diğerleri	8,9	Diğerleri	6,99	Diğerleri	8,35
	100		100		100
Polonya		Romanya		Türkiye	
Borç Veren Ülke	%	Borç Veren Ülke	%	Borç Veren Ülke	%
İtalya	22,87	Avusturya	40,09	Yunanistan	20,02
Almanya	21,15	Fransa	17,52	İngiltere	13,21
Hollanda	10,87	Yunanistan	14,31	Hollanda	13,18
Belçika	9,54	İtalya	9,33	Amerika	11,17
Fransa	7,91	İsviçre	6,7	Belçika	10,56
Avusturya	6,23	Hollanda	5,77	Fransa	9,41
Diğerleri	21,43	Diğerleri	6,28	Diğerleri	22,45
	100		100		100

Kaynak: Andrea M.Maechler and Li Lian Ong, "Foreign Banks in the CESE Countries: In for a penny, in for a Pound?" **IMF Working Paper**, (March 2009) WP/09/54 sf. 15

Yukarıdaki analizlerden ve tablolardan izlendiği gibi AB'ne yeni üye olan 12 ülke bankacılık sisteminde diğer AB ülkelerinin payı oldukça yüksektir. Bu ilişki aynı

ekonomik işbirliğine dahil olmaları nedeniyle stratejik tercihler, coğrafi ve kültürel yakınlık ile açıklanabilir. Her iki ülke grubu için avantajlarının yanısıra bu karşılıklı bağımlılık kriz dönemlerinde hem borç veren - yatırım yapan, hemde borç alan – yatırım yapılan ülke açısından ilave riskler ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Bu bölümde Avrupa Birliği bankacılık sisteminde, yabancı bankacılıktan kaynaklanabilecek riskler ağırlıklı olarak kredi alan, kredi veren ülke ilişkisi içerisinde değerlendirilmiştir. Bunun yanısıra kriz dönemlerinde yabancı bankaların davranışlarını değerlendirmek açısından HSBC bankasını örnek verebiliriz.

HSBC Bank Macaristan'daki dokuz şubesini 15 Mayıs 2009 itibarıyla kapatarak, bu ülkedeki işlerinin tasfiyesini 2012 yılına kadar tamamlayacağını açıklamıştır.¹⁰¹ Portekiz'in %25'lik pazar payı ile özel sektördeki en büyük bankalarından biri olan Banco Comercial Portugues (BCP) 2003 yılında Sitebank'ı alarak Türkiye bankacılık sektörüne girdi. Daha sonra adını Millenium Bank olarak değiştirdiği bankayı Şubat 2010 itibarıyla Fiba Grubuna ait Credit Europe Bank'a satarak Türkiye'de bankacılık sektöründen çıktı. Benzer bir satış kararı aynı dönemde Garanti Bankası'nın %20.85 hissesini elinde bulunduran General Electric Capital Corporation (GE) grubundan geldi. GE'nin küresel krizden olumsuz etkilenen sermaye yapısını güçlendirmek için Garanti Bankasındaki hisselerini satma kararı aldığı belirtiliyor. 2005 yılında Garanti Bankası'nın %25,5 hissesini 1 milyar 555 milyon dolara satın alan grubun, bankanın şu anki piyasa değerine göre daha önce sattığı %4,5 hisse payını hesaba katarak net getirisinin yaklaşık 1.4 milyar dolar olduğu hesaplanıyor.¹⁰²

İzleyen dönemlerde bankacılıkta yabancı sermayenin kriz sonrasındaki davranış biçimleri ve nasıl bir yaklaşım göstereceği konusunda daha fazla örnek bulmak mümkün olabilecektir. Küresel kriz sonrasında ana faaliyetlerinin bulunduğu ülkelerde yaşanan kayıplar nedeniyle yatırım yaptıkları gelişmekte olan ülke veya geçiş ülkelerindeki yatırımlarından çıkmayı planlayan bankaların durumları için bir kez daha piyasalardaki finansal düzenlemeler önem kazanıyor. Kısa dönemli bakış açısıyla

---

¹⁰¹ **Radikal**, "HSBC Bank Macaristan'dan çıkıyor." 24 Mayıs 2009.

¹⁰² Haber Türk, "General, Garanti'den çekiliyor." 25 Şubat 2010.

bankacılık sektörüne yatırımlarından yüksek karlar elde ederek çıkan bankaların durumları, Türkiye’de BDDK ve diğer ülkelerdeki düzenleyici kurumlar tarafından sorgulanmaktadır. Bankacılık sektöründe yatırımların daha uzun vadeli bir bakış açısıyla değerlendirilmesi yatırım yapılan ülkeler açısından önemlidir. Finansal piyasalarda küresel kriz sonrasında yapılması gündemde olan düzenlemelerde bu konunun önemli bir yer kapsamı beklenmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜNE YABANCI SERMAYE GİRİŞİNE İLİŞKİN UYGULAMA

Bankacılık sektöründe yabancı sermaye girişine ilişkin çalışmalar ağırlıklı olarak Amerika, İngiltere ve Japonya için yapılmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde finans piyasalarının serbestleştirilmesiyle birlikte bankacılık sektörüne yabancı yatırımları hız kazandı. Yabancı sermayenin bankacılık sektörüne girişinde krizler ve ekonomik rejim değişikliklerinin önemli rol oynadığı görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelere ilişkin doksanlı yıllara dek yok denecek kadar az olan çalışmalar, doksanlı yılların ikinci yarısından sonra gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemlerine hızlı yabancı sermaye girişine paralel olarak artış göstermiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile geçiş ülkeleri olarak tanımlanan ülkelere hızlı yabancı bankacılık payının artışından sonra bu ülkelerde yabancı bankalara ilişkin yapılan çalışmalarda artışlar olmuştur.

Türkiye bankacılık sektöründe yabancı sermaye her zaman var olmakla birlikte çok önemli oranlara ulaşmamıştır. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri, krizler sonrasında 2001 yılı mayıs ayında uygulamaya konulan “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” sonrasında yabancı bankacılık payında önemli artışlar olmuş ve yabancı bankaların toplam bankacılık sektörü aktif büyüklüğü içinde payı % 24’ler civarına ulaşmıştır. Yabancı bankacılık payındaki bu artış trendi sonrasında Türkiye bankacılık sisteminde yabancı bankaları analiz eden çalışmalarda artış olmuştur. Uygulamalı çalışmamızın amacı Türkiye bankacılık sisteminde yabancı banka girişini etkileyen koşulların analiz edilmesidir. Bu konuda diğer ülkeler için yapılan çalışmalar ayrıntılı olarak incelenmiş ve Türkiye özelinde bir uygulama gerçekleştirilmiştir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında finansal faktörleri analiz eden, Choi ve Jeon tarafından gerçekleştirilen çalışmada¹⁰³ geleneksel uluslararası ticaret teorisinde, çokuluslu firmaların, ulusal firmalara göre oligopolistik avantajlarını kullanarak doğrudan yabancı sermaye yatırımları gerçekleştirdiklerini, ve firma faaliyetlerini uluslararasılaştırdıklarını vurgulamaktadır. Geleneksel doğrudan yatırım teorilerine göre tamamıyla bütünleşmiş ve bilginin eşit olarak dağıldığı piyasalarda sermaye maliyeti her yerde eşittir ve firmalar birbirlerine göre avantajlı bir durum elde edemezler. Segmentlere ayrılmış ve asimetrik piyasalarda bilgi eşit ve kusursuz olarak dağılmadığından daha güçlü durumda olan firmalar diğerlerine göre avantajlar elde ederler. Aynı çalışmada firma faaliyetlerinin uluslararası düzeyde sürdürülmesinde oligopolistik avantajların yanısıra finansal değişkenlerinde etkili olduğu vurgulanmaktadır. Finansal değişkenler olarak sermaye maliyetleri, yönetim maliyetleri, ücretler ve döviz kurlarının dikkate alındığı çalışmada dört ülke (Amerika, İngiltere, Japonya ve Almanya) dataları kullanılarak 1975 -2001 yılları arasında değişken kur sisteminin geçerli olduğu dönemde doğrudan sermaye yatırımları ile finansal değişkenler arasındaki ilişki dinamik bir model aracılığıyla test edilmiştir. Finansal değişkenlerin kısa ve uzun dönemli doğrudan sermaye yatırımlarına etkisi üzerine katkılar yapılan çalışmada, döviz kurları ile doğrudan sermaye yatırımları arasında karşılıklı ilişki bulunduğu saptanmıştır. Uluslararası firmalar piyasada daha güçlü konumda olmaları nedeniyle bilgiye daha kolay ulaşabilmekte, piyasadaki döviz kuru ve faiz avantajını kullanarak fonlama maliyetlerini düşürebilmekte ve ulusal firmalara göre kendilerini daha ucuza fonlayabilmektedirler.

Finansal olmayan firmaların uluslararası yatırımlarına ilişkin teorilerin prensipte uluslararası yatırım yapan bankalar içinde uygulanabileceği ancak bu bağlantının literatürde çok fazla kurulmadığı belirtilen Buch ve Lipponer tarafından yapılan çalışmada¹⁰⁴ Alman bankalarının verileri kullanılarak çokuluslu firma teorileriyle uluslararası bankacılık uygulamaları arasındaki ilişki irdelenmektedir. Firmaların diğer ülkelerle ticaret veya doğrudan yabancı yatırımı tercih etmelerinin

---

¹⁰³ Jongmoo Jay Choi ve Bang Nam Jeon, "Financial Factors in Foreign Direct Investments: A Dynamic Analysis of International Data", **Reserch in International Business and Finance**, Vol.21, (2007),s.1-18.

¹⁰⁴ Claudia M.Buch ve Alexander Lipponer, "FDI versus exports: Evidence from German Banks", **Journal of Banking and Finance**, Vol. 31, Issue 3, (March 2007), s.806

nedeni, uluslararası firma teorilerinde dikey büyüme veya yatay büyüme olarak tanımlanan motivasyonlara bağlanmaktadır. Dikey büyümede çokuluslu firmalar üretim maliyetlerini düşürmeyi hedeflemektedir. Yatay büyümede ise çokuluslu firmalar daha büyük pazarlara ulaşmak amacıyla yurt dışına doğrudan yatırımlar gerçekleştirmektedirler. Firmalar yurt dışına ihraç ettikleri malların taşıma maliyetleri ile yurt dışına doğrudan yatırım yaptıklarında karşılaşacakları sabit yatırım maliyetlerini karşılaştırıp, bunlar arasında bir seçim yapmak durumunda kalmaktadırlar. Ancak bankacılıkta yabancı sermayenin ve uluslararası bankacılığın irdelendiği farklı çalışmalarda bu konu bankaların yurt dışına giden müşterilerini izlemek amacıyla mı yurt dışına yatırım yaptığını, yoksa bankacılık ilişkileri ve ilgili ülkedeki bankacılığa ve müşterilere ilişkin bilgilere sahip olmanın maliyetinin önemli olup olmadığının değerlendirilmesi biçiminde yapıldığı belirtilmektedir. Ayrıca bankalar finansal hizmet ürettikleri için, bankaların fiziki taşıma maliyetleri diğer endüstrilere göre önemsiz kalmaktadır. Bu nedenle sözü edilen çalışmada taşıma maliyetleri, bilgiye ulaşma maliyetleri olarak değerlendirilmiştir. Benzer şekilde diğer endüstri kollarıyla karşılaştırıldığında bankacılık alanında yapılan yatırımlarda sabit maliyetler olarak tanımlanabilecek makina vb. yatırımlar göreceli olarak düşük kalmakta, ancak müşteri ağının oluşturulması, kredibilitenin ve tercih edilebilirliğin arttırılmasına yönelik maliyetler önem kazanmaktadır.

Bankaların yabancı ülkelerde faaliyetlerini geliştirmeleri uluslararası ekonominin diğer alanlarında geçerli olan teorilerle açıklanabilir. Bu teoriler ayrıntılı olarak birinci bölümde analiz edilmiştir. Bu bölümde yabancı bankacılık konusundaki kavramsal tanımlar incelenecektir. İlerleyen bölümde yabancı sermaye konusunda literatürde yapılmış çalışmalar incelenecektir.

Yabancı bankacılık veya çokuluslu bankacılık tanımı; kendi sınırları dışında yerleşik olarak bankacılık faaliyetlerini yerine getiren, şube veya bağımlı bankalar aracılığıyla hizmet veren finansal kuruluşlar olarak tanımlanabilir.

Kavramsal tanımlamalar net olarak yapılmadığı durumlarda, farklı ülkelerin bankacılık sistemlerindeki yabancı bankacılık paylarının karşılaştırılmasında sorunlar

çıkabilir. Çalışmamızda ekonometrik model oluşturulurken Türkiye’de yatırım yapan yabancı bankaların şube ve subsidiary-bağımlı banka olarak varlıkları temel alınmıştır. İkinci bölümde Türkiye’deki bankaların bankacılık sistemi içerisinde payları incelenirken hesaplamalar ayrıştırılarak yapılmıştır. Yabancı bankacılığın, Türkiye’de bankacılık sistemi içerisindeki paylarına şube ve subsidiary-bağımlı banka bazında bakılmış, ayrıca yabancı bankaların yerel olarak kurulmuş bankaların azınlık hisselerinin satın alınmasıyla sahip oldukları pay ayrı tablolarla analiz edilmiştir. Çalışmamızda yurt dışı ve off shore merkezlerde bulunan bankalar aracılığıyla doğrudan Türkiye’ye kredi vermek şeklinde tanımlanan yabancı banka payı hiç bir bölümde analizlere dahil edilmemiştir.

4.1.Bankacılıkta Yabancı Sermaye Konusunda Literatürde Yapılmış Çalışmalar

Yabancı bankaların, ulusal bankacılık sektörleri, finans dışı sektörler ve makro ekonomi üzerindeki etkilerini farklı yönleriyle araştıran pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan yabancı bankaların, ulusal bankacılık sistemine etkilerini ve yabancı bankaların bir ülkeye yatırım yapmalarının hangi nedenlere bağlı olabileceğini araştıran çalışmalar daha ayrıntılı incelenmiş ve vardıkları sonuçlar özetlenmiştir.

4.1.1.Uluslararası Çalışmalar

Aliber’in daha önce söz edilen çalışmasının devamında uluslararası ticarete firma davranışlarını açıklamak için kullanılan teorilerin, bankaların uluslararası işlemlerini ve yabancı sermayenin diğer ülke bankalarına yatırım yapmalarına ilişkin davranışlarını açıklamakta kullanılabileceği ileri sürülmektedir. Aynı çalışmada bankaların yerleşik olduğu ülkeler dışına yatırım yapmalarının rasyonel nedenleri sorgulanmaktadır.

Bankaların kendi yerleşik oldukları ülke dışına yaptıkları yatırımlarda, yatırım yaptıkları ülke bankalarıyla rekabet edebilmek için bazı avantajlarının olması gerektiği

vurgulanmakta ve bu avantajı, ülkeye kendi ülkesinden yatırım yapan şirketlerin bulunmasıyla açıklamaktadır.

Yabancı bankaların diğer ülkelerdeki varlıklarını araştıran pek çok çalışmada bu konu “müşterini izle” prensibi olarak açıklanmakta ve yabancı şirketlerin bir ülkedeki varlığı ile ülkedeki yabancı bankalarının varlığı arasında ilişki kurulmaktadır. Bankaların diğer ülkelere yatırım yaparken, kendi yerel müşterilerine diğer ülkelerdeki faaliyetleri nedeniyle hizmet götürmek amacıyla oldukları vurgulanmaktadır. 1960 ların sonu ve 1970 lerin başında Amerikan firmalarının yurt dışı yatırımlarının hızla arttığı dönemde Amerikan bankalarının yurt dışı yatırımlarında hızlı bir gelişme görülmektedir.¹⁰⁵

Aliber’in makalesinde bankaların sermaye maliyetlerini rakiplerine göre daha fazla düşürebildikleri yani verimliliklerini arttırabildikleri oranda, yurt dışına yatırım yapma ve uluslararası bankacılık faaliyetlerine girme olasılıklarının arttığını vurgulamaktadır. Firmaların piyasa değeri ile defter değeri arasındaki ilişkiyi gösteren Q oranı ile firmaların yurt dışına açılmaları arasında ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Q oranının yükselmesi, karlılıkta artış veya sermaye maliyetinde düşüş olarak yorumlanabileceğinden Q oranı 1 den büyük olan firmaların kendi ülkeleri dışında yatırım yapmak için daha avantajlı konumda oldukları vurgulanmaktadır.¹⁰⁶

Classens ve diğerleri tarafından yapılan, yabancı banka girişlerinin yerel bankacılık üzerindeki etkilerini analiz eden çalışmada 80 ülkenin verileri kullanılmıştır.¹⁰⁷ Faiz marjları, genel giderler, karlılık, ödenen vergiler ve kredilere ayrılan karşılıklar açısından yabancı ve yerel banka verileri karşılaştırılmıştır. Yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelerde yerel bankalara göre daha yüksek faiz marjı ve daha yüksek karlılık ile çalışmakta oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Gelişmiş ülkelerde ise bunun tam tersi bir durum söz konusu olduğu bulgusuna ulaşılan çalışmada, yabancı banka girişlerinin yerel bankaların karlarında ve faiz marjlarında azalmaya neden

---

¹⁰⁵ Robert Z. Aliber, “International Banking”, **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol. 16, No.4, Part 2: Bank Market Studies (Nov., 1984), s. 664.

¹⁰⁶ Robert Z. Aliber, “International Banking”, **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol. 16, No.4, Part 2: Bank Market Studies (Nov., 1984), s. 670.

¹⁰⁷ Stijn Claessens, Aslı Demigüç-Kunt and Harry Huizinga. “How Does Foreign Entry Affect Domestic Banking Markets?” **Journal of Banking and Finance**, Vol.25, Issue 5,(May 2001),s.891-911.

olduğu, bununda yerel bankaların daha verimli çalışmasını ve dolaylı olarak banka müşterilerinin ve toplumun genel refahının artmasına katkıda bulunacağı vurgulanmıştır.

Clarke, Cull ve diğerleri tarafından yapılan¹⁰⁸ ve 2003 yılında yayınlanan çalışmada, yabancı bankacılık alanındaki çalışmaların ağırlıklı olarak gelişmiş ülkeler hakkında olduğunu, ancak gelişmekte olan ülkelerdeki hızla artan yabancı banka payı nedeniyle son dönemde gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı bankaların payı, örgütsel formları, etkileri, neden ilgili ülkeye yatırım yapmayı seçtikleri, yabancı bankaların davranış biçimleriyle yerli bankaların davranışları arasında fark olup olmadığı ve yabancı bankaların davranışlarının yerel banka davranışlarını nasıl etkilediğine ilişkin çalışmaların arttığını vurgulamışlardır. Aynı zamanda yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelere yaptıkları yatırımın ekonomik açıdan doğuracağı sonuçları analiz etmişlerdir. Yabancı bankaların diğer ülkelere yatırımını etkileyen nedenlerin analiz edildiği ilk bölümde, pek çok çalışmada ülkeler arasında doğrudan yabancı yatırım hacminin ve ekonomik entegrasyonun artmasının ilgili ülkeye yapılan yabancı bankacılık yatırımlarıyla ilgili olduğu vurgulanmakla birlikte, finansal sektör dışındaki doğrudan yatırımlarla, bankacılık alanındaki doğrudan yatırımlar arasında ilişki olduğunu gösteren çalışmaların yeterli olmadığı vurgulanmıştır. Yatırım yapılan ülkelerdeki fırsatlar açısından bakıldığında, yatırım yapılacak ülkedeki kar fırsatlarının önemi, ve çeşitli çalışmaların sonuçlarının bu görüşü desteklediği, ayrıca yatırım yapılan ülkedeki yasal düzenlemelerin önemli olduğu yer almaktadır.

Bankaların, diğer ülkelere yatırım yapmalarının; belli bir büyüklüğe ulaşmış olmaları, verimliliklerinin yüksek olması gibi iki temel faktörün yanısıra, ülkelerindeki yasal düzenlemelerden etkilendiği vurgulanmaktadır. Kriz dönemlerinde, yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelere kredi kaynaklarını kısarak krizleri derinleştirebileceği vurgulanmıştır. Yabancı bankaların, yatırım yaptıkları ülkenin kredi piyasası ile yakından ilgilendikleri, ticari ve yatırım kredilerinde aktif rol aldıkları, bazı durumlarda yeni krediler vermek yerine yerel bankaların kredi portföylerini devir alarak, yatırım yaptıkları ülkelerin kredi piyasasından pay aldıklarını belirtmişlerdir.

---

¹⁰⁸ George Clarke ve diğerleri, “Foreign Bank Entry: Experience, Implications for Developing Countries, and Agenda for Further Research”, **World Bank Research Observer**, Vol.18, No.1, (Spring 2003) s.25.

Ticari ve yatırım kredilerinin yanısıra yabancı bankaların, küçük ölçekli ve bireysel kredilerde, özellikle değerlendirme yöntemlerinin gelişmesi ve standart programlar aracılığıyla yapılmaya başlamasından sonra daha aktif oldukları gözlenmektedir. Yabancı bankaların, farklı ülkelerde kredi piyasasındaki rekabet konusunda farklı davranışlar gösterebildikleri, bu alanda gelişmekte olan ülkelerde daha fazla çalışma yapılmasının faydalı olacağı vurgulanmıştır. Kurumsal, ticari ve bireysel kredilerin tümünde agresif olmayıp, bunlardan özellikle bazılarını rekabet alanları olarak seçmekte ve bunlarda yoğunlaşabilmektedirler. Yabancı bankalar seçtikleri alanda yerel bankalar üzerinde baskı kurmakta ve rekabeti zorlamaktadırlar. Bu rekabetin sonucunda bazı çalışmalarda, yabancı bankaların kredi portföylerini yerli bankalara göre daha hızla arttırdıkları gözlemlendiği belirtilmiştir.

Bonin ve Abel tarafından yapılan çalışmada¹⁰⁹ Macaristan'da yabancı bankaların varlığının tüketici kredileri üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Yabancı bankaların artışı ve zorlayıcı rekabeti, yerli bankaların küçük ölçekli firmalarda daha rekabetçi ve aktif olmasını sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

OECD ülkelerinden 260 adet büyük bankanın verileri kullanılarak, bankacılıkta yabancı sermayenin analiz edildiği, Focarelli ve Pozzolo tarafından yapılan çalışmada,¹¹⁰ ekonomik bütünleşme, kurumsal karakterler ve kar fırsatlarının bankaların uluslararasılaşmasındaki temel etkenler olduğu vurgulanmıştır. Çalışmada ülkeler arasındaki ekonomik işbirliğinin düzeyinin artması ile ilgili ülkelerin bankacılık sistemine yapılan yatırımlar arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Son yıllarda bankaların uluslararası faaliyetlerinin hızla artması nedeniyle, bu konuda yapılan çalışmaların artmakta olduğu ve çalışmalarda yabancı bankacılığı etkileyen unsurlarla birlikte yabancı bankacılığın gelişmesinin etkilerinin ve sonuçlarının analiz edilmekte olduğu vurgulanmıştır.

Bu çalışmaya dahil olan 28 ülke arasında Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Türkiye'de yer almaktadır. Yabancı sermayenin bankacılık sistemine

---

¹⁰⁹ John Bonin ve Istvan Abel, "Retail Banking in Hungary: A Foreign Affair?" William Davidson Institute Working Paper No.356, 2001.

¹¹⁰ Dario Focarelli ve Alberto Franco Pozzolo, "Where Do Banks Expand Abroad? An Empirical Analysis" **Journal of Business**, vol. 78, no. 6, (2005), s.2460.

yapacağı yatırımlarda temel faktörün karlılık olduğunu ve ekonomik işbirliğinin karlılık beklentisine ve karlılık fırsatlarına göre öneminin göreceli olarak daha düşük olduğu saptanmıştır. Karlılık fırsatlarının bankaların uluslararası yatırımlarında en önemli faktörlerden birisi olmasının yanısıra düşük enflasyon ve kredi piyasasının büyüklüğünde yabancı banka varlığını etkileyen değişkenler olduğu saptanmıştır.

Bankacılık sisteminde kısıtlamaların az olduğu ve banka konstrasyonun göreceli olarak düşük olduğu ülkelere yabancı bankalar yatırımlarını, daha çok yerel olarak kurulmuş bankaların azınlık hisselerini satın almak yoluyla gerçekleştirmekte olduğu, şube açılmasına yönelik kararları yasal düzenlemelerin etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmada, yabancı bankaların yatırım yaptıkları ülkelerin bankacılık sektöründe verimliliğin artmasına katkıda buldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Ülkelerin yasal düzenlemelerinin, bankaların yabancı ülkelere yatırım yapmasına engel olabileceği gibi, tam tersi olarak yabancı bankaların faaliyette bulunmalarını yerel bankalara göre daha avantajlı bir duruma dönüştürebileceği farklı çalışmalarda vurgulanmıştır. Berger tarafından yapılan çalışmada¹¹¹ yabancı sermayenin rekabetini sınırlayan açık ve örtülü engellemeler olduğu saptaması yapılmıştır. Açık engellemelerin yasalarda yer alan düzenlemelerle yapıldığı, yerli ve yabancı bankaların tabi oldukları kuralların farklılaştırıldığı ancak son zamanlarda bu tür engellemelerin oldukça azaldığı belirtilmiştir. Özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde yasal düzenlemelerin uyumlu hale getirildiği, tek bir ülkeden alınan bankacılık yetkisiyle diğer AB ülkelerinde bankacılık yapma hakkı elde edilmesi olan “Tek Bankacılık Lisansı” düzenlemeleri nedeniyle bu tür yasal ve açık engellemelerin ortadan kalkmakta olduğu, ancak yasal olmayan ve örtülü sınırlamaların devam etmekte olduğu vurgulanmıştır. Örtülü sınırlamalar olarak yasal otoritelerin yabancı bankaların başvurularında süreci uzatmaları, ülke içerisinde farklı alternatifleri gündeme getirme girişimleri olabileceği belirtilmektedir. İtalyan bankası Banca Antonveneta’nın Hollanda Bankası ABN Amro tarafından satın alınması girişimine karşı İtalya Merkez Bankası Başkanının bu bankanın diğer İtalyan bankası Banco Popolare Italiana ile birleştirilmesi yönünde girişimlerinin olduğu kamuoyuna yansımıştır.

---

¹¹¹ Allen N. Berger, “Obstacles to a Global Banking System: “Old Europe” versus “New Europe” ”, **Journal of Banking and Finance**, vol.31, issue 7, (July 2007), s.1964.

Aynı çalışmada¹¹² yabancı bankaların, yerel bankalara göre göreceli avantajlarının; gelişmiş yönetsel beceriler, sermayeye daha elverişli şartlarla ve daha düşük maliyetlerle ulaşım, bilgi teknolojilerindeki yeniliklerin bankacılık sistemine uyarlanması ve gelişmiş risk yönetimi becerileri olduğunun altı çizilmiştir. Bu saptamaların daha çok yatırım yapılan ülkenin gelişmekte olan bir ülke olması ve yerel olarak faaliyet gösteren özel sektöre ait finans kuruluşları ve bankaların yeterince gelişmemiş olduğu durumlar için geçerli olduğu vurgulanmıştır. Aynı avantajların gelişmiş ülkelerdeki bankacılık sistemine yapılan yatırımlar için geçerli olmadığı, yabancı bankaların, gelişmiş ülkeler bankacılık sistemine yapılan yatırımlarda kendileriyle eşit gelişmişlik standartlarında olan bankalarla rekabet etmek zorunda kaldıkları belirtilmiştir. Bu durum gelişmiş ülkelerdeki yabancı bankaların varlığının gelişmekte olan ülkelere göre göreceli daha düşük olmasını belli ölçülerde açıklamaktadır.

Apak tarafından yapılan ve yabancı bankaların Türkiye'deki durumunu inceleyen çalışmasında¹¹³ Türkiye'de bankacılıkla ilgili düzenlemeler gözönünde bulundurulduğunda yabancı sermayeye verilen hakların yerli sermaye ile aynı olduğu, buna karşılık yabancı bankaların uygulamada Türk Bankalarına uygulanan ceza ve denetim mekanizmalarından tahkim yasası nedeniyle etkilenmediği vurgulanmıştır. Özellikle 5411 sayılı Bankacılık Yasasının geçici 16.maddesinde ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü hakkındaki Kanunun geçici 8. maddesine göre Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu alacaklarının tahsilinde bu hükümlerin geçmişe yürütüleceği düzenlemeleri nedeniyle Türk bankacıları yabancı bankacılara göre farklı uygulama ve yaptırımlarla karşılaştıkları belirtilmiştir. BDDK tarafından yapılan sermaye arttırımına ilişkin uyarıların ise bazı yabancı bankalar tarafından dikkate alınmadığı durumlar olduğu da aynı çalışmada vurgulanmıştır.

Uluslararası işlemler ve yatırımlarda geçerli olan bir başka uygulama ise “karşılıklı işlem yapma prensibi” dir. Buna göre bir ülke, yabancı bir ülkenin kendi

---

¹¹² Allen N. Berger, “Obstacles to a Global Banking System: “Old Europe” versus “New Europe” ” , **Journal of Banking and Finance**, vol.31, issue 7, (July 2007), s.1969.

¹¹³ Sudi Apak, “Yabancı Bankalar ve Bankacılık Kanunu”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, İstanbul: Sayı 36, Ekim 2007,s. 21.

ülkesinde banka kurmasına yasal düzenlemelerle engeller koymuşsa, diğer ülkelerde bu ülkeye karşı aynı uygulamayı yapabilirler. Gerçek yaşamda bu kuralın her zaman geçerli olmayabileceği aşağıdaki örnekte görülmektedir.

Türkiye ve Yunanistan için bu karşılaştırmayı yaptığımızda Yunan sermayesi ile kurulmuş 3 adet banka Türkiye’de banka satın alma ve bankacılık yapma konusunda herhangi bir engelleme ile karşılaşmamışken, Türkiye’de kurulu Ziraat Bankası Yunanistan’da Atina ve Gümölcine’de şube açmak konusunda pek çok üstü örtülü engelleme ile karşılaşmış ve izni son derece zor alabilmiştir. Şubelerin resmi açılışları 18 şubat 2009 tarihinde gerçekleşmiştir.¹¹⁴ Ancak günümüzde uluslararası ilişkilerde bu tür engellemelerin gittikçe azaldığı gözlenmektedir.

Buch ve Lipponer tarafından Alman bankalarının tümünün dahil edildiği çalışma,¹¹⁵ çok uluslu firma teorileriyle, uluslararası bankacılık arasında bir bağlantı kurmaya çalıştığını vurgulamaktadır. Tüm Alman bankalarının verilerini kapsamı nedeniyle zengin bir veri setine dayanan bu çalışmada, uluslararası yatırımlar yaparak faaliyetlerini çeşitlendiren bankaların ne tür özellikleri olduğu ve yalnızca yerel olarak varlıklarını sürdüren bankalar ile aralarındaki farklılıkların neler olduğu araştırılmıştır.

Finansal olmayan firmalar ve finansal firmalar olarak tanımlanan bankaların uluslararası yatırımlara ilişkin davranışları arasında benzerlikler bulunduğu, her iki grup için, daha küçük ve az karlı olan işletmelerin, faaliyetlerini yerel olarak devam ettirmekte olduğu, firma büyüklükleri ve karlılık arttıkça daha fazla uluslararası yatırımlara yöneldiği görülmüştür. 1997-2001 yılları arası 5 yıllık döneme ilişkin verileri kapsayan sonuçlarının değerlendirilmesi ile, bankacılık alanında daha büyük bankaların yabancı yatırımlar konusunda daha aktif oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Gayri Safi Milli Hasıla rakamları ile tanımlanan piyasa büyüklüğü ve ilgili ülke ile karşılıklı dış ticaret hacmi ile o ülkeye Almanya tarafından yapılan banka yatırımları arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Benzer biçimde Alman bankalarının sermaye hareketlerine sınırlamalar getirmeyen, yasal düzenlemeleri uluslararası standartlarda

---

¹¹⁴ **Dünya Gazetesi**, “Ziraat Bankası’nın Gümölcine şubesi açıldı”, 18 şubat 2009,

¹¹⁵ Claudia M.Buch ve Alexander Lipponer, “FDI versus exports: Evidence from German Banks”, **Journal of Banking and Finance**, Vol. 31, Issue 3, (March 2007), s.824-825

olan, riskin düşük olduğu ve mesafe olarak yakın ülkelere yatırımı tercih ettiği sonucuna varılmıştır.¹¹⁶

Dünya Bankası ve OCC (US Office of the Comptroller of the Currency-Amerikan Para Kurulu) tarafından yayınlanan 100 ülkeyi kapsayan detaylı veriler baz alınarak Dopico ve Wilcox tarafından 2002 yılında yapılan çalışmada,¹¹⁷ yabancı bankaların bankacılık sisteminde sahip oldukları payın ülkeler bazında çok büyük farklılıklar gösterdiği vurgulanmıştır. Çalışmada yabancı bankaların bankacılık sisteminde sahip oldukları pay toplam bankacılık aktifleri içerisinde yabancı banka aktiflerinin oranı olarak değerlendirilmiştir. Yabancı bankaların genellikle diğer değişkenler aynı kalmak koşuluyla, bankacılık sistemini yabancı sermaye ve yabancı sermayeli bankalara açan ülkelere gitmeye eğilimli oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ülkelerdeki yabancı bankaların varlığı ile ülkelerin ekonomik ve finansal koşulları arasında yakın ilişki bulunduğu saptanmıştır. Finansal ürün çeşitliliğinin fazla olması ve uluslararası ticaret hacminin yüksek olması ile yabancı bankaların o ülkede varlıkları arasında aynı yönde ilişki bulunmuştur. Bankacılık işlemlerinde kısıtlamaların bulunduğu ülkelerde, yabancı bankaların varlığı ile bu değişken arasında ters yönlü bir ilişki bulunmuştur. Yabancı sermayenin, dış ticaret hacmi yoğun, yabancı sermayenin bankacılığa girmesine ilişkin düzenlemeleri kısıtlayıcı olmayan ve bankacılık faaliyetlerine ilişkin kısıtlamaların bulunmadığı ülkelere yatırım yapmaya daha yatkın oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Yabancı bankaların, bankacılık sisteminin ülke GSYİH'na göre göreceli olarak düşük olduğu ve bankacılık sisteminde karlılığın yüksek olduğu ülkelerde yatırım yapmak konusunda daha istekli oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankacılığın analiz edildiği Horen tarafından yapılan çalışmada,¹¹⁸ finansal entegrasyonun ve globalizasyonun artmasının gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı bankacılığın gelişimini doğrudan etkilediği

---

¹¹⁶ Claudia M.Buch ve Alexander Lipponer, "FDI versus exports: Evidence from German Banks", **Journal of Banking and Finance**, Vol. 31, Issue 3, (March 2007), s.824-825.

¹¹⁷ Luis G. Dopico, James A. Wilcox, "Openness, Profit Opportunities and Foreign Banking" **Journal of International Financial Markets, Institutions and Money**, March 2002, s.315

¹¹⁸ Neeltje Van Horen, "Foreign Banking in Developing Countries; Origin Matters", **Emerging Markets Review**, vol.8 (2007), s.81

vurgulanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemlerine yapılan yatırımların çoğu gelişmiş ülke bankalarından olmakla birlikte son zamanlarda gelişmekte olan ülke bankalarının benzer yatırımları gerçekleştirdikleri gözlenmektedir. Yurtdışı borçlanmalara ilişkin düzenlemelerin azaltılması, yabancı bankaların şube ve banka kurmasına yönelik kısıtlamaların azaltılması ve devlet bankalarının satılması gelişmekte olan ülkelere bankacılık alanındaki yatırım fırsatlarını artırdığı ifade edilmektedir. İletişim ve bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin bankalar ve diğer finansal kuruluşların sınırötesi faaliyetlerini daha verimli ve yakından izleme ve yönetme fırsatı verdiği belirtilen çalışmada gelişmiş ülke bankalarının gelişmekte olan ülke bankalarına yatırımlarının yanısıra gelişmekte olan ülke bankalarının da diğer gelişmekte olan ülkelere yatırımlar yaptığı vurgulanmıştır. Yabancı bankacılığın giriş nedenlerini analiz eden pek çok çalışmaya atıf yapılarak yabancı bankacılığın bir ülkeye girişinin karşılıklı ticaret hacmi ve bankacılık dışındaki alanlara doğrudan dış yatırımlar ile ilişkili bulunduğu, diğer taraftan yabancı sermayenin kar marjlarının kabul edilebilir risk düzeylerinde arttırılmasının temel hedef olduğu saptanmıştır ve bununla bağlantılı olarak riskin çeşitlendirilmesinin hedeflendiğini belirtilmiştir. Bu varsayımlar altında çalışmanın temel amacının gelişmekte olan ülke bankalarına yatırım yapan gelişmiş ve gelişmekte olan ülke bankalarını etkileyen faktörlerin farklı olup olmadığının analizi olarak açıklanmıştır. Gelişmekte olan ülke bankacılık sistemindeki yabancı bankacılık payının aktif büyüklüğü olarak % 5 i, banka sayısı olarak % 27'si diğer gelişmekte olan ülke bankalarına aittir. Gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemindeki, toplam yabancı banka payı, aktif büyüklüğüne göre % 16, banka sayısına göre ise % 35 dir. Bu oranlar Bancscope verilerine dayanılarak Horen tarafından hesaplanmıştır. Banka sayısına ilişkin oran 2005 yılı verileri baz alınarak, aktif büyüklüğüne ilişkin oranlar ise 2000-2004 yılı arasındaki dönem baz alınarak hesaplanmıştır. Horen tarafından yapılan çalışmada; gelişmekte olan ülke bankalarının yatırım yaptığı gelişmekte olan ülkeler ise, gelişmiş ülke bankalarının yatırım yapmaya istekli olmadığı ve yüksek riskli bulunduğu ülkeler olarak belirlenmiştir. Gelişmekte olan ülke bankaları, diğer gelişmekte olan ülkelerde var olan kurumsal olmayan ortamlarda çalışma konusunda gelişmiş ülke bankalarına göre göreceli avantaja sahip oldukları vurgulanmış ve bu ülkelerde daha yüksek kar marjları ancak daha düşük karlılık oranları ile çalışmakta oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın devamında gelişmekte olan ülke bankalarının diğer gelişmekte

olan ülke bankalarındaki yatırımları analiz edilerek Avrupa Birliği üyesi olan ve gelişmekte olan ülke statüsünde olan Macaristan ve Polonya’da diğer gelişmekte olan ülke bankalarına ait sermaye yatırımı bulunmadığı vurgulanmıştır.

Benzer yapı Türkiye bankacılık sistemi içinde geçerlidir. Yukarıda sözü edilen ülkeler ve Türkiye bankacılık sistemlerindeki yabancı sermaye, gelişmiş ülke bankalarına aittir.

Aynı çalışmada,¹¹⁹ gelişmekte olan ülke bankaları tarafından, diğer gelişmekte olan ülke bankalarına yapılan yatırımlarda bölgesel yoğunlaşmanın oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu eğilim, coğrafi yakınlık, kültürel benzerlikler, ortak dil, ticaret hacminin yüksek olması vb. gibi değişkenlerin aynı bölgede olmayan diğer bankalara göre bir takım avantajlar sağlamasıyla açıklanmaktadır.

Yukarıdaki bulgudan yola çıkılarak, Türkiye’deki bankacılık sisteminin global kriz sonrasında ve içerisinde bulunduğu coğrafyada yaşanabilecek stratejik gelişmeler sonrasında bölge bankacılığında ağırlığını arttırması beklenebilir. Özellikle güneyde Irak bölgesinde ve Balkanlarda önümüzdeki on yıllarda bankacılık aktivitelerinde Türkiye bankacılık sektörünün payının artması beklenebilir.

Sabi tarafından yapılan çalışmada¹²⁰, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına ilişkin teorilerin gelişmekte olan ülkelerdeki uluslararası bankacılık sistemine ilişkin değerlendirilmesi 23 ülke örneğinde 1975-1982 dönemi için yapılmıştır. Bu çalışmada oluşturulan modelde, talep ve arz yönlü değişkenler dikkate alınmıştır. Bağımlı değişken olarak, çokuluslu Amerikan bankalarının ilgili ülkelerdeki aktifleri tanımlanmıştır. Kullanılan bağımsız değişkenlerden bazıları, doğrudan yabancı yatırımlar, dış ticaret, ticari bankaların mevduat ve kredi hacimleri, ülkelerin gayri safi milli hasılası, kamu borçluluk oranları, ödemeler dengesi ve yasal düzenlemelerdir. Çalışma çokuluslu bankacılığın gelişmesinin pazar büyüklüğü, ev sahibi ülkenin uluslararası şirketlerinin yatırım yapılan ülkedeki varlığı, ülkenin ekonomik gelişmişlik

---

¹¹⁹ Neeltje Van Horen, “Foreign Banking in Developing Countries; Origin Matters”, **Emerging Markets Review**, vol.8 (2007), s.87.

¹²⁰ Manijeh Sabi, “An Application of the Theory of Foreign Direct Investment to Multinational Banking in LDCS” **Journal of International Business Studies**, vol.19, no.3 (Autumn, 1988), s.433-447

düzeyi ve ödemeler dengesi ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre çok uluslu Amerikan bankalarının yatırım yapılan ülkedeki aktif büyüklüklerindeki değişmelerin % 57 lik kısmı piyasa büyüklüğü, yatırım yapılan ülkedeki Amerikan şirketlerinin varlığı, ekonomik gelişmişlik düzeyi ve belli ölçüde yerel bankacılık sistemindeki düzenlemelerle açıklanabilmektedir.

Ülkelere yabancı banka girişlerinin, o ülkelerdeki yerli bankaların performansını ve verimliliğini nasıl etkilediğinin analiz edildiği Bayraktar ve Wang tarafından yapılan çalışmada¹²¹ aynı zamanda ülkelerin finansal liberalleşme süreçlerinde yaptıkları tercihlerin, yerli bankaların performansını nasıl etkilediğinin değerlendirilmesi çalışmaya dahil edilmiştir. 1995-2002 yıllarını kapsayan 30 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke bankacılık verileri analiz edilmiştir. Finansal liberalleşme süreçlerinde yaptıkları tercihler ve önceliklendirme açısından ülkeler üç gruba ayrılmıştır. Bunlardan birincisi, hisse senedi ve tahvil piyasalarını kapsayan borsalarını öncelikli olarak liberalleştiren grup, ikincisi iç piyasa düzenlemelerini öncelikli olarak liberalleştiren grup, üçüncüsü ise öncelikli olarak sermaye hareketlerini liberalleştiren grup olarak tanımlanmıştır. Bu gruplar içerisinde, öncelikli olarak sermaye piyasalarını liberalleştiren ülkelerde, bankacılık sektöründeki yabancı sermaye yatırımlarının, yerli bankaların verimliliğinde ciddi artışlara neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak finansal serbestleşmede farklı yöntemlerin seçildiği bu üç grupta yabancı banka payı açısından belirgin bir farklılık bulunmamıştır. Yapılan analizlerin sonucunda yabancı banka girişinin, ülkenin gayri safi yurt içi hasıla büyüklüğü ve ortalama gelir düzeyi ile ilişkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu konuda literatürde farklı görüşler bulunmaktadır. Daha önce söz ettiğimiz Sabi tarafından yapılan çalışmada¹²² ve bazı farklı çalışmalarda bulunan, yabancı banka girişinin ülkenin gayri safi yurt içi hasılası büyüklüğü ile ilişkili olduğu sonucundan farklı bir sonuçtur.

---

¹²¹ Nihal Bayraktar, Yan Wang, "Foreign Entry, Performance of Domestic Banks and the Sequence of Financial Liberalization" **World Bank Policy Research Working Paper**, No.3416, 2004, s.22.

¹²² Manijeh Sabi, "An Application of the Theory of Foreign Direct Investment to Multinational Banking in LDCS" **Journal of International Business Studies**, vol.19, no.3 (Autumn, 1988), s.433-447

Bankacılık sektöründeki gelişmelerin, karşılaştırma yöntemiyle analiz edildiği Backe ve diğerleri tarafından yapılan çalışmada¹²³ Avrupa Birliği üyesi olan Bulgaristan ve Romanya ile üyelik görüşmelerinin sürdürüldüğü Hırvatistan ve Türkiye verileri karşılaştırılmıştır. 90'ların sonunda ve 2000 lerin başında yaşanan kriz sonrasında, yeniden yapılandırılan Romanya, Bulgaristan ve Hırvatistan bankacılık sistemleri, hemen hemen tümüyle özelleştirilmiş ve yabancı yatırımcılara satılmıştır. Bu gelişmeler sonrasında, bankaların yurt dışından borçlanma olanaklarının artmasına paralel olarak, bankaların kullandığı kredi hacimlerinde ciddi artışlar olduğu, bu artışların özellikle tüketicilere kullanılan kredilerden kaynaklandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Tüketicilerin ve firmaların, borçlanmalarının büyük kısmının, yerel para cinsleri dışında yabancı para cinsinden olması nedeniyle taşıdıkları kur riski, dolaylı olarak bankaların kur riskinin ve kredi riskinin artmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son yıllarda bankaların karlılık ve sermaye yeterlilik oranlarında önemli iyileşmeler olduğu vurgulanmıştır. Çalışmada ele alınan dört ülke bankalarının karlılık oranlarının sonradan üye ülkelerin ve Avrupa Birliğine üye ülkelerin bankalarının ortalama karlılığından yüksek olduğu saptanmıştır. Görünen olumlu senaryoya rağmen, bu ülkelerdeki tüketicilerin ve küçük ölçekli firmaların taşıdıkları kur riski nedeniyle, bankacılık sisteminin taşıdığı dolaylı kur riskinin, ekonomik gelişmeler açısından önemli bir potansiyel risk olabileceği vurgulanmıştır.

Avrupa Birliği ülkelerindeki bankaların uluslararası alanda yatırımlarının nedenlerini bu yatırımların ülkelerin nüfus yapısı ile ilişkisini araştıran bir çalışmanın sonuçları, Avrupa Merkez Bankası tarafından yayınlanan raporda¹²⁴ yer almaktadır. Çalışma kendi ülkesi dışında yatırımları bulunan 18 ülkeden¹²⁵ 34 bankayı kapsamaktadır. Çalışmaya katılan 34 bankadan 28 tanesi uluslararası alanda genişleme faaliyetlerinin nedeni olarak kendi buldukları ülkelerinde genişlemeye yönelik potansiyelin sınırlı olmasını göstermişlerdir. Sırasıyla 26 banka, yatırım yaptıkları

---

¹²³ Peter Backe, Thomas Reininger, Zoltan Walko. "Main Features of Recent Banking Sector Developments in Selected Southeastern European Countries A Cross-Country Perspective" **Austrian Central Bank, Financial Stability Report**, Issue 11, 2006, s.80.

¹²⁴ European Central Bank, **EU Banking Structures 2008**, Frankfurt, 2008. s.11

¹²⁵ Çalışmaya dahil olan ülkeler listesi; Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Kıbrıs, Almanya, İspanya, Finlandiya, Fransa, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Litvanya, Luksemburg, Hollanda, Portekiz, İsveç, Slovenya.

ülkelerdeki gelişme potansiyelinin yüksek olmasını, 22 banka yatırım yaptıkları ülkelerdeki yüksek kar potansiyelini, 20 banka müşterilerinin yatırımlarını uluslararasılaştırmasının kendilerinin uluslararası alanda yatırım yapmaları için temel unsurlar olduğunu belirtmişlerdir. İş alanlarının çeşitlendirilmesine yönelik stratejilerin uluslararası alanda yatırımların itici nedeni olduğunu 8 banka, kendi gruplarındaki diğer bankaların uluslararasılaşma stratejilerinin etkisini ise 3 banka vurgulamıştır. Son iki değişkenin bankaların yurt dışı yatırım tercihlerinde göreceli olarak önemsiz olduğu düşünülebilir. Ayrıca çalışmada nüfus yapısı ve nüfus değişikliklerinin bankaların uluslararası yatırımları için bir motivasyon oluşturmadığı sonucuna varılmıştır.

Avrupa Birliği'ne sonradan üye olan ülkelerdeki bankaların maliyet ve karlılık açısından verimliliklerini karşılaştıran çalışma Mamatzakis ve diğerleri tarafından yapılmıştır.¹²⁶ Çalışmada son iki üye ülke olan Romanya ve Bulgaristan dışındaki Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya bankalarına ait 1998-2003 yılı verileri kullanılmıştır. Bu dönemde bankacılık sisteminde yer alan devlet bankaları, özel bankalar ve yabancı bankaların verimliliklerini maliyet ve karlılık açısından karşılaştırmıştır. Yeni üye ülkelerin, gelişmiş ilk 15 AB üyesi ülke piyasa koşullarına göre farklılıklarının olduğu vurgulanmıştır. Bu farklılıklar, banka finansmanlarına daha bağımlı olmak, düşük düzeyde aracılık hizmetleri, bankacılık sektöründeki konstrasyonun ve yabancı payının yüksekliği olarak sıralanmaktadır. Bu ülkelerdeki ekonomik ve politik dönüşümle birlikte, bankacılık denetim standartlarının yükselmesine ilişkin düzenlemelerin yabancı bankaların bu ülkelere olan ilgisini arttığı vurgulanmaktadır. Geçiş döneminde, Malta ve Kıbrıs hariç diğer ülkelerde hemen hemen aynı süreç izlenmiştir. Bankacılık sisteminde geçmiş dönemden kalan donuk aktiflerin temizlenmesi, devlet bankalarının yeniden yapılandırılması ve özelleştirilmesi, verimsiz kuruluşların sistemden çıkarılması, uluslararası muhasebe standartlarının yerleştirilmesi, denetim ve gözetim mekanizmalarının iyileştirilmesi olarak özetlenen süreç sonrasında bu ülkelerde yabancı bankaların payı hızla artmıştır.

---

¹²⁶ Emmanuel Mamatzakis, Christos Staikouras and Anastasia Koutsomanoli-Filippaki, "Bank Efficiency in the New European Union Member States: Is There Convergence?", **International Review of Financial Analysis**, Volume 17, Issue 5, (December 2008).

Çalışmada bu ülkelerdeki bankacılık sistemi için maliyet ve karlılık fonksiyonları oluşturulmuştur. Yapılan analiz sonucuna göre ülkeler arasında kar ve maliyet verimliliği açısından dikkate değer fark bulunmamaktadır. Yabancı bankaların tüm ülkelerde karlılık açısından devlet bankaları ve yerel özel bankalara göre daha iyi performans gösterdikleri, ancak maliyetler açısından performanslarında belirgin farklılıklar olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Benzer sonuçlara ulaşan bir çalışma Bonin ve diğerleri tarafından¹²⁷ Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Romanya ve Hırvatistan için yapılmıştır. Çalışmada ülkelerdeki bankalar, yabancı bankalar, yerli bankalar, devlet bankaları, özelleştirilmiş bankalar olarak dört gruba ayrılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre bu gruplar içerisinde yabancı bankalar en verimli, devlet bankaları ise en az verimli olarak sınıflandırılmıştır.

4.1.2. Türkiye Bankacılık Sistemi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Türkiye bankacılık sisteminde yabancı banka girişinin, bankacılık sistemi üzerindeki etkisini araştıran Denizer tarafından yapılan çalışmada¹²⁸ 1980-97 yıllarına ait veriler kullanılmıştır. 1980'lerde uygulanmaya başlayan liberalleşme politikaları doğrultusunda ülkede finansal sistemin yurt dışı piyasalarla entegrasyonunda önemli aşama kaydedildiği vurgulanan çalışmada üç temel performans kriteri baz alınmıştır. Bunlar net faiz marjı, genel personel giderleri ve aktif getirisidir. Her üç performans kriteri toplam aktiflerin oranı olarak ifade edilmiştir. Yabancı banka payı hesaplamasında ise yabancı banka sayısının toplam banka sayısına oranı ve yabancı bankaların aktif toplamının bankacılık sistemi aktiflerine oranı kullanılmıştır. Yabancı bankaların piyasa payı düşük olmasına karşın rekabeti arttırıcı yönde etki yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yabancı bankaların girişi ile yerli bankaların verimliliklerinde artış, genel personel giderlerinde azalma ve bunun sonucunda

---

¹²⁷ John P. Bonin, Iftekhar Hasan and Paul Watchel, "Privatization Matters: Bank Efficiency in Transition Countries" **Journal of Banking and Finance**, Vol29, Issues 8-9, August-September 2005, s.2155-2178.

¹²⁸ Cevdet Denizer, "Foreign Entry in Turkey's Banking Sector, 1980-97". **World Bank Policy Research Working Paper** No.2462,1999, s.18.

karlılıklarında artış olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca yabancı banka girişinin finansal ve operasyonel planlama, kredi analizi ve pazarlama ve insan kaynakları düzeyinin yükseltilmesi açısından katkıda bulunduğu tesbit edilmiştir.

Son yıllarda Türkiye’de uygulanmakta olan ve uluslararası düzeyde kabul gören ekonomi politikaları, gelişmekte olan ülkelerdeki getirilerin gelişmiş ülkelerdeki getirilere göre yüksek olması, Türkiye’de bankacılık sektörüne yapılan yatırımlardaki artışın arkasındaki temel nedenler olarak değerlendirilmektedir. Aysan ve Ceyhan tarafından yapılan çalışmada¹²⁹ Türkiye bankacılık sektörüne son zamanlardaki yabancı sermaye girişleri ve bu girişlere neden olan motivasyonlar incelenmiştir. Yapılan çalışmada National Bank of Greece (NBG)-Finansbank, EFG Euro Bank-Tekfenbank, Fortis-Dışbank, Dexia-Denizbank, GE-Garanti Bankası, HSBC-Demirbank, UniCredito-YapıKredi Bankası özelinde Türkiye bankacılık sektörüne yapılan yatırımlarda; artan uluslararası ticaret, teknolojik altyapı, ürün çeşitliliği, büyüme fırsatları, rekabetin çok yoğun olmaması, yeni müşterilere ulaşma olanaklarının etkili olduğu vurgulanmıştır.

Literatürde genellikle yabancı banka girişlerinin yatırım yaptıkları ülkelere yeni teknolojiler getirdikleri yönünde çalışmalar bulunmakla birlikte Türkiye’de bunun genel anlamda geçerli olmadığı vurgulanmaktadır. Özellikle Finansbank’ın National Bank of Greece (NBG) tarafından satın alınmasında teknolojik altyapısı ve teknolojik potansiyelinin önemli rol oynadığı belirtilmiştir. Dışbank’ın Fortisbank tarafından satın alınmasında ise 1.000.000 civarında yeni bireysel müşteri, 120.000 küçük ölçekli ve 10.000 orta ölçekli işletme portföyüne ulaşılmasının önemli olduğu vurgulanmıştır. Dexia ise yaklaşık 1.400.000 bireysel müşteri portföyüne ulaşmıştır. Türkiyede’ki teknolojik alt yapının yanısıra ulaşılacak yeni müşteri portföyünün de önemli rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yukarıda alıntılar yapılan her iki çalışmayla bağlantılı olarak Aysan ve Ceyhan tarafından yapılan Türkiye’de bankacılığın globalleşmesinin ve yabancı banka girişinin

---

¹²⁹ Ahmet Faruk Aysan and Şanlı Pınar Ceyhan, “Why Do Foreign Banks Invest in Turkey?” **MPRA (Munich Personal RePEc Archive)** Paper No. 5491, 2006.

analiz edildiği bir başka çalışmada¹³⁰ yabancı bankacılığın Türkiye bankacılık sistemine girişini etkileyen değişkenler 2 grupta incelenmiştir. Birinci grupta Türkiye'nin koşullarından kaynaklanan ve yabancı sermaye için çekim gücü oluşturan etkenler, ikinci grupta ise Türkiye bankacılık sistemine yatırım yapan bankaların içinde buldukları ülkelerin koşullarından kaynaklanan ve onları bu yatırımları yapmaya iten etkenler olarak gruplanmıştır. Birinci gruptaki etkenler çalışmada nüfus, kişi başına düşen milli gelir, ülkenin büyüme potansiyeli, banka büyüklükleri, yabancı bankalar ve yerli bankalara uygulanan düzenlemelerde fark olmaması, piyasaya girişin kolay olması, kredi hacmi vb. olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamalar herhangi bir sayısal çalışma ile ilişkilendirilmemiştir.

4.2.Türkiye Bankacılık Sektörüne Yabancı Sermayenin Girişini Etkileyen Faktörlerin Analizi

4.2.1.Uygulamanın Amacı

Bankacılıkta yabancı sermayenin teorik çerçevesinin özetlenmesinin ardından, yabancı bankacılık konusunda literatürde yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir. Konunun çok farklı yönlerinin bulunması ve kapsamının geniş olması nedeniyle literatürde yapılan çalışmalar yabancı bankacılığın farklı yönleri ile analiz etmekte ve konunun farklı yönlerini kapsamaktadır. Bazı çalışmalar yabancı banka payı ve ilgili ülkeye yatırım yapmayı çekici hale getiren nedenleri değerlendirirken, bazı çalışmalar yabancı banka ve yerel banka uygulamalarını ve performanslarını karşılaştırmakta, bir diğer grup ise yabancı bankaların varlığının yerel bankaların performansı üzerindeki etkilerini ve ekonomik açıdan doğuracağı sonuçları analiz etmektedir. Uygulamalı çalışmamız, yabancı bankaların Türkiye'ye yatırım kararlarını etkileyen değişkenlerin neler olabileceğini değerlendirmeye yönelik bir çalışmadır.

Yabancı bankacılığın yatırım kararlarını etkileyebilecek çok sayıda makro ve mikro değişkenler olarak tanımlanabilecek değişkenler bulunmaktadır. Literatürde yapılan çalışmalarda makro ve mikro değişkenler bir arada ele alınmaktadır. Literatürde

---

¹³⁰ Ahmet Faruk Aysan and Şanlı Pınar Ceyhan, "Globalization of Turkey's Banking Sector: The Determinants of Foreign Bank Penetration in Turkey" MPRA (Munich Personal RePEc Archive) Paper No. 5489, 2006. s.14.

farklı çalışmalarda kar fırsatları, yasal düzenlemeler, kredi piyasalarına ilişkin değişkenler, gayri safi milli hasıla, kişi başına düşen milli gelir, dış ticaret verileri, karşılıklı ticaret hacimleri, müşterini izle gibi farklı değişkenler modele dahil edilmiştir. Likidite değişkenleri yapılan çalışmalarda modele dahil edilmemiştir. Çalışmamızda daha sonra ayrıntılı olarak açıklanacağı gibi kar ve risk yanısıra ağırlıklı olarak krediler ve kredi piyasasına ilişkin değişkenler modele dahil edilmiştir.

4.2.2.Uygulamanın Metodu

Yabancı sermayenin, gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemine yatırım kararlarını hangi değişkenlerin etkilemiş olabileceğine ilişkin varsayımlar Türkiye örneği üzerinde analiz edilecektir. Çalışmamızda 1997.Q4 -2008.Q4 dönemine ait Türkiye bankacılık sistemi üçer aylık verileri kullanılmıştır.

4.2.2.1.Regresyon analizi

Ekonometrik model analizleri Eviews 6.0 versiyonu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yabancı sermayenin Türkiye bankacılık sistemine girişini etkileyen faktörlerin belirlenmesine yönelik bir regresyon modeli oluşturulmuştur. Regresyon analizi yapılarak, bağımlı değişken olarak tanımlanan “Bankacılıktaki Yabancı Sermaye Payı”, ile bağımsız değişkenler (açıklayıcı değişkenler) olarak tanımlanan diğer değişkenlerin arasındaki ilişki derecesi ve ilişkinin yönü açıklanmaya çalışılmıştır.

Veri toplama aşamasında hemen hemen tüm araştırmacıların karşılaştığı düşünülen güvenilirlik ve veri ölçümleme periyodu konusunda sıkıntılar yaşanmıştır. Bir çok veri tabanı sitesinde aynı başlık altında farklı sayısal değerler olduğu görülmüştür. Çalışmanın sağlıklı olması açısından Bankalar Birliğinin verileri temel alınarak analizler yapılmıştır.

Literatürde bu konuda yapılmış çalışmalardan anlaşıldığı üzere, yabancı sermayenin bankacılık sektörüne girişi gelişmiş ve gelişmekte ülkeler özelinde makro ve mikro düzeyde pek çok değişkenle ilişkilendirilmiştir. Türkiye özelinde yapılan bazı çalışmalarda Türkiye’ye özgü koşullar ayrıca detaylandırılmıştır. Uygulanan analizde Türkiye bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişi mikro değişkenler düzeyinde

incelenmiştir. İstisnasız tüm finansal işletmeler için olduğu gibi bankacılık sektörüne yatırım yapan sermayedarlar içinde en temel iki değişken olan kar ve riskin yanısıra bankacılık sektörünün temel işlevi olan kredilere ilişkin bankacılık sistemi değişkenleri alınmıştır. Bankacılık sistemindeki likidite değişkenleri modele dahil edilmemiştir. Değerlendirmeye alınan aşağıda detayları ve referans alınan çalışmaları verilen mikro düzeydeki değişkenlerle bankacılıkta yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişki ve bu değişkenlerin yatırım kararlarını etkileyip etkilemediği belirlenmeye çalışılmıştır.

4.2.3.Uygulamada Kullanılan Değişkenler

4.2.3.1.Bağımlı Değişken

Modelimizde bağımlı değişken olarak bankacılık sisteminde yabancı sermaye tanımlanmıştır.

4.2.3.1.1.Bankacılık Sisteminde Yabancı Sermaye

Türkiye’de bankacılık sistemindeki yabancı sermaye tutarının toplam bankacılık sektöründeki sermaye tutarına oranı bankacılık sistemindeki yabancı sermayenin göstergesi olarak kabul edilmiştir. Bu oranının 1997-2008 yılları arasındaki dönemsel değerleri modelimizde bağımlı değişken olarak tanımlanmıştır ve aşağıda tanımlanan açıklayıcı değişkenlerle arasındaki ilişki yönü ve açıklama düzeyi analiz edilmektedir.

Bu değişkene ait veriler Bankalar Birliği sitesinde yabancı banka olarak sınıflanan bankaların 3’er aylık dönem sonları itibarıyla sermaye tutarlarının toplam bankacılık sektörünün 3’er aylık dönem sonu itibarıyla sermaye toplamına oranını göstermektedir.

Literatürde genel olarak, hisselerinin % 50’sinden fazlası yabancı bankaların elinde olan bankalar yabancı banka olarak tanımlanmaktadır. Bankalar Birliği’de bu tanımlamayı kullanmakta ve hisselerinin % 50’sinden fazlası yabancıların elinde olan bankaları yabancı banka olarak sınıflandırmaktadır.

4.2.3.2.Bağımsız Değişkenler

Modelimizde altı adet bağımsız değişken tanımlanmıştır. Bunlar; bankacılık sistemi özsermaye karlılık oranı, risk, kredi riski, kredi mevduat oranı, kredi hacmi ve toplam bankacılık sistemi sermayesi içerisinde yabancı banka sermayesinin bir önceki dönem payıdır. Bankacılığın son dönemlerde faaliyet alanlarında çeşitlenmeler görülmekle birlikte geçmişte olduğu gibi bugünde temel işlevinin kredi vermek olduğu varsayılarak analize kar ve riskin yanısıra ağırlıklı olarak krediler ile ilgili değişkenler dahil edilmiştir.

4.2.3.2.1.Bankacılık Sistemi Karlılığı

Sermayenin kendi bulunduğu ülke dışında yatırım yapması için en temel belirleyici etkenin kar olduğunu varsaymak mümkündür. Her ekonomik birimde olduğu gibi bankalarda fayda fonksiyonunu ençoklaştırmaya çalışır. Geleneksel karın ençoklaştırılması teorisi, içselleştirme teorisin üzerine kurgulandığı temel varsayımdır. Buldukları ülke dışına yatırım yapan yabancı bankalar kendi buldukları ülke dışındaki ülkelere yatırım yaptıklarında karlarının maksimize edilmesi yönünde beklentileri olması gayet doğaldır. Bu nedenle çalışmamızda bankacılık sektörüne yatırım yapan yabancı sermayenin Türkiye'deki bankacılık sisteminin yıllara göre özsermaye karlılığına duyarlı olacağı düşünülmektedir.

Türkiye'nin içinde bulunduğu özel koşullardan kaynaklanan ve geçmiş dönemlerde karlılığın bankacılık faaliyetlerinden değil bankaların topladıkları mevduatı yüksek faizle devlet kağıtlarına yatırmış olmasından ve gerçek anlamda kredi riski almadan ve uluslararası standartlarda riskini yönetmeden yüksek karlar elde etmiş olması, yabancı sermaye yatırımları açısından hem olumlu hemde olumsuz olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, bu durumun sürekli olup olmayacağı yabancı sermaye açısından sorgulanabilecek bir nokta olarak algılanabilir.

Ancak, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri sonrasında 2001 yılı mayıs ayında uygulamaya konulan “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” ile bankaların sermaye yapıları güçlendirilmiş, özel bankacılık sisteminin ve kamu sermayeli bankacılık sisteminin iyileştirilmesine yönelik önlemler alınmıştır. Kriz

öncesi dönemde banka bilançolarında yüksek paya sahip olan menkul değerler kaleminin payı, alınan önlemler ve yapısal düzenlemeler sonrasında kamu borçlanma gereğinin azalmasıyla birlikte düşüşe geçmiştir. Bankaların uluslararası standartlarda çalışmasına yönelik yasal düzenlemeler, denetim ve gözetim mekanizmalarının iyileştirilmesi ve ekonomik istikrar programının ülke bazında uygulanması sonucunda, 2000 li yıllardan sonra bankacılık sistemi mevduat toplayıp, kredi vermek şeklinde tanımlanabilecek ana bankacılık işlevlerine geri dönmüştür.

Horen tarafından yapılan¹³¹ çalışmada yabancı sermayenin ilgili ülkelerin bankacılık sistemlerine girişini etkileyen faktörler arasında, yatırım yapılan ülke ile karşılıklı ticari işlem hacmi ilk sırada yer alırken ikinci önemli değişkenin ise yabancı sermayenin kabul edilebilir risk profili çerçevesinde karlılığının ençoklaştırılması olduğu saptanmıştır. Çalışmamızda karlılık ve risk iki ayrı değişken olarak bankacılık sistemine ait değişkenler olarak sınıflanmıştır.

Focarelli ve Pozzolo'nun yaptıkları deneysel çalışmada¹³² yatırım yapılan ülkedeki karlılık fırsatlarının, yatırım yapılan ülkenin seçilmesinde temel faktörler arasında olduğuna ilişkin pozitif yönde ve güçlü bir ilişki bulunmuştur.

Clarke ve diğerleri tarafından yapılan çalışmada¹³³ yabancı bankaların yatırım kararlarını etkileyen değişkenlerin analiz edildiği bölümde, yatırım yapılan ülkedeki fırsatlar altbaşlığında, karlılığın, yabancı yatırımları çeken önemli bir değişken olduğuna dair destekleyici sonuçlar elde edildiği yer almaktadır.

Modelimizde Türkiye'deki bankacılık sisteminin karlılık rakamlarının göstergesi olarak yıllar itibarıyla özsermaye karlılık oranları dikkate alınmıştır. Bankacılık sistemine yatırım açısından özsermaye karlılık rakamlarının anlamlı olacağı düşünülmektedir.

---

¹³¹ Neeltje Van Horen, "Foreign Banking in Developing Countries; Origin Matters", **Emerging Markets Review**, vol.8 (2007), s.87.

¹³² Dario Focarelli ve Alberto Franco Pozzolo, "Where Do Banks Expand Abroad? An Empirical Analysis" **Journal of Business**, vol. 78, no. 6, (2005), s.2456.

¹³³ George Clarke ve diğerleri, "Foreign Bank Entry: Experience, Implications for Developing Countries, and Agenda for Further Research", **World Bank Research Observer**, Vol.18, No.1, (Spring 2003) s.31.

4.2.3.2.2.Risk

Sermayenin kendi bulunduğu ülkedeki bankacılık sistemi dışındaki ülkelere yatırım yaparken belirleyici etkenlerden en önemlisi olan, karın ençoklaştırılmasına yönelik girişimler beraberinde pek çok risk taşımaktadır. Modelimizde beklenen risk, gelirin uzun dönemli trend değerlerinden sapması olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlama Sabi tarafından yapılan çalışmada kullanılmıştır.¹³⁴ Çalışmamızda risk, dönemlere göre bankacılık sistemi aktif getirisinin, aynı yıllar baz alınarak hesaplanan ortalama bankacılık sistemi aktif getirisinden sapması ile ölçülerek modele bağımsız değişken olarak dahil edilmiştir. Bankacılık sistemi toplam karı bankacılık sistemi aktif büyüklüğüne dönemlere göre oranlanmıştır. Bankacılık sistemi aktif karlılık oranlarının, her dönemin ortalamadan sapması bağımsız değişken olarak tanımlanmıştır.

4.2.3.2.3.Kredi Riski

Çalışmamızda kredi riski olarak tanımlanan bağımsız değişken takipteki kredi hacminin toplam kredi hacmine oranıdır. Ülke bankacılık sistemine yatırım yapacak girişimcilerin ilgili ülkedeki takipteki kredilerin toplam kredilere oranına duyarlı olabileceği değerlendirilmiştir. Bu oran ülkedeki bireylerin ve ticari işletmelerin ekonomik performans ve borç ödeme alışkanlıklarına ilişkin bir gösterge olarak değerlendirilebilir.

Clarke ve diğerleri tarafından yapılan çalışmada¹³⁵ yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelere yatırım kararlarında kredilere ilişkin değişkenlerin etkili olduğu ve yatırım yaptıklarında kredi piyasalarını etkilediklerinin görüldüğü belirtilmiştir. Yabancı bankaların girişinden sonra yerli bankalardaki takipteki kredilerde artışlar olduğu gözlenmektedir.

---

¹³⁴ Manijeh Sabi, "An Application of the Theory of Foreign Direct Investment to Multinational Banking in LDSS", **Journal of International Business Studies**, Vol.19, No.3 (Autumn, 1988), pp.433-447

¹³⁵ George Clarke ve diğerleri, "Foreign Bank Entry: Experience, Implications for Developing Countries, and Agenda for Further Research", **World Bank Research Observer**, Vol.18, No.1, (Spring 2003) pp.41.

4.2.3.2.4.Kredi/Mevduat Oranı

Kredi/mevduat oranı; ülkelerin bankacılık koşullarının nasıl düzenlendiği, o ülkedeki bankaların gerçek bankacılık faaliyetlerinden mi, yoksa bankacılık faaliyetleri dışında alanlardaki yatırımlardan mı gelir elde ettikleri yönünde iyi bir gösterege olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle yatırım yapacağı ülkedeki kredi/mevduat oranının yabancı sermaye için karar vermede etkili olduğu, yada değerlendirmelerde göz önünde bulundurulması gereken bir değişken olduğu düşünülmektedir. Çalışmada kredi/mevduat oranı bağımsız değişkenlerden biri olarak tanımlanmıştır. Türkiye’de 2000’li yıllar sonrasında yeniden yapılandırılan Türk bankacılık sistemindeki daha fazla oranda mevduatın krediye dönmesi şeklindeki eğilim devam etmektedir.2008 yılı itibarıyla artış hızı yavaşlamış olmakla birlikte 2002 yılında % 36 civarında olan kredi/mevduat oranları 2008 yılı itibarıyla %78 ler seviyesine ulaşmıştır.¹³⁶

4.2.3.2.5. Kredi Piyasasının Büyüklüğü

Kredilerin toplam aktifler içerisindeki payını gösteren oran ülkedeki kredi büyüklüğünün göstergesi olarak bağımsız değişkenlerden biri olarak tanımlanmıştır.

Bankaların buldukları ülkelerin dışında yatırım kararlarını etkileyen faktörlerin analiz edildiği Focarelli ve Pozzolo¹³⁷ tarafından yapılan çalışmada karlılık fırsatlarının yanısıra düşük enflasyon ve kredi piyasasının büyüklüğünün yatırım kararlarını etkileyen önemli faktörlerden olduğu saptanmıştır.

Clarke ve diğerleri¹³⁸ tarafından yapılan çalışmada, kredilerin, yabancı bankaların yerel bankalarla önemli rekabet alanlarından biri olduğu vurgulanmaktadır. Yabancı bankaların, yatırım yaptıkları ülkelerdeki kredi piyasası ile yakından ilgilendikleri ve bu piyasadandan pay aldıklarını vurgulamıştır. Yapılan farklı çalışmalarda yabancı bankaların ağırlıklı olarak ticari ve kurumsal kredilere yoğunlaştığı

---

¹³⁶ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler**, Ankara, Sayı 3, Aralık 2008, s. 48.

¹³⁷ Dario Focarelli ve Alberto Franco Pozzolo, “Where Do Banks Expand Abroad? An Empirical Analysis” **Journal of Business**, vol. 78, no. 6, (2005), s.2461.

¹³⁸ George Clarke ve diğerleri, “Foreign Bank Entry: Experience, Implications for Developing Countries, and Agenda for Further Research”, **World Bank Research Observer**, Vol.18, No.1, (Spring 2003) pp.39.

vurgulanmaktadır. Yabancı bankalar genelde tüm kredi portföyünde değil, portföyün belli bir bölümünde rekabetlerini yoğunlaştırmaktadırlar. Örneğin kurumsal, ticari, küçük ölçekli ve bireysel kredilerin tümünde rakabet etmek yerine bu alanlardan birini kendileri için hedef seçerek, rekabeti bu alanda yoğunlaştırmaktadırlar. Yabancı bankaların ağırlıklı olarak kurumsal ve ticari portföylerde yoğunlaştıkları görülmekle birlikte, özellikle son zamanlarda değerlendirme yöntemlerindeki otomasyon ile bireysel ve küçük ölçekli kredi portföyünde aktif oldukları görülebilmektedir.

Çalışmamızda, krediler, türleri bazında ayırma tabi tutulmamış, bankacılık sistemi toplam kredi portföyü değişken olarak tanımlanmış ve bankacılığa yapılan yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişkinin analiz edilmesi hedeflenmiştir.

4.2.3.2.6. Bir Önceki Dönem Bankacılık Sisteminde Yabancı Sermaye

Bankacılık sistemine yatırım yapmak üzere arayış içerisinde olan yabancı sermayenin yatırım yapacağı ülkede bir önceki dönemde yabancı sermaye hareketlerini izleyeceği doğaldır. Bu nedenle çalışmamıza yabancı banka sermaye oranının toplam bankacılık sermaye oranı içerisindeki payını gösteren değişkenin bir önceki dönem verileri bağımsız değişken olarak tanımlanmıştır.

4.2.4.Ekonometrik Modelin Değişkenlerinin Açıklaması

Ekonometrik modelin değişkenleri, ölçüm yöntemleri ve değişkenlerin veri kaynakları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 37: Ekonometrik Modelin Değişkenleri, Kodları, Ölçüm Yöntemi ve Veri Kaynakları (Bankacılık Sistemi Değişkenleri)

Değişken	Kod	Ölçüm	Veri Kaynağı
Bağımlı Değişken			
Bankacılıkta Yabancı Sermaye	Y1	Türkiye Bankacılık sisteminde yabancı banka olarak sınıflandırılan bankaların sermaye tutarlarının toplam bankacılık sistemi sermaye tutarına oranı	Bankalar Birliği Sitesi Veri Sorgulama Sistemi
Bağımsız/Açıklayıcı Değişkenler			
Bankacılık Sistemi Değişkenleri			
Bankacılık Sistemi Karlılığı	X1	Özsermaye Karlılık Oranı	Bankalar Birliği Sitesi Veri Sorgulama Sistemi
Risk	X2	Bankacılık Sistemi Aktif Getirisinin Ortalamadan Sapması	Bankalar Birliği Sitesi Veri Sorgulama Sistemi ve hesaplamalar
Kredi Riski	X3	Takipteki Kredilerin Toplam Kredilere Oranı	Bankalar Birliği Sitesi Veri Sorgulama Sistemi
Kredi Mevduat Oranı	X4	Toplam Kredi Hacminin Toplam Mevduat Hacmine Oranı	Bankalar Birliği Sitesi Veri Sorgulama Sistemi ve hesaplamalar
Kredi Hacmi	X5	Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı	Bankalar Birliği Sitesi Veri Sorgulama Sistemi
Bankacılıkta Yabancı Sermaye (Bir önceki Dönem)	Y1(-1)	Türkiye Bankacılık Sisteminde Yabancı Banka Olarak Sınıflandırılan Bankaların Sermaye Tutarlarının Toplam Bankacılık Sistemi Sermaye Tutarına Oranın Bir Önceki Dönem Değerleri	Bankalar Birliği Sitesi Veri Sorgulama Sistemi

4.2.5.Uygulamanın Sonuçları ve Değerlendirilmesi

Türk bankacılık sektörüne yabancı sermayenin girişini etkilediği düşünülen bankacılık sistemine ait değişkenlerden özsermaye karlılık oranı, risk olarak tanımlanan uzun vadeli aktif getiri ortalamasından sapma, kredi riski, kredi mevduat oranı, kredi hacmi ve yabancı sermayenin toplam bankacılık sermayesi içerisindeki payının bir önceki dönem değeri ile açıklanabileceğinin test edilmesi amacıyla çoklu regresyon yöntemiyle aşağıdaki model oluşturulmuştur.

$$Y1= C + \beta_1 X1 + \beta_2 X2 + \beta_3 X3 + \beta_4 X4 + \beta_5 X5 + \beta_6 Y1(-1)$$

$$Y1= -0,158997 + 0.116540 X1 - 1.853359 X2 + 0.391578 X3 - 0.629966 X4 + 1.382368 X5 + 0.510199 Y1(-1)$$

Tablo 38: Regresyon Tahmin Sonuçları (Bankacılık Sistemi Değişkenleri)

Dependent Variable: Y1

Method: Least Squares

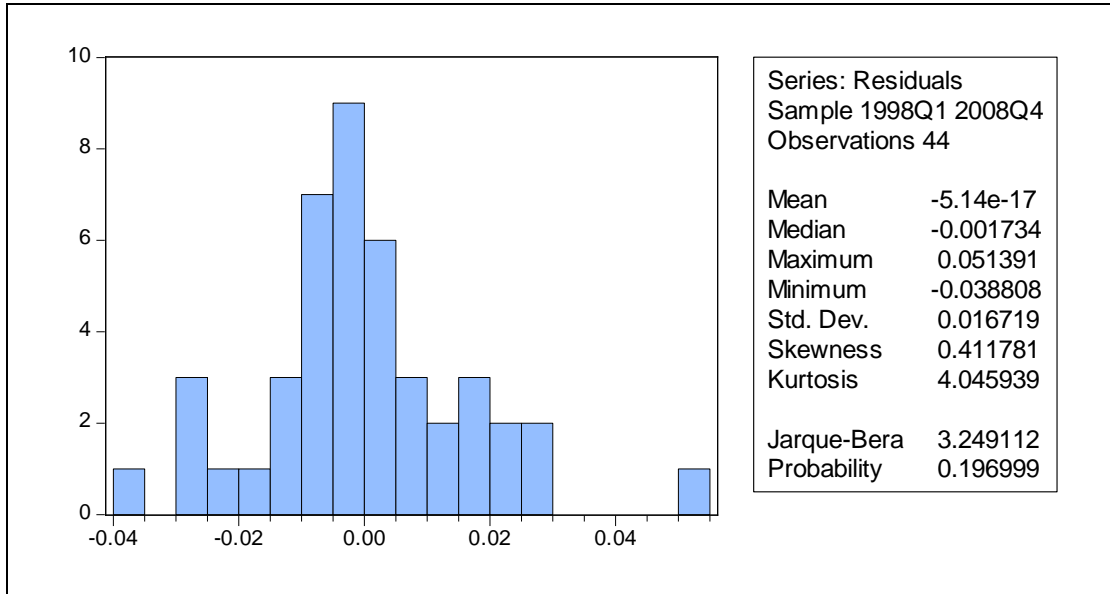
Sample (adjusted): 1998Q1 2008Q4

Included observations: 44 after adjustments

	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-0.158997	0.028367	-5.605020	0.0000
X1	0.116540	0.024151	4.825524	0.0000
X2	-1.853359	0.576797	-3.213193	0.0027
X3	0.391578	0.095357	4.106446	0.0002
X4	-0.629966	0.369612	-1.704396	0.0967
X5	1.382368	0.606444	2.279463	0.0285
Y1(-1)	0.510199	0.092165	5.535727	0.0000
R-squared	0.834502	Mean dependent var	0.081650	
Adjusted R-squared	0.807664	S.D. dependent var	0.041096	
S.E. of regression	0.018023	Akaike info criterion	-5.049405	
Sum squared resid	0.012019	Schwarz criterion	-4.765557	
Log likelihood	118.0869	Hannan-Quinn criter.	-4.944141	
F-statistic	31.09456	Durbin-Watson stat	2.170536	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Elde edilen modelin sonuçlarına güvenilebilmesi için modelin EKK varsayımlarını sağlaması gerekir. Bu nedenle normallik, hata paylarının dönemler arası ilişkisi (otokorelasyonun varlığı), hata payı varyanslarının sabit olmama durumu (heteroskedasite problemi) testler yardımıyla belirlenmeye çalışılmıştır.

Normalliğin sınanmasında Jarque-Bera testi uygulanmıştır.

$p > 0.05$ olduğundan normal dağılımı belirten H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Böylece normallik varsayımı sağlanmıştır.

Otokorelasyon probleminin test edilmesinde LM testi uygulanmıştır.

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:

F-statistic	0.596518	Prob. F(1,36)	0.4450
Obs*R-squared	0.717193	Prob. Chi-Square(1)	0.3971

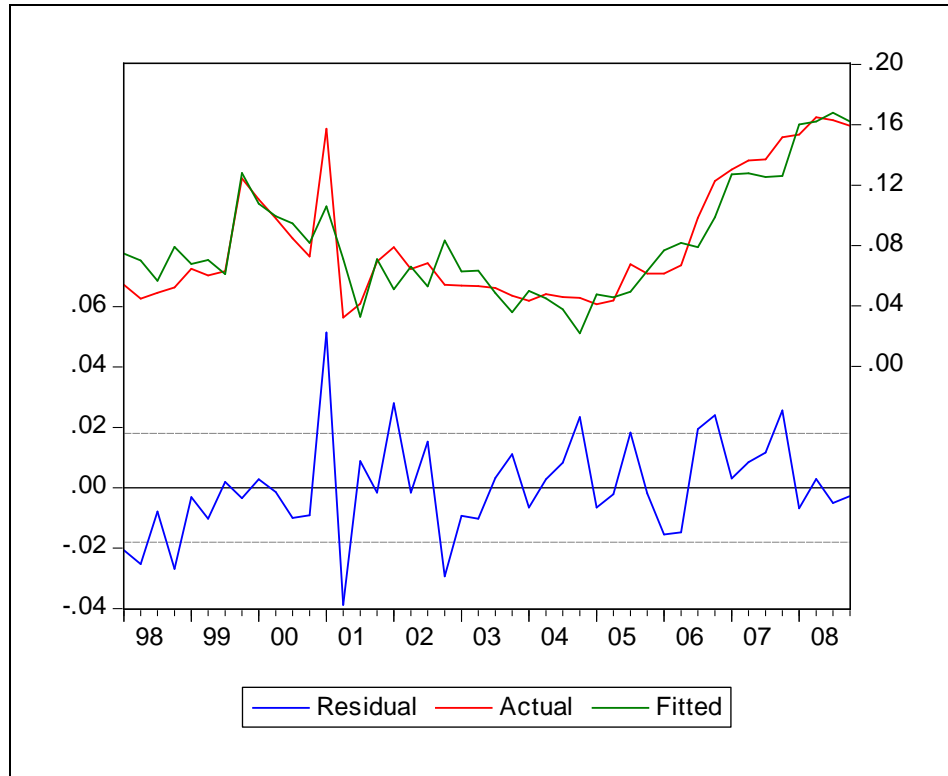
$p > 0.05$ olduğundan otokorelasyon olmadığını belirten H_0 hipotezi kabul edilmiştir.

Heteroskedasitenin sınanmasında Breusch-Pagan-Godfrey testi uygulanmıştır.

Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey

F-statistic	0.988326	Prob. F(6,37)	0.4473
Obs*R-squared	6.077763	Prob. Chi-Square(6)	0.4145
Scaled explained SS	6.545352	Prob. Chi-Square(6)	0.3649

$p > 0.05$ olduğundan heteroskedasite olmadığını belirten H_0 hipotezi kabul edilmiştir. Modeldeki uyum iyiliğinin görsel ifadesi olan hata payları grafiği aşağıdaki gibidir

Gerçekleşen ve tahmin edilen Y değeri birbiriyle örtüşmektedir. Uyum iyiliği sağlanmıştır. Zaten R^2 değeri yüksek bir sonuç vermiş, açıklayıcının güçlü olduğu belirlenmiştir.

Modelde varsayımlar sağlanmış olduğundan model ekonometrik açıdan anlamlıdır ve katsayı sonuçlarına güvenilebilir durumdadır.

Regresyon modelinde parametre anlamlılıkları $\alpha = 0.05$ güven düzeyi için test edilmiştir. Çıktılardan görüleceği üzere sadece X4 değişkeni ($p > 0.05$) istatistik anlamsız ve önemsizdir. Diğer açıklayıcı değişkenler anlamlı ve önemli ($p < 0.05$) çıkmıştır. Modelin belirlilik katsayısı R^2 değeri %83 açıklayıcı güce sahiptir. Geri kalan kısım modele alınmayan değişkenlerin etkisini içermektedir. Finansal verilerle ilgili çalışmalarda varsayımların sağlandığı ve çoğu parametrenin anlamlı olduğu model elde etmek oldukça zordur. Bu tarz verilerde %70 açıklayıcılık oldukça yüksek olarak yorumlanmaktadır. Bu durumun veri özelliğine dayanan bir çok nedeni bulunmaktadır. En başlıca neden, veriler arasındaki ilişki durumudur. Finansal veriler doğası gereği birbiriyle yüksek ilişkiler gösterirler. Model kurulmadan önce bir çok değişken ilişki analizine tabi tutulmuş, ilişki değeri düşük olanlar açıklayıcı değişken olarak modele alınmıştır. Böylece çoklu doğrusal bağlantı problemi engellenmiştir.

Modelde açıklayıcı değişken olarak tanımlanan değişkenlerin yorumları için değerlendirmeler şöyledir:

Yabancı sermayenin Türkiye’de bankacılık sektöründeki payının göstergesi olarak kabul edilen yabancı bankaların sermaye büyüklüğünün toplam bankacılık sermaye büyüklüğüne oranı açıklayıcı değişken olarak tanımlanan değişkenlerle anlamlı bir model oluşturmaktadır.

Yabancı sermayenin Türkiye bankacılık sektöründeki yatırım kararlarında, özsermaye karlılık rasyosu olarak tanımlanan X1 değişkeni ile pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunduğu sonucuna varılabilmektedir. Yabancı bankaların yatırım kararlarında beklenebileceği gibi bankacılık sistemi karlılığının önemli bir değişken olduğu bu çalışma ile bir kez daha vurgulanmıştır

Aktif karlılık rasyosundan sapma olarak tanımlanan risk (X2) ile yabancı sermayenin bankacılık sektöründe özsermaye büyüklüğü ile beklendiği gibi ters yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Aktif sermaye getirisindeki dalgalanmaların yüksek olması, belirsizliklerin ve riskin yüksek olduğunu göstermektedir. Riskin ve belirsizliklerin yüksek olduğu bir ortam sermayedarlar için olumsuz bir göstergedir ve bunun doğal sonucu olarak yatırım eğilimi ile risk arasında ters yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Kredi riski olarak tanımlanan X3 değişkeni takipteki kredilerin toplam kredilere oranını göstermektedir. Yabancı banka sermaye büyüklüğünün toplam bankacılık sermaye büyüklüğündeki payı ile takipteki kredilerin toplam kredilere oranı arasında negatif yönlü bir ilişki beklenmektedir. Ancak model sonucu bunu doğrulamamaktadır. İlişki düzeyinin anlamlı olmasına karşın ilişkinin pozitif olması Türkiye bankacılık sektöründe araştırmaya konu olan dönem içerisinde takipteki krediler oranının uluslararası standartlara göre yüksek olmaması ile açıklanabilir. Geleneksel olarak borç ödeme alışkanlığı olan bir toplum olmamız nedeniyle kriz dönemlerinde bile takipteki krediler oranları çok yükselmemiştir.

Kredi-mevduat oranı çalışmamızda X4 olarak tanımlanan bağımsız değişkendir. Kredi-mevduat oranı ile toplam bankacılık sermayesi içerisindeki yabancı bank sermaye payı anlamlı bir ilişki düzeyi oluşturmamaktadır.

Kredilerin toplam aktifler içerisindeki payını gösteren ve X5 olarak tanımlanan kredi hacmi ile yabancı banka sermayesinin toplam bankacılık sermayesine oranı arasında anlamlı ve aynı yönlü bir ilişki bulunduğu sonucuna varılmaktadır. Bu durum beklentilerimize uygundur. Bankacılık sistemi aktif büyüklüğü içerisindeki kredilerin payı ne kadar büyükse bu bankacılık sisteminin sağlıklı olduğu ve gerçek bankacılık faaliyetlerinde yoğunlaştığını göstermektedir.

Yabancı sermayenin toplam bankacılık sermayesi içerisindeki payı ile bir önceki dönem oranı arasında beklendiği gibi pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bir önceki dönem yabancı bankalar o ülkedeki bankacılık sektörüne yatırım yapmışsa bu yeni yatırımcılar için önemli bir göstergedir.

Modelden elde edilen sonuçları toplu olarak değerlendirdiğimizde, Türkiye bankacılık sistemindeki kar olanaklarının yabancı bankalarının yatırım kararlarında ve yabancı bankacılığın payının artması üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Karlılıkla birlikte kredilerin toplam aktiflere oranı ile ifade edilen toplam kredi hacminin yabancı bankaların yatırım kararlarında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kriz dönemi olmasına karşın aktif ve özsermaye karlılık oranları diğer Avrupa ülkelerine göre Türkiye’de çok daha yüksektir. 2008 yıl sonu itibarıyla Avrupa Birliği ilk 15 üyesinin ortalama aktif karlılığı % 0,03, sonradan üye 12 ülkenin aktif karlılığı % 1,06 Türkiye’nin aktif karlılığı ise % 1.90 dır. Aynı şekilde 2008 yıl sonu itibarıyla özsermaye karlılık oranları AB-15 üyelerinde ortalama -% 2,07, AB-12 üye ülkelerinde %12,56 iken, Türkiye bankacılık sisteminde % 16,50 dir.

Türkiye bankacılık sisteminde karlılık trendinin devam edeceği ve ekonomik büyümeye bağlı olarak kredi hacminde oluşması beklenen artış göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye bankacılık sistemi yabancı yatırımlar için uygun bir ortam yaratmaya devam edeceği sonucuna ulaşılmaktadır.

Yabancı yatırımlar için bankacılık sektörünün uygun bir ortam yaratmaya devam ediyor olmasına karşın, bankacılık sektörünün ülkeler için ekonomi politikalarının hayata geçirilmesinde ve aldıkları kararların uygulanmasında kritik bir öneme sahip bulunduğu gerçeği değerlendirilerek, bankacılık sektörde yabancı yatırımlara ilişkin bir ulusal politika oluşturulmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Yabancı bankaların kriz dönemlerinde alacakları kararlarda, ülkelerin ulusal çıkarlarına zarar verebilirler. Yabancı bankacılığın bir ülkedeki piyasa payı, ülkenin yasal otoritelerinin alacağı ve uygulayacağı ekonomi politikalarını etkisizleştirebilecek bir düzeyde olmamalıdır. Bu konuda Arjantin’de olduğu gibi dünya ölçeğinde geçmişte yaşanan riskli örnekler bulunmaktadır.

Türkiye bankacılık sektöründeki karlılık fırsatlarının devam etmesi ve büyüme potansiyelinin ülkeyi ve sektörü yabancı yatırımlar için çekici kılmaya devam edeceği gerçeğine karşın, bankacılık sektörüne yabancı girişi tümüyle gelen taleplere bağımlı olarak bırakılmamalı ve ülkenin orta ve uzun vadeli çıkarlarıyla uyumlu bir devlet

politikası oluşturulmalıdır. Önceden oluşturulacak ve gerektiğinde yeniden değerlendirilebilecek ve gözden geçirilebilecek politikalarla, yabancı sermayenin bankacılık sistemine getireceği avantajlar ve dezavantajlar dengelenebilir.

SONUÇ

Bankacılık sistemi bir ülkenin ekonomik gelişmesi ve makro ekonomik performansı üzerinde önemli bir rol oynar. Ülkenin ekonomi politikalarının uygulanmasında kritik öneme sahip bir sektör olan bankacılıkta özellikle gelişmekte olan ülkelerde yabancı sermaye payının son yıllarda artmasına bağlı olarak bu konuda yapılan çalışmalarda artışlar olmuştur.

Yerel bankaların, yabancı bankalar tarafından satın alınmasına ilişkin kısıtlamalar 1970'li yıllara dek dünya ölçeğinde hem gelişmiş hemde gelişmekte olan ülkelerde yaygındı. 70'li yıllardan sonra özellikle 80'li yıllarda bu konudaki kısıtlamalar pek çok ülkede azalmış veya kaldırılmıştır. Bu dönemde ülkelerin bankacılık sistemlerini yabancı yatırımcılara ve yabancı sermayeli bankalara açmaları uluslararası düzeyde kabul gören reformlar arasındaydı.

Türkiye Bankacılık sektöründe yabancı sermaye geçmişte ve bugün çok önemli ve yüksek oranlara ulaşmamış olmakla birlikte, Osmanlı İmparatorluğu döneminden itibaren her zaman bankacılık sektöründe yabancı sermaye vardır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlangıçta borçlanma bankacılığı olarak tanımlanabilecek, devletin borçlanmasına aracılık etmek üzere var olan yabancı bankalar, sonrasında ulaşım, madencilik, enerji alanlarında yatırımları finanse etmişler ve şubeleri aracılığıyla varlıklarını sürdürmüşlerdir

Dünya ölçeğinde 1980'lerde başlayan liberalleşme politikaları sonrasında uygulanan politikalara rağmen Türkiye'de yabancı banka payında ciddi artışlar olmamıştır. Yabancı bankaların toplam bankacılık sektörü içerisindeki payı 2000'li yıllara kadar % 3 ile % 5 civarında kalmıştır.

2000 ve 2001 krizleri sonrasında uygulamaya konulan “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” ve bu dönemde varlık fiyatlarındaki hızlı düşüşlerin yabancı sermaye için Türkiye bankacılık sektörünü cazip hale getirmesinden sonra yabancı banka payında artışlar olmuştur. Bu dönemde yaşanan krizlerin bankacılık sektörüne yansımalarının sonucu olarak 2002 yılında 59 olan toplam banka sayısı, 2009 yılı itibarıyla 49'a gerilemiştir. Aynı dönemde yabancı sermayeli bankaların sayısı

15'den 17'ye artarken, özel sermayeli mevduat bankalarının sayısı 20'den 11'e azalmıştır.

Yabancı bankaların 2008 yıl sonu itibarıyla bankacılık sistemi aktif büyüklüğü içerisindeki BDDK sınıflaması olan kontrol gücünü elinde bulunduran yani % 50 ve daha fazlasına yabancıların sahip olduğu bankaların payı %14'tür. Yabancı ortağın nitelikli paya sahip olduğu bankalardaki yabancı banka payının, yabancı banka grubuna dahil edilmesi durumunda yabancı bankaların Türkiye bankacılık sistemi içerisindeki payı aktif büyüklüğüne göre % 24 civarına yükselmektedir.

2007 yılında başlayıp 2008 yılında dünya ölçeğinde derinleşen kriz sonrasında, devletlerin piyasalara müdahale etmesi ile yabancı bankaların devlet payında artışlar olmuştur. Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı bankalardaki devlet payı 2008 yıl sonu itibarıyla % 28 civarına yükselmiştir.

Dünya genelinde bakıldığında, bazı özel durumlar (İngiltere, Luksemburg vb. gibi finans merkezleri) hariç olmak üzere, yabancı banka payı, genelde gelişmiş ülkelerde düşük, gelişmekte olan ülkelere ise gelişmiş ülkelere göre göreceli olarak daha yüksektir.

Avrupa Birliği'ne üye ülkeler bankacılık sistemleri ve yabancı banka payı incelendiğinde; AB ülkelerinin kendi içlerinde iki farklı grupta sınıflanabileceği görülmektedir. Avrupa Birliği'ne ilk 15 üye ülkede; yabancı bankacılık payı % 28'ler civarındadır. Bu ülkeler bankacılık sistemlerinde aracılık hizmetlerinin, bankacılık ve denetim standartlarının gelişmiş olduğu görülmektedir. Sonradan üye olan 12 AB ülkesinde ise yabancı bankacılık payı % 68'ler civarındadır. Yabancı banka payı bu ülkelerde 90'lı yılların ikinci yarısında yaşanan bankacılık krizleri sonrasında devlet bankalarının özelleştirilmesi, var olan bankaların satın alınması veya yeni bankalar kurulması yoluyla hızla artmıştır. Bu ülkelerdeki bankaların aracılık hizmetleri ile birlikte denetim ve gözetim standartlarında gelişmeye ihtiyaç vardır.

Avrupa Birliğine sonradan üye olan 12 ülkedeki yüksek yabancı banka payının hemen hemen tümü ilk 15 üye AB ülkesi bankalarına aittir. Bölgesel bağımlılığın çok yüksek olması her iki grup ülke içinde karşılıklı risklerin artmasına neden olmaktadır.

AB-12 ülkelerindeki özel sektörün yabancı banka finansmanına bağımlı olması ve sistemin sürekli yabancı sermaye girişine dayalı olarak kurulması nedeniyle dış şoklar sonucu yabancı sermaye girişinde yaşanacak aksaklıklar veya kesintiler ülke ekonomik sistemleri ve bankacılık yapısında ciddi risklerin ortaya çıkmasına neden olabilecektir. Yabancı banka finansmanının hemen hepsinin AB-15 üyesi ülkelere ait olması nedeniyle, borçların geri ödenmemesi veya uzatılmaması tüm Avrupa ülkelerinin bankacılık sistemlerinde potansiyel risk yaratmaktadır.

2008 yılında yaşanan kriz sonrasında Avrupa Birliği ülkelerinin bankacılık sisteminde, tahsili gecikmiş alacaklarda artışlar olmuş, sermaye yeterlilik oranları, aktif karlılık ve özsermayeye karlılık oranlarında düşüşler olmuştur. Aktif ve özsermaye karlılık oranlarında AB-15 grubu üye ülkelerden özellikle İngiltere, Almanya, Hollanda ve Belçika bankalarındaki düşüş oranları çok dikkat çekicidir.

Bankacılık sektörüne yabancı banka girişlerini ve etkilerini analiz eden uluslararası düzeyde pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar önceleri gelişmiş ülkelerde yoğunlaşmışken, sonrasında gelişmekte olan ülke bankalarında yabancı banka girişinin artmasına paralel olarak gelişmekte olan ülkeler özelinde artmıştır.

Ülkelerdeki yabancı banka payının artmasının, yatırım yapılan ülkelerdeki ekonomik değişkenler veya bankacılık sistemi değişkenlerinden hangilerine duyarlı olduğuna ilişkin yapılan çalışmalarda pek çok farklı değişken kullanılmıştır. Yabancı bankacılık yatırımlarının ilişkilendirildiği değişkenler, yatırım yapılan ülkelerdeki kar fırsatları, yasal düzenlemeler, kredi piyasası büyüklüğü, ülkelerin karşılıklı ticaret hacimleri, ekonomik bütünleşme, yabancı bankaların müşterilerini izlemeleri, yatırım yapılan ülkenin GSMH büyüklüğü, enflasyon oranı vb.dir.

Türkiye özelinde 1997-2008 yılları verilerine dayanılarak yapılan uygulamalı çalışmamızda yabancı bankaların bankacılık sistemindeki payı ile bankacılık sistemi değişkenleri olarak tanımlanan bankacılık sistemi karlılığı ve riski, kredi büyüklüğü, karşılıksız kredilerin oranı, kredi mevduat oranı, ve bir önceki dönem bankacılık sistemindeki yabancı sermaye payı arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Yapılan çalışmanın sonucunda Türkiye’de bankacılık sistemine yatırım yapan yabancı

sermayenin, bankacılık sistemi karlılığı, risk, kredi piyasası büyüklüğü ve bir önceki dönem bankacılık sistemindeki yabancı yatırımların payına duyarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye bankacılık sektöründe karlılık trendinin devam edeceği ve kredi piyasasındaki büyüme potansiyelini değerlendirdiğimizde, yabancı sermaye için yatırım fırsatları sunduğu çok açıktır. İçinde bulunduğumuz dönemde, Avrupa ve Amerika ve diğer gelişmiş ülke bankalarının küresel kriz sonrasında aldıkları tahribat nedeniyle diğer ülke bankacılık sistemlerine yatırımlarının öncelikli konuları arasında olmadığı çok açıktır. Bu durum saptamasına karşın Türkiye bankacılık sektörünün yabancı yatırımcılar için karlılık ve kredi piyasasındaki büyüme potansiyeli ile yatırım fırsatları sunan bir ülke olması nedeniyle, bankacılık sektörüne gelecek yatırım taleplerine ilişkin izlenecek yol konusunda bir politika geliştirilmesi gerekliliği açıktır.

Bankacılıkta yabancı sermaye konusunda ülkemizin genel ekonomik politikaları ile uyumlu uzun vadeli strateji oluşturulmalıdır. AB'ye tam üyeliğin uzun vadeli hedef olarak benimsenmesiyle bağlantılı olarak, AB ülkelerinde yabancı bankacılık konusunda var olan farklı yaklaşımlar ve düzenlemeler analiz edilmeli ve bu doğrultuda bir strateji oluşturulmalıdır.

Bugüne dek bankacılığa gelen yabancı sermaye talepleri bir örnek dışında kabul edilmiştir. Bundan sonrası için bankacılıkta yabancı banka payına ilişkin kriterler daha net olarak belirlenmelidir. Özelleştirilmesi veya halka arzı konusunda çalışmalar yapılan ve şu aşamada bu konuda kararları ertelenen Halk Bankası A.Ş. ve Ziraat Bankası A.Ş.'ye ilişkin aksiyonlar alınmadan, bankacılıktaki yabancı sermaye konusunda stratejik planın oluşturulmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Tarımsal krediler ve esnaf kredilerinde aktif olan, ülkenin ekonomi politikalarını yönlendiren bu bankaların yabancılara satılmaması önemlidir.

Yabancı bankaların krizler sırasında nasıl davranacakları çok önemlidir. Global veya ülkede yaşanan yerel krizlerde, yerel bankaların borç verme kapasitelerinin daralması nedeniyle sistemde oluşan boşluğu doldurabilecek biçimde davranacak ve kredi vermeye devam edecekler mi, yoksa kredi kapasitelerini daraltıp daha temkinli mi davranacaklardır. İçinde bulunduğumuz dönemi değerlendirirsek, 2008 krizinde Türkiye'deki yabancı bankalar kredilerini geri çağırılmış, yerli bankalara göre daha fazla müşterilerini zorlamışlardır.

1970'li yıllardan sonra yaşanan liberalleşme sonucunda özellikle Latin Amerika ülkeleri ve eski Sovyet bloğundan ayrılan ülkelerdeki yabancı banka payı çok yüksek oranlara varmış, hatta bazı ülkelerde yerel bankacılık sistemi tümüyle yabancı sermayenin ve yabancı sermayeli bankaların eline geçmiştir. Ulusal bankacılığın yok edildiği bu ülkelerde yabancı bankalar tarafından ulusal politikalara uymayan kararların uygulanması sonucunda ilgili ülke ve yerel firmaları büyük zararlar görebilir. Buna örnek olarak Estonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan gibi yabancı bankacılığın % 90 düzeyinde olduğu ülkeler gösterilebilir. Bu ülkelerdeki yerel firmaların, ulusal ihalelere katılma konusunda, yabancı firmalara karşı çok daha dezavantajlı konumlarda olacakları, ve rekabet halinde oldukları yabancı ülke şirketlerine göre daha yüksek borçlanma maliyetleriyle karşı karşıya kalabilecekleri beklenebilir.

2007 yıl sonu itibarıyla belirtileri başlayan 2008 ve 2009 yıllarında derinleşen küresel krizin, pek çok piyasa aktörü, 2010 yılı itibarıyla sonuna geldiğini ve piyasalarda yavaşta olsa toparlanma belirtilerinin görüldüğünü kabul etmektedir. Uluslararası bankacılık alanında göreceli iyileşme belirtilerine karşın AB ülkelerinde ve özelde eski Sovyet bloğundan ayrılan sonradan üye ülkelerde sistemik bankacılık ve döviz krizi ihtimali bulunmaktadır. Bu özellikle çalışma içerisinde analizi yapılan yüksek borçluluk, tahsili gecikmiş alacaklar veya kur riski nedeniyle oluşması muhtemel potansiyel risklerin realize olması ve sonrasında bu ülkelerde yatırımları olan ülkelerin ve yabancı bankaların zararları nedeniyle yatırımlarını daraltmaları sonucunu getirebilecektir.

Kolaycı bir yaklaşımla bankacılıkta yabancı sermayenin olması veya olmaması iyidir, veya şu oranda olması iyidir gibi bir sonuca varılması mümkün değildir. Bankacılık sisteminde yabancı banka payının ne olması gerektiği konusunda, dünya ölçeğinde kabul görmüş standartlar olmamakla birlikte ülkenin bankacılık sisteminin tümüyle yabancı bankaların elinde olmasının pek çok olumsuz etkileri olacağı açıktır.

Türkiye'deki bankacılık sisteminin global kriz sonrasında ve içerisinde bulunduğu coğrafyada yaşanabilecek stratejik gelişmeler sonrasında bölge bankacılığında ağırlığını arttırması beklenebilir. Bulgaristan, Romanya ve Türkiye bankalarında yüksek riski bulunan Yunanistan'ın kriz sonrasında bu ülkelerden çıkmak zorunda kalması ve onların çekilmesi nedeniyle Türkiye bankacılık sisteminden bu bölgelere yatırım yapılması ile bölge içerisinde etkinliğini arttırması çok muhtemel görünmektedir.

Ayrıca özellikle güneyde Irak bölgesinde ve Türk Cumhuriyetlerinde önümüzdeki on yıllarda bankacılık aktivitelerinde, Türkiye bankacılık sektörünün payının artması beklenebilir.

Ek:1 Türkiye’de Yerleşik veya Şube Açan Yabancı Bankalarda Devlet Payı

BANKA ADI	YABANCI ORTAK	YABANCI ORTAK ÜLKE	DEVLET KURUMU	DEVLET PAYI(%)	TARİH
MEVDUAT BANKALARI					
Akbank T.A.Ş.	Citibank Overseas Investment Corporation	AMERİKA		33,60	01.06.2009
Şekerbank T.A.Ş.	Bank Turan Alem Securities JSC	KAZAKİSTAN	Kazakistan Devlet Varlık Fonu Samruk Kazyna	78,14	24.03.2009
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	BNP Paribas	FRANSA BELÇİKA LUKSEMBURG		0,00	
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	GE Araştırma ve Müşavirlik Ltd.	AMERİKA		0,00	
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	UniCredito Italiana	ITALYA		0,00	
KATILIM BANKASI					
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	The National Commercial Bank(NBC)		Ministry of Finance's Public Investment Fund (PIF).	100,00	1999
TÜRKİYE'DE YERLEŞİK YABANCI BANKALAR					
Arap Türk Bankası A.Ş.	Libyan Foreign Bank	LİBYA	Central Bank of Libya	100,00	
Citibank A.Ş.	Citigroup	AMERİKA		33,60	01.06.2009

Denizbank A.Ş.	Dexia Group	BELÇİKA FRANSA LUKSEMBURG	French(%36,5), Belgian(%60.5) and Luxembourg(%3) Governments	50,00	09.12.2008
Deutsche Bank A.Ş.		ALMANYA			
Eurobank Tekfen A.Ş.	Euro Bank EFG	YUNANİSTAN	Yunanistan Devleti	21,00	22.01.2009
Finans Bank A.Ş.	National Bank of Greece S.A.	YUNANİSTAN	Yunanistan Devleti	0,60	07.01.2009
Fortis Bank A.Ş.	Fortis Bank	BELÇİKA LUKSEMBURG	Belçika Hükümeti	25,00	28.09.2008
HSBC Bank A.Ş.	HSBC Holding PLC	İNGİLTERE		0,00	
ING Bank A.Ş.	ING Group	HOLLANDA	Hollanda Devleti	35,00	19.10.2008
Millennium Bank A.Ş.	Millenium BCP Group	PORTEKİZ		0,00	
Turkland Bank A.Ş.				0,00	
TÜRKİYE'DE ŞUBE AÇAN YABANCI BANKALAR					
ABN AMRO Bank N.V.	Fortis-RBS-Santander(RBS-Santander-Dutch Government)	HOLLANDA	Hollanda Devleti	100.00	03.10.2008
Bank Mellat	Bank Mellat Iran	İRAN	Iran Devleti	100.00	
Habib Bank Limited	Habib Bank Ltd	PAKİSTAN	Pakistan Devleti	49.00	26.02.2004
JPMorgan Chase Bank N.A.	JP Morgan Chase and Co.	AMERİKA		0.00	

Société Générale (SA)	Societe Generale SA Paris	FRANSA		3.62	
WestLB AG	WestLB AG	ALMANYA	Almanya Devleti	100.00	17.10.2008
Unicredit Banca di Roma S.p.A.	Unicredit Group	İTALYA		0.00	

Ek:2 Avrupa Birliği'ne Üye Ülkeler Ve Birliğe Katılım Tarihleri

İLK 15 AB ÜYESİ ÜLKE

1951

Belçika – Almanya – Fransa – İtalya – Luksemburg - Hollanda

1973

Danimarka – İrlanda - İngiltere

1981

Yunanistan

1986

İspanya - Portekiz

1995

Avusturya – Finlandiya - İsveç

YENİ 12 AB ÜYESİ ÜLKE

2004

Çek Cumhuriyeti – Estonya – Kıbrıs – Letonya – Litvanya – Macaristan – Malta –

Polonya – Slovakya - Slovenya

2007

Romanya - Bulgaristan

Ek:3 Reel Kesime Verilen Kredilerin Toplam Kredilere Oranı (%)

Ülke Adı	2002	2003	2004	2005	2006	2007
İngiltere	20	12	11	12	12	12
Almanya	28	27	26	26	26	27
Fransa	40	37	37	36	36	35
İtalya	51	52	52	51	51	48
İspanya	45	45	45	45	47	49
Hollanda	29	28	39	26	25	27
Belçika	33	30	28	25	25	26
İrlanda	28	31	33	32	36	36
Lüksemburg	30	31	28	26	26	27
Avusturya	48	47	39	37	37	37
Danimarka	v.y.	28	27	v.y.	27	28
İsveç	47	44	42	40	38	40
Portekiz	43	45	43	42	41	41
Yunanistan	55	53	49	47	44	44
Finlandiya	38	37	37	35	34	34
AB-15	32	29	29	27	28	29
Polonya	48	46	46	41	39	37
Çek Cumhuriyeti	48	45	45	46	46	43
Macaristan	58	56	53	49	46	44
Kıbrıs	v.y.	v.y.	v.y.	39	39	39
Slovakya	v.y.	v.y.	55	47	53	48
Slovenya	67	70	64	65	62	62
Malta	86	38	33	27	29	20
Letonya	67	50	60	44	47	43
Estonya	33	25	33	38	45	47
Litvanya	67	75	60	56	58	50
Romanya	v.y.	v.y.	64	53	54	48
Bulgaristan	v.y.	v.y.	71	67	58	63
AB-12	48	45	45	46	46	43
AB-27	33	29	29	27	29	29
Türkiye	83	78	70	67	69	67

Ek:4 Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankalar Listesi (2010 yılı itibarıyla)

Mevduat Bankaları

Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.

Türkiye Halk Bankası A.Ş.

Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.

Özel Sermayeli Mevduat Bankaları

Adabank A.Ş.

Akbank T.A.Ş.

Alternatif Bank A.Ş.

Anadolubank A.Ş.

Şekerbank T.A.Ş.

Tekstil Bankası A.Ş.

Turkish Bank A.Ş.

Türk Ekonomi Bankası A.Ş.

Türkiye Garanti Bankası A.Ş.

Türkiye İş Bankası A.Ş.

Yapı Kredi Bankası A.Ş.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fon.Devr.Bankalar

Birleşik Fon Bankası A.Ş.

Yabancı Sermayeli Bankalar

Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Bankalar

Arap Türk Bankası A.Ş.

Citibank A.Ş.

Denizbank A.Ş.

Deutsche Bank A.Ş.

Eurobank Tekfen A.Ş.

Finans Bank A.Ş.

Fortis Bank A.Ş.

HSBC Bank A.Ş.

ING Bank A.Ş.

Millennium Bank A.Ş.

Turkland Bank A.Ş.

Türkiye’de Şube Açan Yabancı Sermayeli Bankalar

Bank Mellat

Habib Bank Limited

JPMorgan Chase Bank N.A.

Societe Generale(SA)

The Royal Bank of Scotland N.V.

WestLB AG

Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları

İller Bankası

Türk Eximbank

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.

Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Aktif Yatırım Bankası A.Ş.

Diler Yatırım Bankası A.Ş.

GSD Yatırım Bankası A.Ş.

IMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş.

Nurol Yatırım Bankası A.Ş.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.:

Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları

BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.

Credit Agricole Yatırım Bankası Türk A.Ş.

Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.

Taib Yatırım Bank A.Ş.

Ek:5 Yönetim ve Denetimi TMSF'ye Devredilen Bankalar Listesi

BANKALAR	FONA DEVİR TARİHİ
Türkiye Turizm Yatırım ve Dış Ticaret Bankası (TYT)	11.04.1994
Marmara Bankası	20.04.1994
Türkiye İthalat ve İhracat Bankası (Impexbank)	23.04.1994
Türk Ticaret Bankası(Türkbank)	06.11.1997
Bank Express	12.12.1998
Egebank	21.12.1999
Yurtbank	21.12.1999
Yaşarbank	21.12.1999
Sümerbank	21.12.1999
Esbank	21.12.1999
Kıbrıs Kredi bankası	27.09.2000
Bank Kapital	27.10.2000
Etibank	27.10.2000
Ulusal Bank	28.02.2001
İktisat Bankası	15.03.2001
Kent Bank	09.07.2001
EGS Bank	09.07.2001
Bayındır Bank(Birleşik Fon Bankası)	09.07.2001
Sitebank	09.07.2001
Tariş Bank	09.07.2001
Toprak Bank	30.11.2001
Demirbank	06.12.2001
Pamukbank	18.06.2002
İmar Bankası	03.07.2003

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akgüç, Öztin. **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**, 2. Baskı. İstanbul: Gerçek Yayınevi, Teknografik Matbaacılık A.Ş., 1989.

Alpay, Yalın. **Türkiye Ekonomi Tarihi**. Birinci Baskı. İstanbul: Akademia Yayınları, 2008.

Apak, Sudi. **Uluslararası Bankacılık-Finansal Sistemler**. İkinci Baskı. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1995.

Apak, Sudi ve Ayhan Aytaç. **Küresel Krizler (Kronolojik Değerlendirme ve Analiz)**. Birinci Baskı. Avcıol Basım Yayın, 2009.

Aydın, Nurhan(Ed.). **Bankacılık Uygulamaları**. Eskişehir: T.C.Anadolu Üniversitesi Yayını No:1711, 2006.

Battal, Ahmet. **Bankacılık Kanunu Şerhi**. Birinci Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık San. Ve Tic. A.Ş., 2006.

Dunning, John H. (Ed.) **The Theory of Transnational Corporations**. London and New York: Routledge, 1993.

Heffernan, Shelagh. **Modern Banking in Theory and Practice**. New York: John Wiley and Sons Inc., 1996.

Karataş, Abdülmecit. **Performance of Direct Foreign Investments in Turkey**. İstanbul:SPK Araştırma Dairesi Başkanlığı,2005.

Kazgan, Haydar. **Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türk Bankacılık Tarihi**. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd. Şti.,1997

Kazgan, Gülten. **Tanzimat’tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi**. 2.Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Ocak 2004.

Meng, Chen. **Multinational Banking in China Theory and Practice**. Massachussets: Edward Elgar Publishing Inc. 2009.

Parasız, İlker. **Modern Bankacılık Teori ve Uygulama**. 2. Baskı. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 2007.

Seyidoğlu, Halil. **Uluslararası Finans**. Geliştirilmiş 4.Baskı. İstanbul:Güzem Can Yayınları No:19, 2003.

Stiglitz, E. Joseph. **Globalization and Its Discontents**. London, England: Penguin Books, 2002.

Toksöz, Erdinç. **Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi**.5. Baskı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 1999.

Ulutan, Burhan. **Bankacılığın Tekamülü**,Ankara:1957.

Yüzgün, Arslan. **Cumhuriyet Dönemi Türk Banka Sistemi (1923-1981)**, Birinci Basım.İstanbul:Der Yayınları:22, Güryay Matbaası, 1982.

Zarakolu, Avni. **Cumhuriyetin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık**. Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No.61

Sürelî Yayınlar

Aliber, Robert Z.. “International Banking: A Survey”. **Journal of Money, Credit and Banking**. Vol. 16, No. 4, Part 2: Bank Market Studies (Nov., 1984), s. 661-678

Berger, Allen N., “Obstacles to a Global Banking System:Old Europe versus New Europe”, **Journal of Banking and Finance**. Vol.31, Issue 7, July 2007, s.1955-1973

Berger, Allen N., George Clarke, Robert Cull Leora Kalpper ang Gregory F.Udell. “Corporate governance and bank performance:A joint analysis of the static, selection and dynamic effects of domestic, foreign and state ownership” **Journal of Banking and Finance**. vol 29, issue 8-9,2005, s.2179-2221

Berger, Allen N., Claudia M.Buch, Gayle DeLong, Robert DeYoung. “Exporting Financial Institutions Management via Foreign Direct Investment Mergers and Acquisitions”. **Journal of International Money and Finance**. Vol.23, Issue 3, April 2004, s.333-366

Boehmer,Ekkehart, Robert C.Nash, Jeffry M.Netter. “Bank privatization in developing and developed countries:Cross-sectional evidence on the impact of economic and political factors”. **Journal of Banking and Finance**. vol 29, issue 8-9,2005, s.1981-2013

Bonin, John P.,İftekhâr Hasan and Paul Wachtel, “Privatization matters:Bank efficiency in transion countries” **Journal of Banking and Finance**. vol 29, issue 8-9,2005, s.2155-2178.

Bonin, John P.,İftekhâr Hasan and Paul Wachtel. “Bank Performance, Efficiency and Ownership in Transition Countries” **Journal of Banking and Finance**. Vol 29, Issue1,2005, s.31-53.

Boubakri,Narjess, Jaen-Claude Cosset,Klus P.Fischer and Omrane Guedhami. “Privatization and bank performance in developing countries” **Journal of Banking and Finance**. Vol 29, Issue 8-9,2005, s.2015-2041.

Buch, Claudia M. “Why Do Banks Go Abroad? Evidence from German Data”.**Financial Markets, Institutions and Instruments**. Vol.9, No.1, February 2000, s.33-67

Buch, Claudia M. "Information or Regulation: What Drives the International Activities of Commercial Banks?". **Journal of Money, Credit and Banking**. Vol.35, No.6, Part1, December 2003, s.851-869

Buch, Claudia M., Alexander Lipponer. "FDI versus Exports: Evidence from German Banks". **Journal of Banking and Finance**. Vol 31, Issue 3, March 2007, s. 805-826.

Clarke, George, Robert Cull and William Maggison. "Introduction to the special issue on bank privatization" **Journal of Banking and Finance**. vol 29, issue 8-9,2005, s.1903-1904

Clarke, George, Robert Cull and Mary M.Shirly, "Bank privatization in developing countries:A summary of lessons and findings" **Journal of Banking and Finance**. vol 29, issue 8-9,2005, s.1905-1930

Clarke, George, Robert Cull, Maria Soledad Martinez Peria, and Susana M.Sanchez. "Foreign Bank Entry:Experience, Implications for Developing Countries, and Agenda for Further Research" **World Bank Research Observer**. vol 18, No.1, Spring 2003, s.25-59

Claessens, Stijn, Asli Demirgüç-Kunt,Harry P.Huizinga. "How Does Foreign Entry Affect Domestic Banking Markets?" **Journal of Banking and Finance**. vol 25, issue 5,2001, s.891-911

Choi, Jongmo Jay, Bang Nam Jeon. "Financial Factors in Foreign Direct Investments: A Dynamic Analysis of International Data" **Reserch International Business and Finance**. Vol.21, 2007, s.1-18.

Dinger, Valeriya. "Do Foreign-Owned Banks Affect Banking System Liquidity Risk?" **Journal of Comparative Economics**. vol 37, June 2009, s. 647-657.

Dopico, Luis G., James A.Wilcox. "Openness, Profit Oportunities and Foreign Banking" **Journal of International Financial Markets, Institutions and Money**. vol.12, issue 4-5, March 2002, s. 299-320.

Dunning, H.John. "The Eclectic Paradigm as an Envelope for Economic and Business Theories of MNE Activitiy". **International Business Review**. Vol.9, 2000, s.163-190.

Evrensel, Ayşe Y., "Banking Crises and Financial Structure: A Survival-Time Analysis" **International Review of Economics and Finance**. Vol.17, 2008, s.589-602.

Focarelli, Dario, Alberto Franco Pozzolo. "Where Do Banks Expand Abroad? An Emprical Analysis". **The Journal of Business**. vol 78, no.6, 2005, s.2435-2463.

Fung, Justin G., Elisa A. Bain, John G. Onto and Ian R. Harper. "A Decade of Internalization: The Experience of an Australian Retail Bank" **Journal of International Financial Markets, Institutions and Money**. Vol.12, Issues 4-5, October-December 2002, s. 399-417.

Goddard, John, Philip Molyneux, John O.S. Wilson, ve Manouche Tavakoli. "European Banking: An Overview". **Journal of Banking and Finance**. Vol.31, Issue 7, July 2007, s.1911-1935.

Havrylchuk, Olena. "Efficiency of the Polish Banking Industry: Foreign versus domestic banks". **Journal of Banking and Finance**. vol 30, issue 7,2006, s.1975-1996

Horen, Neeltje Van. "Foreign Banking in Developing Countries; Origin Matters" **Emerging Markets Review**. Vol.8, 2007, s.81-105.

Javorcik, Beata Smarzynska. "Does Foreign Direct Investment Increase the Productivity of Domestic Firms? In search of spillovers through Backward Linkages" **The American Economic Review**, Vol.94, No.3 (June 2004) s.605-627.

Lensinkand, Robert, Niels Hermes, "The Short-Term Effects of Foreign Bank Entry on Domestic Bank Behaviour: Does Economic Development Matter?" **Journal of Banking and Finance**. vol 28, issue 3,2004, s.553-568.

Lucas, Robert E., Jr., "Why Doesn't Capital Flow from Rich to Poor Countries?" **The American Economic Review**, Vol.80, Issue 2, (May 1990), s.92-96.

Mamatzakis, Emmanuel, Christos Staikouras and Anastasia Koutsomanoli-Filippaki. "Bank Efficiency in the New European Union Member States: Is There Convergence?", **International Review of Financial Analysis**. Vol.17, Issue 5, (December 2008), s.1156-1172.

Martinez, Maria Soledad, Ashoka Mody. "How Foreign Participation and Market Concentration Impact Bank Spreads: Evidence from Latin America" **Journal of Money, Credit and Banking**. Vol.36, June 2004, s.511-537.

Meggison, William L. "The Economies of Bank Privatization" **Journal of Banking and Finance**. vol 29, issue 8-9,2005, s.1931-1980

Mercan, Muhammet, Arnold Reisman, Reha Yolalan, Ahmet Burak Emel. "The Effect of Scale and Mode of Ownership on the Financial Performance of the Turkish Banking Sector: Results of a DEA-based Analysis" **Socio-Economic Planning Sciences**. Vol 37, 2003, s.185-202.

Micco, Alejandro, Ugo Panizza and Monica Yanez. "Bank Ownership and Performance. Does Politics Matter" **Journal of Banking and Finance**. Vol 31, Issue 1,2007, s.219-241

Molyneux, Philip and John O.S. Wilson. "Developments in European Banking." **Journal of Banking and Finance**. Vol 31, Issue 7,2007, s.1907-1910

Molyneux, Philip, John O.S. Wilson and John Goddard. "European Banking: An Overview" **Journal of Banking and Finance**, vol 31, issue 7, 2007, s.1911-1935

Otchere, Isaac. “Do Privatized Banks in Middle-and-Low Income Countries Perform Better Than Rival Banks? An Intra Industry Analysis of Bank Privatization” **Journal of Banking and Finance**, vol 29, issue 8-9,2005, s.2067-2093

Peek, Joe and Eric S. Rosengren. “Implications of the Globalization of the Banking Sector: The Latin American Experience”, **New England Economic Review**, Sept/Oct, 2000. s.45-62.

Sabi, Manijeh. “An Application of the Theory of Foreign Direct Investment to Multinational Banking in LDCS”, **Journal of International Business Studies**, vol 19, No. 3, (Autumn, 1988), s.433-447 <http://www.jstor.org/stable/155134>

Uhde, Andre, Ulrich heimeshoff. “Consolidation in Banking and Financial Stability in Europe: Empirical Evidence”, **Journal of Banking and Finance**, Vol 33, Issue 7, July 2009, s.1299-1311

Williams, Barry. “Positive Theories of Multinational Banking: Eclectic Theory Versus Internalisation Theory”, **Journal of Economic Surveys**, vol.11, No.1, 1997.s.71-100.

Diğer yayınlar

Abel, İstvan, Pierre L. Siklos. “Privatizing a Banking System: A Case Study of Hungary”, March 2001, <http://ssrn.com/abstract=286777>

Akgüç, Öztin. “Türkiye’de Yabancı Bankalar” **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:36 ISSN 1304-0391 Ekim 2007

Apak, Sudi. “Yabancı Bankalar ve Bankacılık Kanunu” **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:36 ISSN 1304-0391 Ekim 2007

Apak, Sudi, Aykut Tavşancı. “Türkiye’de Yabancı Bankacılığın Gelişimi ve Ekonomi Politikaları ile Uyumu” **Maliye Finans Yazıları Dergisi**, Yıl 22, Sayı 80, Temmuz 2008

Ayaz, Mustafa. “Türkiye’de yabancı bankalar:Sektördeki gerçek payları nedir ve nasıl faaliyet gösteriyorlar?”, **Active** Ekim-Kasım-Aralık 2007.

Aysan, Ahmet Faruk ve Pınar Şanlı Ceyhan. “Globalization of Turkey’s Banking Sector: the Determinants of Foreign Bank Penetration in Turkey”, **MPRA Paper** No.5489,posted 07 November 2007 online at <http://mpa.ub.uni-muenchen.de/5489/>

Aysan, Ahmet Faruk ve Pınar Şanlı Ceyhan. “Why Do Foreign Banks Invest In Turkey?” **MPRA Paper** No.5491,2006, posted 07 November 2007 online at <http://mpa.ub.uni-muenchen.de/5491/>

Backe,P., Reininger, T., Walko, Z.. “Main Features of Recent Banking Sector Developments in Selected Southeastern Countries A Cross-Country Perspective”, **Financial Stability Report**. Austrian Central Bank, 2006, Issue 11, s.66-82.

Banks Association of Turkey. “Banks in Turkey 2006” **Publication of the Bank Association of Turkey**, İstanbul,2006

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. **Finansal Piyasalar Raporu**. Ankara, Eylül 2008, sayı.15.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. **Finansal Piyasalar Raporu**. Ankara, Aralık 2009, sayı.16.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler**. Ankara, Sayı:3/ Aralık 2008

Başak, Levent. “Türkiye’de Yabancı Banka Hukuku ve Yabancı Bankalarla İlgili Bazı Hususların Analizi” **Bankacılar Dergisi**, Sayı 63, 2007. s.6-20

Bayraktar, Nihal, Yan Wang, “Foreign Bank Entry,Performance of Domestic Banks and the Sequence of Financial Liberalization” **World Bank Policy Research Working Paper**, No:3416, 2004.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. **Finansal Piyasalar Raporları**. <http://www.bddk.org.tr/turkce/Raporlar/Raporlar.aspx>

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. **BDDK Tanıtım Kitapçığı**. http://www.bddk.org.tr/turkce/Kurum_Bilgileri/BDDK_Hakkinda/Bddk_Hakkinda.aspx

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. **Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi**. Ankara, 29 Aralık 2009. Çalışma Tebliği (Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı)

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. **Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu**. Ankara, Şubat 2010.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler**. Ankara, Sayı 3, Aralık 2008.

Boratav, Korkut, “Bankacılıkta Yabancı Sermaye” **Cumhuriyet Gazetesi**. 03 Ağustos 2005

Bonin, John, Istvan Abel, “Retail Banking in Hungary: Foreign Affair?” **William Davidson Institute Working Paper** No.356 , February 20,2001.

Buch Claudia M., Jörn Kleinart, Peter Zajc, “Foreign Bank Ownership: A Bonus or Threat for Financial Stability?” **Financial Stability in Accessing EU/EMU**, March 27-28, 2003.

Büyükşalvarcı, Ahmet, “Yabancı bankaların Türkiye’ye gelme nedenleri üzerine bir araştırma” **Uluslararası Finans Sempozyumu 2007, Finans Sektöründe Yabancı Sermaye.** İstanbul: Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, Aralık 2007, s.105-128

Ceylan, Ceyhun, Fergat Öztutuş, “Bankacılık sektöründe yabancı sermaye” **Uluslararası Finans Sempozyumu 2007, Finans Sektöründe Yabancı Sermaye.** İstanbul:Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, Aralık 2007, s.223-237

Claessens, Stijn, Neeltje Van Horen, Tugba Gurcanlar, Joaquin Mercado, “Foreign Bank Presence in Developing Countries 1995-2006: Data and Trends” March 2008, <http://ssrn.com/abstract=1107295>

Demirhan, Erdal, Cemal Elitaş, Oguzhan Aydemir, “Türkiye’de yerel banka kredileri ve doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerine etkisi” **Uluslararası Finans Sempozyumu 2007, Finans Sektöründe Yabancı Sermaye.** İstanbul:Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, Aralık 2007, s.143-161

Denizer, Cevdet, “Foreign Entry in Turkey’s Banking Sector, 1980-97”. **World Bank,** Nov 30,1999. World Bank Policy Reserch Working Paper No.2462.

Dünya Gazetesi. “Ziraat Bankası’nın Gümölcine Şubesi Açıldı”, 18 Şubat 2009.

Erdönmez, Pelin Ataman. “Finansal krizler sonrası gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankalar”. **Bankacılar Dergisi.** Say 51,2004, s.21-36

Eriş, Hayati, “Finansal Entegrasyon Sürecinde Yabancı Sermaye Hareketlerinin Bankacılık Sistemlerine Katkıları” **Uluslararası Finans Sempozyumu 2007,Finans Sektöründe Yabancı Sermaye.**İstanbul: Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu,Aralık 2007, s.57-78

European Bank For Reconstruction and Development. **Transition Report 2009: Transition in Crises?,** Nov.2009.

European Bank For Reconstruction and Development. **Economic Statistics and Forecasts, Country Assesments.** (Transition Report 2009) <http://www.ebrd.com/country/sector/econo/stats/index.htm>

European Bank For Reconstruction and Development. **Graduation of EBRD Operations in the Czech Republic.** (23 October 2007)

European Central Bank. **EU Banking Structures. October 2005,** Frankfurt, 2005.

European Central Bank. **EU Banking Structures. October 2008,** Frankfurt, 2008.

European Central Bank. **EU Banking Sector Stability. November 2007,** Frankfurt,2007

European Central Bank. **EU Banking Sector Stability. August 2009**, Frankfurt,2009

Fries, S., D.Neven and P.Seabright. “Bank Performance in Transition Economies” **European Bank for Reconstruction and Development. Working Paper No.76.** London, November 2002.

Haber Türk. “General, Garanti’den Çekiliyor.” 25 Şubat 2010.

Haiss, Peter, Petra Roessl, “Impact of Foreign Capital in the Banking Industry on Real Sector FDI and Foreign Trade:The Case of Bulgaria” **Finans Sektöründe Yabancı Sermaye, Uluslararası Finans Sempozyumu 2007, Finans Sektöründe Yabancı Sermaye.** İstanbul:Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, Aralık 2007, s.35-56

Haiss, Peter, Johannes Bolzano, “Minority M&A in Chinese Banks-Competitive Challenges for Foreign Capital”, **Uluslararası Finans Sempozyumu 2007, Finans Sektöründe Yabancı Sermaye.** İstanbul:Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, Aralık 2007, s.12-34

Haiss, Peter, Andrea Zeigler, “The volume channel: Do Foreign Banks Grant More Loans (Too Fast)?”, **Uluslararası Finans Sempozyumu 2007, Finans Sektöründe Yabancı Sermaye.** İstanbul:Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, Aralık 2007, s. 259-274

International Monetary Fund. **Global Financial Stability Report.** Oct.2009.

Kapucu, Hakan, İsmail Şiriner, “Kriz Sonrası Yabancı Sermaye Akımlarının Türk Bankacılık Sektöründeki Sermaye Yoğunlaşması Üzerine Etkisi (2000-2007), **Uluslararası Finans Sempozyumu 2007, Finans Sektöründe Yabancı Sermaye.** İstanbul:Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, Aralık 2007, s.163-182

Kazgan, Haydar, “Cumhuriyet Bankacılığı” **Finans Dünyası,** Ocak1997- Aralık 1998.

Maechler, Andrea M., Li Lian Ong, “Foreign Banks in the CESE Countries: In for a Penny, in for a Pound?”, **IMF Working Paper.** Monetary and Capital Markets Department, WP/09/54, March 2009.

Radikal. “HSBC Bank Macaristan’dan Çıkıyor”, 24 Mayıs 2009.

Sezgin, Funda H., “Yabancı Sermayeli Bankaların Analitik Hiyerarşi Süreç Yaklaşımıyla Performans Analizi” **Uluslararası Finans Sempozyumu 2007, Finans Sektöründe Yabancı Sermaye.** İstanbul:Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Yüksekokulu, Aralık 2007, s.183-200

Tait, Nikki., Chris Byrant, Patrick Jenkins. “EU Plans New Push on Bank Reforms”, **Financial Times.** 08 July 2009.

Tang, Helena, Edda Zoli, Irina Klytchnikova, "Banking Crises in Transition Economies Fiscal Costs and Related Issues" **World Bank Policy Research Working Paper**, No:2484, November 2000.

The International Bank for Reconstruction and Development/ The World Bank. **Global Development Finance Charting a Global Recovery**. Washington. 2009.

T. Bankalar Birliği, 40.Yıl Kitabı, <http://www.tbb.org.tr/v12/tbbyayinlari.htm>

T.C.Başbakanlık Hazine Müşteşarlığı Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü. **Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2007 Yılı Raporu**. Ankara, Haziran 2008.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. **Finansal İstikrar Raporu**. Ankara, Mayıs 2007.Sayı 4

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. **Finansal İstikrar Raporu**. Ankara, Mayıs 2009. Sayı 8.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. **Finansal İstikrar Raporu**. Ankara, Kasım 2009. Sayı 9.

Uiboupin, Janek and Mart Sorg, "The Entry of Foreign Banks into Emerging Markets: An Application of the Eclectic Theory" **University of Tartu.EMS**. January, 2006.

Vo Thi, Ngoc-Anh, ev Vencappa, "Does the Entry Mode of Foreign Banks Matter for Bank Efficiency? Evidence from the Czech Republic, Hungary, and Poland" **William Davidson Institute**, At the University of Michigan, William Davidson Institute Working Paper Number 925, July 2008.

Yayla, Münür, Yasemin Türker Kaya, İbrahim Ekmen, "Bankacılık Sektörüne Yabancı Giriş: Küresel Gelişmeler ve Türkiye", **BDDK ARD Çalışma Raporları 2005/6** Ankara: Araştırma Dairesi, 2005.

Yülek, Murat, "Bankacılık Sektöründe Yabancı Yatırımcılar" **Dünya Gazetesi**. 04 Aralık 2006.

www.tbb.org.tr Sonlandırılmış Mali Tablolar ve İstatistikler

www.tbb.org.tr Veri Sorgulama Sistemi

www.tkbb.org.tr İstatistikler

www.tuik.gov.tr T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu

Zebregs, Harm," Can the Neoclassical Model Explain the Distribution of Foreign Direct Investment Across Developing Countries?" **International Monetary Fund Working Paper**, 1998, WP/98/139